

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

KATEDRA ELEKTRONICKÉ KULTURY A SÉMIOTIKY

DÍTĚ JAKO AKTIVNÍ UŽIVATEL INTERNETU A SFÉRA RODIČOVSKÉHO DOHLEDU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Barbora Bláhová

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Slaviček, Ph.D.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. dubna 2018

.....

Barbora Bláhová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala Mgr. Danielu Slavičkovi, Ph.D. za odbornou pomoc, konstruktivní připomínky a ochotu být kdykoliv nápomocen. Také své rodině za trpělivost zejména v průběhu zkouškových období.

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá fenoménem internetu a sférou rodičovského dohledu, respektive uplatňováním dohledu ve vztahu rodič – dítě, kde je na dítě primárně nahlíženo jako na aktivního uživatele internetu. Je rozdělena na část teoretickou, jejíž obsah se tak dotýká dvou oblastí – sféry dohledu v podobě mediačních strategií a internetu, přičemž obě tyto oblasti jsou vztaženy na děti jako na předmět svého zájmu. Empirická část diplomové práce představuje kvalitativní výzkum, který si klade za cíl získat náhled do zkoumané problematiky z pohledu praxe rodičů.

Klíčová slova:

Děti, internet, užívání médií v rodině, online rizika, mediační strategie, rodiče, dohled.

Abstract:

My diploma thesis deals with the phenomenon of the internet and parents' supervision, particularly how parents supervise their children who are the active users of the Internet. This paper is divided into a theoretical and practical part. The theoretical part is further divided into two sections – one that looks at supervision and mediating strategies and other one that analyses the internet. Both those theoretical chapters explore their subjects with relation to children as the agents. The practical part of my dissertation is a qualitative research in form of interviews, which helps to understand the phenomenon from the parents' position.

Key words:

Children, internet, media usage in family, online risks, parental mediation, parents, supervision.

Obsah

Obsah	5
1 Úvod	7
2 Teoretická část	9
2.1 Nový svět jménem internet	9
2.2 Děti primárními obyvateli kyberprostoru	10
2.3 Věkové rozhraní dětských uživatelů	12
2.4 Psychologický profil dítěte mladšího školního věku	14
2.5 Mladší školní věk a internet	15
2.6 Aktivity dětí na internetu - virtuální svět jako žitá realita	16
2.6.1 Blogy	16
2.6.2 Od blogů k vlogům.....	19
2.6.3 Youtubering jako fenomén mladých	21
2.6.4 Sociální sítě	23
2.6.4.1 Motivace dětí k využívání Facebooku.....	25
2.6.5 Hry.....	27
2.7 Rizika internetu	30
2.7.1 Kyberšikana.....	30
2.7.1.1 Podoba kyberšikany.....	32
2.7.2 Kyberstalking	33
2.7.3 Kybergrooming	34
2.7.4 Happy Slapping	35
2.7.5 Internet zdrojem závislosti	36
2.7.5.1 Děti a závislost	38
2.7.6 Sexting.....	38
2.7.6.1 Sexting a děti	39
2.7.7 Zneužití osobních údajů	40
2.7.7.1 Děti a zveřejňování osobních údajů	41
2.7.8 Internet zdrojem osobních vzorů a komparace s druhými	41
2.7.9 Fyzické dopady častého užívání internetu	43
2.7.9.1 Nepřímé účinky internetu na fyzické zdraví.....	43
2.7.9.2 Přímé účinky internetu na fyzické zdraví.....	43

2.8	Základní aspekty dohledu	44
2.8.1	Subjekt rodiny jako rozhodující činitel	45
2.8.2	Mediační strategie jako nástroj dohledu.....	48
2.8.3	Pasivita rodičů.....	49
2.9	Přehled mediačních strategií	51
2.9.1	Aktivní mediace	51
2.9.2	Aktivní mediace bezpečného internetu	52
2.9.3	Restriktivní mediace.....	53
2.9.4	Kontrola (monitoring)	54
2.9.5	Technická mediace	54
3	Empirická část	56
3.1	Úvod	56
3.2	Metodologie realizovaného výzkumu.....	56
3.3	Technika sběru dat	62
3.4	Výběr vzorku.....	62
3.5	Technické a praktické otázky realizace rozhovorů	64
3.6	Zpracování dat	65
3.7	Hodnocení kvality výzkumu	66
3.8	Etické otázky výzkumu	68
4	ANALYTICKÁ ČÁST	71
4.1	Interpretace dat úvodních okruhů	71
4.2	Analýza výsledků interview s dětmi.....	83
4.3	Komparace dat získaných od rodičů s daty získanými dětmi	87
4.4	Mediační strategie jako nástroj dohledu	89
5	Závěr	97
6	Seznam použité literatury	100

1 Úvod

Tématem této diplomové práce jsou děti mladšího školního věku, tradičně vymezované hranicí 6/7 – 11/12 let, jako aktivní uživatelé internetu a rodiče představující sféru dohledu nad jejich online aktivitami.

Dané téma jsem zvolila z prostého důvodu. Domnívám se, že zkoumaná oblast je velmi aktuální a zaslouží pozornost. Internet a svět online vzhledem k jejich narůstajícímu vlivu a významu pro společnost dnes představují zcela zásadní doménu, která se stala primární charakteristikou 21. století a která s sebou kromě mnohých výhod přináší i mnohá rizika. Obzvláště v rukou dětí.

Není ničím novým, že internet je dnes běžnou součástí života téměř každého člověka v moderní západní společnosti, nicméně, a to je problematické, tento fakt, jak bude následně prokázáno, není zdaleka záležitostí pouze dospělých jedinců. Na internetu se pohybují i děti a věková hranice těch, kteří do světa online dennodenně vstupují, se neustále snižuje. Jsme součástí elektronické kultury, kam se přesunula naše komunikace, práce i zábava, a to i těch nejmladších. Ti využívají internet jako fundamentální nástroj komunikace s druhými, jako zdroj informací nápomocných při škole i jako platformu pro trávení volného času. A jsou to právě ony, kdo vedle čerpání mnohých výhod tohoto relativně nedávno dobytého území kyberprostoru musí zároveň čelit online rizikům.

Tím se dostávám k druhé oblasti zájmu, která mě vedle fenoménu internetu bude zajímat a která s výše zmíněnými skutečnostmi souvisí. Jiným neopomenutelným a bezesporu významným rysem současné společnosti je všudypřítomný dohled, který se již neomezuje na formu čistě fyzickou, jak tomu bývalo dříve. Vývoj technologií umožnil dohledu expandovat do té míry, že jsme dnes prakticky všude pod drobnohledem, oblast internetu nevyjímajíc. Tato skutečnost přináší pro dospělé jedince mnohá úskalí, avšak v otázce dětí a jejich pohybu na internetu je zcela klíčová a v souvislosti se zachováním bezpečí dětí na internetu pro rodiče znamená velký přínos. Jsou to především oni, kteří v zájmu preventivní ochrany svých dětí v prostředí online musí volit konkrétní kroky, v zahraničí známé pod souhrnným názvem „*mediační strategie*“.

Pole zájmu této práce se tedy upíná ke dvěma oblastem. K fenoménu internetu a jeho dětským uživatelům na jedné straně a k teoriím dohledu jako účelné praxe rodičů na straně druhé. Zamýšleným cílem této diplomové práce je prozkoumat tyto dvě významné oblasti dnešní společnosti skrze všední moment, kdy se dítě připojí online.

Významnou a neopomenutelnou součástí diplomové práce je také kvalitativní výzkum. Cílem výzkumu bylo získat povědomí o tom, jaké mají rodiče teoretické znalosti o rizicích spojených s užíváním internetu ze strany nezletilých, do jaké míry jsou rodiče obeznámeni s aktivitou svých dětí na internetu a zda podnikají určité kroky v oblasti dohledu za účelem minimalizovat daná rizika a děti chránit.

Ráda bych těchto pár úvodních slov také využila k vyjádření důvodu, proč jsem se rozhodla problematikou dětí a internetu zabývat. Za můj dosavadní život, jehož převážná část se odehrává mezi školními zdmi, jsem vystřídala mnoho brigád. Jeden způsob studentské obživy mě však těšil více než jiné. Tím bylo hlídání dětí. Za svoji kariéru chůvy, jsem se dostala do kontaktu s téměř dvaceti dětmi věkového rozptylu 3 až 12 let. A se všemi, až na pár výjimek, jsem řešila stejný problém. Přístup k počítači. Ačkoliv dětem byla ukládána určitá omezení, v praxi to vypadalo tak, že kdykoliv a kdokoliv si mohl zapnout počítač a dělat na něm cokoli, co se mu zlíbí. Na mně coby prozatímním dozoru v době nepřítomnosti rodičovské autority bylo pouze apelováno, ať si děti před zapnutím počítače udělají úkoly, ať u toho nesedí moc dlouho, nebo ať se u toho se sourozenci spravedlivě střídají. Snaha zabavit děti klasickou deskovou společenskou hrou nebo knížkou se setkávala s úspěchem vždy jen na chvíli. Počítač je lákal jako magická skříňka, od které se prostě nechtěly odtrhnout.

V jeden okamžik jsem děti (8 a 9 let) nechala samotné u počítače. Když jsem se vrátila do pokoje, výjev křičící z monitoru, mě naprosto zděsil. Jednalo se o reálné záběry zakrvácených obětí dopravních autonehod, amputovaných končetin a zdeformovaných torz lidských těl, které si děti se zájmem prohlížely. Dětským hláskem mi bylo sděleno, že je to „*sranda*“ a „*hustý*“, a že si dané stránky s morbidním obsahem prohlíží se spolužáky ve škole běžně. Když jsem se následně ptala rodičů, zda vědí, co jejich děti dělají pravidelně na internetu, odvětili mi, že si jejich děti samy pomalu ani neumí zapnout.

Téma této diplomové práce vychází z osobního přesvědčení o nutnosti diskuze nad danou problematikou, která v posledních letech sice probíhá intenzivněji, nicméně stále nedostatečně.

2 Teoretická část

2.1 Nový svět jménem internet

Žijeme ve 21. století. V době, kdy nám jsou i ty neprimtivnější úkony každodenního života usnadňovány pomocí techniky a vymožeností, které bychom si ještě před pár lety snad ani nedokázali představit. Technologie se staly součástí našich životů napříč banálními okamžiky, jako je čištění zubů elektronickým kartáčkem až po možnost vyslání auta do vesmíru.

Manfred Spitzer trefně uvádí, že jsme se dostali do bodu, kdy „*Věříme, že blaho i trápení nás všech bezprostředně závisí na ovládnání nových technologií.*“ (Spitzer, 2016, s. 19)

Technologie pronikly do všech domácností a do kontaktu s nimi přicházejí i ti nejmladší. V rámci této diplomové práce jsem se rozhodla zaměřit na fenomén, jenž je s technologickým rozvojem úzce spjat a jenž se stal branou do zcela nového světa nevídaných možností nejen dospělým – na internet.

Masa uživatelů internetu přesvědčených o jeho všemocnosti dnes a denně tráví hodiny svého času brouzdáním na internetových stránkách, mnohdy započatým za praktickým účelem dohledání informace a konče bezútěšným pročitáním bulvárních eskapád. Internet se pro nás stal černou dírou, která nás pohlcuje a odmítá vrátit zpět. Stal se místem, kde se radujeme, truchlíme, kde přemýšlíme i relaxujeme. Stal se pro nás studnicí vědění, na které se pomalu, ale jistě stáváme závislí.

Statistiky

Co se týká počtu uživatelů internetu, statistiky jsou zcela průkazné. Náš život jde s internetem ruku v ruce. Ráda bych zde na úvod zmínila pár faktů, které toto tvrzení dokazují.

Zaměříme-li se hned zkráj na celosvětové údaje, můžeme si povšimnout jedné pro nás významné skutečnosti. Světové statistiky užívání internetu k datu 31. prosince 2017 ukazují, že v rámci Evropy čítající 827 650 849 obyvatel nalezneme 704 833 752 uživatelů internetu. Míra penetrace tedy čítá 85,2 procent a od roku 2000 se setkáváme s 570procentním navýšením aktivních uživatelů. (Internet World Stats, 2017)

Konkrétně v České republice nejaktuálnější průzkumy Českého statistického úřadu (dále jen „ČSÚ“) ukazují, že mladí lidé ve věkové kategorii 16–24 let užívají internet denně v 96,5 procentech. O něco starší generace zahrnující jedince ve věku 25–34 let se připojuje denně online v 88,6 procentech případů a ve věku 35–44 let počet aktivních uživatelů zvolna klesá na 80,5 procent. (Český statistický úřad, 2017)

Dalším významným statistickým ukazatelem pro nás může být skutečnost, že domácnosti s dětmi (tedy pro účely této diplomové práce domácnosti klíčové) disponují počítačem v 94,1 procentech případů, z nichž má 95,1 procent případů připojení na internet a 82,5 procent wi-fi router. Domácnosti vychovávající děti, které přístup na internet nemají, přitom ve většině případů uvedly jako důvod nedostatek financí, nikoliv nezáměr o internetové připojení. Z výzkumů a dat získaných ČSÚ dále vyplynulo, že počet domácností s počítačem neustále narůstá. Zatímco v roce 2012 měly domácnosti, ve kterých se vyskytuje neurčený počet dětí, počítač v 91,1 procentech, v roce 2017 se toto číslo vyšplhalo až na závratných 94,6 procent. (Český statistický úřad, 2017).

Jinou neopomenutelnou skutečností je fakt, že přístup na internet dnes již není záležitostí pouze počítačů, notebooků či tabletů. S expanzí chytrých mobilních telefonů se objevila možnost, jak být online nepřetržitě. I zde je patrný významný vývoj. Zatímco v roce 2002 měl rodiny s dětmi mobilní telefony ve 43,3 procentech datovaných případů, v roce 2015 daná procenta vyrostla až na 99,2 procent, přičemž Sdružení pro internetový rozvoj v rámci průzkumu „*Češi online 2017*“ přineslo výsledky ukazující, že z mobilních platforem se připojuje online 56 procent Čechů z celkového počtu 7,3 milionů Čechů s přístupem na internet. (NetMonitor, 2017)

2.2 Děti primárními obyvateli kyberprostoru

Zdá se, že o enormním rozsahu fenoménu jménem internet není pochyb. Vzhledem k zaměření této diplomové práce a obsahu provedeného výzkumu je však potřeba vytýčit tuto oblast z hlediska vztahu internetu a mladší generace – dětí a mládeže.

Otázkou generační propasti a rozdílu mezi dětmi jakožto uživateli internetu a dospělými coby návštěvníky kyberprostoru se v úvodu knihy *Bezpečnost dětí na internetu* zabývá Lenka Eckertová a Daniel Dočekal. Ti v souvislosti s tématem schopnostmi

pohybovat se na internetu uvádějí, že současní čtyřicátníci by jen stěží mohli konkurovat svými dovednostmi dětem, dokonce tak mladým, jako jsou zástupci předškolního věku. Za důvod označují především motivaci, kdy „si málokterí dospělí připouští, že vlastně žijí v jiném světě, než v jakém žijí jejich děti“. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 22)

Tento fakt mimo jiné dokládají i výsledky mého výzkumu, kdy v rodinách, ve kterých se vyskytovali sourozenci staršího věku, to byli právě oni, kdo byl pověřován dohledem nad aktivitami svých mladších sourozenců z prostého důvodu, že „internetu rozumí líp“.

Se zcela výstižným pojmenováním právě těchto dvou odlišných „světů“ přichází Mark Prensky, když nazývá generaci narozenou do doby internetové digital natives, tedy digitálními domorodci, zatímco starší generaci, která se s touto mocnou platformou seznámila až v průběhu života, označuje jako digital immigrants, tedy v překladu digitálními přistěhovalci. (Prensky, 2001)

V souvislosti s tímto faktem někteří teoretici hovoří o tzv. obrácené socializaci (reversed socialization), tedy situaci, kdy děti zastávají pozici internetových odborníků oproti rodičům – laikům. Neboli „*Děti jsou zpravidla lépe sžití s novými médii než jejich rodiče, kteří se naopak nacházejí v pozici, kdy se prostřednictvím svých dětí seznamují s digitálním světem*“. (Ševčíková a kol., 2015, s. 162)

Je třeba poznamenat, že navzdory tomuto faktu, a odhlédneme-li od té nejstarší generace, zpravidla i tito digitální přistěhovalci dnes již plně využívají výhody, které internet nabízí, a v plném rozsahu se adaptovali na svět, kde je „*bytí online*“ zcela běžné. Nicméně statistiky jasně ukazují, že mezi přední obyvatelé kyberprostoru patří generace mladých. Zpráva sdružení pro internetový rozvoj z roku 2015 ukazuje, že u mladých lidí ve věkové kategorii 10 až 24 let je míra penetrace internetu neuvěřitelných 96 procent, a konstatuje, že v této věkové skupině další pohyb nahoru již není možný. (NetMonitor, 2015)

Ačkoliv na téma dětí coby vrchních okupovatelů internetu bylo provedeno množství nejrůznějších výzkumů, mnoho z teoretiků zabývajících se danou oblastí konstatuje, že dosah tohoto fenoménu je natolik enormní a těžce uchopitelný, že se znalosti ohledně této problematiky stále dají označit za velmi nedostatečné. Na tento fakt mimo jiné upozorňuje Sonia Livingstone, významná teoretička na poli internetu, když pojmenovává dosavadní výzkumy z oblasti chování dětí na internetu adjektivem „*vágní*“ a popisuje je jako neuzpůsobené možnosti uspokojivé analýzy.

„Jednoduše řečeno, neexistuje žádná dostatečně rozvinutá široce přijímaná a snadno operabilní teorie užívání internetu dětmi“. (Livingstone, 2012)

2.3 Věkové rozhraní dětských uživatelů

Věková hranice uživatelů internetu se neustále snižuje. Dnes jsou mobilní telefony či tablety běžně dávány i ročním dětem do kočárku za účelem poslechu hudby, dvouleté děti doma sledují pohádky na Youtube, zatímco se rodiče starají o domácnost, a tříleté děti si zpravidla daná videa umí již pouštět samy bez pomoci. Myšlenky, že digitální informační technologie jsou již pro nemluvnata vhodným nástrojem stimulujícím jejich mozek, se chytli mnozí obchodníci a na trhu se tak objevují prototypy pro holčičky růžových či pro chlapečky modrých tabletů, které maminky lehce připevní ke kočárku či přenosnému nosítku. A rodiče na tato obchodní lákadla slyší, neboť mnozí z nich žijí v přesvědčení, že technologie představují budoucnost a čím dříve se s nimi děti setkají a naučí zacházet, tím lépe budou připraveny čelit současnému světu. (Spitzer, 2016, s. 191-194)

Report shrnující několik významných šetření v otázkách dětí a internetu *Always connected: The new digital media habits of young children* uvádí, že děti ve věku 1 až 5 let, které užívají internet, tak činí z 80 procent alespoň jednou týdně. Ve třech letech je online přibližně čtvrtina dětí denně a okolo pátého roku se počet „připojených“ dětí zvyšuje až na polovinu. Ve věkové kategorii 8 let pak internet využívají denně celé dvě třetiny dětí. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 5)

Navzdory faktu, že věkové rozhraní dětských uživatelů internetu dosáhlo svým způsobem maxima, jedna skupina je výzkumy přehlížena a zanedbávána. Než si ji blíže představíme a specifikujeme, jeví se mi být vhodné alespoň okrajově představit jednotlivá vývojová stádia dětí tak, jak jsou odbornou literaturou rozlišována.

V rámci vývojové psychologie nalézáme taxonomii období dospívání dítěte zpravidla se dělící na předškolní období (3-6 let), školní věk, v rámci kterého rozlišujeme mladší školní věk (6-11/12 let) a starší školní věk, nazýván pubescence, (11/12 – 15 let) a období adolescence po něm následující (15-20/22 let). (Jirsáková, Šmídová, Trtíková, 2014, s. 41-53).

Tato diplomová práce se zaměřuje konkrétně na děti mladšího školního věku 6-11/12 let, na skupinu odpovídající prvnímu stupni základní školy, a to z prostého důvodu. Ačkoliv by se mohlo zdát, že téma internetu je v posledních letech natolik diskutováno odborníky i laickou veřejností, že náměty pro další diskuzi byly již vyčerpány, tuto domněnku považují za mylnou. Zatímco výzkumů zabývajících se internetem a dětmi staršího školního věku za poslední roky opravdu přibývalo, věkové skupině dětí mladšího školního věku byl doposud věnován jen velmi malý prostor.

„V českém prostředí dosud není k dispozici studie, která by se na tuto věkovou skupinu zaměřovala.“ (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 21)

Dětem mladšího školního věku nebyla výzkumy věnována taková pozornost jako dětem druhého stupně základní školy, a to navzdory skutečnosti, že se jedná o věkovou kategorii pro další vývoj internetové gramotnosti a online zvyklostí dítěte zcela určující. Právě ve věku 7–9 let začínají děti pronikat hlouběji do digitální sféry internetu. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 30).

I v obecné rovině, abstrahujeme-li od otázky internetu, je především mladší školní věk označován behaviorální a kognitivní psychologii a neurovědou za kritický pro celkový následující vývoj dítěte.

Jedním z důvodů, proč děti mladšího školního věku nejsou tolik frekventovaným předmětem zájmu výzkumů uváděným v rámci publikace Děti a online rizika je otázka etického přístupu k dětem. Mnoho z výzkumů je velmi složité realizovat, aniž by to narušilo etické zásady psychologického výzkumu. Pakliže se i přesto rozhodneme výzkum realizovat, musíme čelit dalšímu problému. Tím je skutečnost, že získávat informace od dětí, které nemají plně rozvinuté řečové schopnosti, schopnost introspekce či sebereflexe, je velmi složité. (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 21)

Jiným důvodem může být fakt, že výzkumy této oblasti bývají financovány výrobci technologií, kteří tak z přirozenosti míří k co nejlepší obchodní příležitosti. V tomto případě na skupiny lidí disponujících určitou kupní silou, představující potencionální obchodní příležitost, kterými děti mladšího školního věku bez finančních prostředků nejsou. (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 21)

Lze také předpokládat, že starší věková kategorie dětí je pro teoretiky poněkud atraktivnější, neboť žáci druhého stupně základních škol se na internetu umí pohybovat lépe.

2.4 Psychologický profil dítěte mladšího školního věku

Jak bylo již výše zmíněno, období mladšího školního věku bývá odbornou literaturou zpravidla vymežováno věkovou kategorií 6–11 let. Jedná se o stádium předcházející období puberty, zahrnující děti zpravidla navštěvující první stupeň základní školy.

V odborné literatuře nalézáme pro psychologický profil mladšího školního věku pojmenování „*střízlivý realismus*“. Dítě se v tomto věku již plně zaměřuje na to, co je a jak to je. Chce porozumět světu v jeho faktičnosti a realitu upřednostňuje nad doposud převládajícími fantaziemi a přáními. Tato skutečnost se projevuje ve všech aspektech jeho života od kreseb přes písemné projevy až po chápání hry. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 118)

Významným sociálním mezníkem se stává nástup do první třídy podmíněný dosažením tzv. „*školní zralosti*“. Adaptace na školu představuje pro dítě životní krok. Dítě se musí plně adaptovat na nové prostředí přinášející mnohé povinnosti, závazky a pevně stanovený řád, nahrazující dosavadní relativně klidový režim, jehož náplní byly primárně hry. Nástup do školy zároveň představuje milník, kdy se dítě odpoutává od rodiny a psychicky dozrává.

Rodina tak v této životní etapě dítěte ztrácí svoji doposud dominantní roli primárního činitele v procesu socializace a je v této úloze z velké části nahrazena spolužáky a pedagogy. Dítě buduje svoji osobnost, osvojuje si nové role a snaží se vydobýt pozici v třídním kolektivu. Ten začíná spolu s rodinou spoluvytvářet sebepojetí a sebevědomí dítěte. (Zacharová, 2012, s. 49)

„Obecně lze toto období charakterizovat jako postupující emancipaci dítěte, zvyšování jeho samostatnosti a upevňování vlastní pozice ve světě. Výrazně se rozvíjí také sociální schopnosti a dovednosti, malý člověk získává návyky, které mu umožní zapojovat se stále více do společnosti.“ (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 15)

Začíná být schopné logicky uvažovat, nahlížet věci v kontextu a smýšlet realističtěji. Dochází k rozvoji analyticko-syntetického myšlení a zlepšení mechanické paměti. (Šance dětem, 2016)

Děti se v tomto věku dokážou déle soustředit na jednotlivé činnosti a zlepšuje se jejich schopnost řešit problémy. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 30)

Toto stádium je tak zcela klíčové pro další osobní rozvoj dítěte a zcela určující pro utváření vlastní identity.

2.5 Mladší školní věk a internet

Již výše bylo v rámci této diplomové práce demonstrováno, že internet dnes nepředstavuje doménu nabízející své služby pouze dospělým. Na internetu se pohybují i děti od útlého věku, nicméně je to právě období mladšího školního věku, kdy se užívání internetu velmi zintenzivňuje.

„Děti začínají aktivně využívat internet již kolem 3. roku života, jejich aktivity se však omezují primárně na hraní jednoduchých her a přehrávání videí. Později – přibližně kolem 9. roku života – již na internetu aktivně komunikují - využívají e-mail, chatují, začínají aktivně používat sociální sítě, navazují sociální kontakty s neznámými lidmi.“ (Kopecký a kol., 2015)

Děti mladšího školního věku nejsou na internetu funkčně závislé, spíše pro ně představuje sféru zábavy a vzbuzuje v nich zvědavost. Nicméně s nástupem do školy již internet pomalu začínají využívat i k vyhledávání informací a vzdělávání se.

Jedním z faktorů, který hraje v otázkách užívání internetu roli je bezesporu technická zdatnost. Tedy to, jak děti umí zacházet s počítačem, notebookem či mobilem. Zabývat se však otázkou technické zdatnosti poté, co jsme skrze výzkumy dokázali, že zpravidla už i tříleté děti se umí připojit online (viz kapitola Věkové rozhraní dětských uživatelů) se mi jeví být zbytečné. Podstatnější je zmínit faktor, který je pro možnost plného angažování se ve světě online ještě zásadní, a tím je otázka gramotnosti.

Děti se v první třídě naučí psát a číst a internet, který byl doposud pouze nástrojem poslechu hudby, hraní her či sledování videí, nyní nabývá zcela nového rozměru. Nově nabyté schopnosti psaní a čtení tak děti neváhají využít v chatovacích místnostech, na sociálních sítích nebo např. při čtení blogů. Právě i z důvodu postupného zlepšování počítačové gramotnosti se s přibývajícím věkem zvyšuje doba strávená na internetu. (Bocan, Maříková, Spálenský, 2011, s. 96)

Dalším pomocníkem usnadňujícím dětem pobyt ve světě online je zlepšující se motorika. Věk 7 až 8 let je období, kdy se motorika dětí výrazně zlepšuje, což jim umožňuje snáze manipulovat s klávesnicí, myší nebo herními konzolemi. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 30)

2.6 Aktivity dětí na internetu - virtuální svět jako žitá realita

Dalo by se říci, že děti dnes internetem žijí. Svět online plynule přechází v offline a hranice mezi těmito odlišnými světy pomalu mizí. Zatímco dříve děti trávily své volné chvíle venku na hřišti, u rybníka a na kolech coby koních dobývaly svět, dnes je den bez zapnutí počítače v dětském pokoji raritou. Virtuální svět online se stal územím, kde se odehrávají důležité okamžiky našich životů, kde navazujeme vztahy, hledáme útěchu, a kde jsme jako doma.

Internet představuje obrovskou studnici možných aktivit a způsobů trávení volného času, avšak přesto lze konkrétně zmínit pár oblastí, které v popularitě mezi mladými dominují. Snaha o jejich konkrétní charakteristiku může být trochu problematická, neboť se vzájemně doplňují, překrývají a v některých případech i vyžadují. Tvůrci blogů mají ambice sdílet své snahy i přes sociální sítě typu Facebook či Instagram, jednotliví uživatelé internetu plynule přechází od blogů k vlogům či od youtuberů k streamingu.

2.6.1 Blogy

Abychom se mohli zabývat dětmi coby uživateli blogů, je nejprve zapotřebí pojem blogu alespoň elementárně vymezit.

Základní definice vysvětlující pojem blogu říká, že blog je stránka, která „umožňuje registrovaným uživatelům publikovat své názory, myšlenky, poznatky, zkušenosti a webové odkazy k určitým tématům často v podobě krátkých vstupů, jež jsou nejčastěji uspořádány chronologicky od těch nejnovějších po nejstarší.“ (Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, 2012)

Dále bývají blogy definovány jako osobní webové stránky, které jsou pravidelně aktualizovány a v rámci kterých jsou odkazy uspořádávány v obráceném chronologickém pořadí. (Blinka a kol., 2012)

Jednoduše lze tedy blogy popsat jako osobní webové stránky, které si může zřídit kdokoli, tedy i děti, a za jakýmkoliv účelem. Blog může sloužit jako zápisník vlastních myšlenek a postřehů, jako místo pro diskuzi s přáteli i jako soukromá fotogalerie. Stejně tak samotná zaměření blogů mohou být velmi různorodá. Mezi nejčastější můžeme řadit foodblogy zabývající se jídlem, fashionblogy zacílené na módu, beautyblogy, které jsou primárně zaměřeny na dívky a přinášejí rady ohledně vzhledu a krásy nebo např. fanblogy jejichž záběr je již široký a nelze jej přesně specifikovat.

Než se zaměříme na dětského uživatele blogosféry, je třeba zmínit, že počet webových stránek tohoto formátu, které mohou v jistém slova smyslu sloužit jako deníky svých jednotlivých tvůrců a autorů, v posledních letech exponenciálně roste a mezi dětmi a mládeží jsou čím dál populárnější. Tuto skutečnost bych ráda dokázala skrze krátké „*okénko faktů*“.

Podle společnosti Technorati¹ bylo již v dubnu 2007 na internetu k nalezení na 70 milionů blogů a bylo odhadováno, že v rámci této blogosféry se objeví až 1,6 milionů nových příspěvků za den, přičemž každý den přibude až 120 000 nových blogů. (Huang, Schen, Lin, 2007)

Současné světové statistiky aktuálně ukazují, že během ledna a února letošního roku, tedy během dvou měsíců, lidé na své blogy vložili již přes 220 milionů příspěvků. (Světové statistiky online, 2018)

Wordpress dále uvádí, že přes 409 milionů lidí navštíví více než 23,1, bilionů blogů každý měsíc. (WordPress, 2018). Tato závratná čísla jsou důkazem, že blogosféra zastává významnou pozici v rámci internetového světa a je hodna pozornosti této diplomové práce.

---

¹Technorati je bývalá reklamní platforma vydavatelů, která sloužila jako reklamní řešení pro tisíce webových stránek. Jednalo se o zdroj veškerých informací o blogosféře, a to hlavně díky všeobecně uznávaným žebříčkům a autorizačním blogům. Dostupné z: <https://techcrunch.com/tag/technorati/>

Blogy a děti

Proč jsou blogy tak populární? Zcela banálním vysvětlením může být prostá skutečnost, že blogy jsou přístupné. Jak již bylo řečeno, blogy si může založit každý, zadarmo a bez rozdílu věku. Jedinou podmínkou je přístup k internetu, což jak jsme si ukázali v kapitole Nový svět jménem internet, dnes není problém.

Blogeři, jak jsou uživatelé blogů označováni, mají dle Chun-Yao Huanga, teoretika, jehož výzkumné pole zahrnuje analýzu chování jedinců na internetu, pět základních motivací pro svou aktivitu na blogu. Chtějí sami sebe prezentovat, dokumentovat život, komentovat, účastnit se diskuzí a získávat informace (Huang, Schen, Lin, Chang, 2007).

To vše webové aplikace blogů díky svému multimediálnímu formátu umožňují. Neboli uživatelé blogosféry mají k dispozici textové, obrazové i zvukové rozhraní.

Zmíněné motivace lze vztáhnout i na dětské konzumenty blogů. Hovoříme-li o dětech obecně nespécifikovaně, výzkumy dokazují, že jedna ze zmíněných motivací je pro mladou generaci primární. Nezletilí uživatelé nahlízejí na blogy především jedním prizmatem. Jedná se pro ně o „*Další způsob sebe prezentace...mladí prezentují nějaký svůj zájem, koníček případně se přiřazují k určité subkultuře, která jim je vlastní.*“ (Ševčíková a kol., 2015, s. 28).

Tuto skutečnost a fakt, že děti a mladá generace považují sebe prezentaci na internetu za zcela klíčovou, dokládají mimo jiné i výsledky jedné ze studií zaměřené na Čechy ve věku 12 až 18 let v rámci výzkumného projektu nazvaného World Internet Project.² (Blinka, Subrahmanyam, Smahel, Seganti, 2012)

Výzkumy zabývající se dětmi jakožto uživateli či provozovateli blogu také přišly se zjištěním, že zaměření českých dětí významně cílí na oblast veřejné sféry a stávají se uživateli blogů píšících o kapelách, zpěvácích či o idolech z jiných oblastí. (Ševčíková a kol., 2015, s. 28)

Ačkoliv některé děti blogy píší, rozhovory, které jsem v rámci výzkumu s dětmi mladšího školního věku vedla, ukázaly, že děti této věkové kategorie jsou spíše pasivní čtenáři blogů. Potvrdily se tak i výsledky výzkumu prohlašující, že pouze 2 procenta devítiletých a 10 procent desetiletých dětí píše blog, zatímco u starších dětí ve věku patnácti let je to již 15 procent. (Ševčíková a kol., 2015, s. 29)

---

² Světový projekt o internetu je celosvětový výzkum, který si za předmět svého zkoumání klade vliv informačních a komunikačních technologií zahrnující internet, jedince, rodinu a společnost

Blogy znali až na jednu výjimku všichni respondenti. Dokonce ti, kteří blogy znali, byli schopni konkrétně vyjmenovat, které jsou jejich oblíbené.

Ukázalo se, že mladší z respondentů (1. a 2. třída) blogy navštěvují výlučně jako pasivní diváci. Ze starších respondentů (3. a 4. třída) čtyři děti odpověděly, že se blogy již samy pokoušely vytvořit, a to v rámci výuky ve škole. Primární důvodem navštěvování blogů dětmi byla snaha získat informace o konkrétních zájmech, například o zpěvácích, hercích, počítačových hrách atd.

2.6.2 Od blogů k vlogům

S rozvojem technologií však psané slovo začalo ztrácet na popularitě, což ve světě online lze přirovnat k přechodu od tzv. blogování k vlogování.

Forma psaného slova se jeví být čím dál méně atraktivní a tento fakt je citelný právě u mladé generace digitálních domorodců neboli generace Z (či M), jak bývá tato věková „internetová“ skupina označována.³ Jako by se lineární písmo již vyčerpalo a prostý text nám přestal stačit.

Výzkumy ukazují, že čtení tradičních tiskových médií neustále upadá, a to zejména mezi mladými. Čtení novin se tak řadí k jediné mediální aktivitě, která v průběhu let ztrácí na popularitě.

Čas strávený s časopisy a novinami, které si od roku 1999 do roku 2004 udržovaly konstantní pozici v žebříčku popularity mezi lidmi a jevíly být se stabilní formou zábavy, se pomalu začal zkracovat. Celková doba, kterou lidé ve věku od 8 do 18 let tráví čtením knih, časopisů a novinových výtisků pro zábavu se dle studie Family Foundation study z roku 2010 snížila o pět minut denně (z průměrných 43 minut denně v letech 1999 a 2004 na 38 minut 2009). (Rideout, Foehr, Roberts, 2010, s. 30)

Tato čísla se nemusí zdát na první pohled až tak závratná, nicméně na významu nabývají na pozadí dalších výzkumů, které hodnotí čtení v rámci žebříčku popularity dětských aktivit celkově. Zatímco mezi roky 2012–2013 získaly na popularitě mezi dětskými uživateli

---

³ Wikipedie: Generace Z (také známá jako generace M, internetová generace) je společný název pro skupinu lidí narozených od poloviny 90. let 20. století.

především tři aktivity: hraní online her, sledování kanálů na Youtube a textování si s kamarády, čtení knih pro zábavu se na žebříčku významně propadlo. (The Guardian, 2013)

Obdobně hovoří i další výzkum ukazující, že 90 % dětí ve věku 5–9 let tráví čtením knih alespoň hodinu denně (ať už samostatně, nebo za pomoci rodičů), nicméně jedná se o jedinou formu mediální aktivity, která v průběhu času nenarůstá, naopak má tendence směřovat procentuálně dolů. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 17)

V rámci výzkumu provedeného v českém prostředí, jehož cílem bylo zjistit priority trávení volného času u dětí ve věku 9–15 nejvíce respondentů na otázku „*Jak nejradyji trávíš volný čas?*“ odpovědělo, že s přáteli (41,7 %), nicméně počítač obsadil hned druhou pozici (23,6 %) a čtení bylo zahrnuto v rámci odpovědi „*jinak*“ (9,2 %). (Ježková, 2010, s. 110)

Jiný výzkum českých dětí ukázal, že 56 % dětí, které čtou méně jak jednou za měsíc, uvádí jako důvod, že je čtení nebaví. 4 z 10 těchto „*nečtenářů*“ uvedlo, že nečte, protože existuje spousta zábavnějších věcí a 37 % slabých čtenářů uvedlo jako důvod nezájmu o knihy skutečnost, že vše, co chtějí nebo potřebují vědět, najdou na internetu. (Česká televize, 2018)

Čtení dle výzkumů tedy ztrácí na popularitě, a to jak v papírové podobě, tak v té virtuální. Místo blogů pomalu zaujímají vlogy neboli takzvané video blogy a přehrávání videí online se stává jednou ze základních aktivit pro 96 % dětí. (Nosek, Trusinová, 2015, s. 17)

Z výzkumu provedeného roku 2015 vyplynulo, že na internetu si pouští videa 90 % dětí navštěvujících 4. třídu, přičemž v roce 2013 to bylo „*pouhých*“ 80 %. Zájem o video tedy neustále roste. A nutno říct, že děti nezůstávají pouze u diváctví. Čím dál více dětí má tendence se aktivně na videích podílet a vkládat na internet videa vlastní. (Nosek, Trusinová, 2015, s. 18). Tato aktivita je dnes primárně spojována s jedním gigantem kralujícím na poli serverů umožňujících sdílet videa – s Youtube.

Rylich (2007) ve svém článku věnovaném Youtube trefně uvádí, že: „*Kombinace webové kamery a rychlého internetu neznamenal jen rozmach telefonování přes internet, ale také vznik dalších kreativních pokusů. Objevují se kupříkladu videoblogy (nebo též vlogy), videopodcasty, anebo zkrátka jen tak natočené snímky různých žánrů a různé kvality.*“

2.6.3 Youtubering jako fenomén mladých

Vymezení pojmu youtubering

Možností sledování videí na internetu je obrovské množství, avšak mezi nimi nalézáme jeden internetový server pro sdílení videí, který mezi ostatními nemá konkurenci. Řeč je o Youtube. Youtube se stal během pár let doslova kulturním fenoménem mezi dětmi a mládeží, který nemá obdoby. A je to právě tato nesmírná popularita nesoucí se ruku v ruce s vlivem, co rozpoutalo nad touto sociální sítí vášnivé diskuze.

Online slovník IT (informačních technologií) osobu youtubera definuje jako „*osobu, která se věnuje přidávání virálního obsahu na portál pro sdílení a nahrávání videí Youtube.*“ Neboli „*Youtuber je člověk, který je přihlášen k mediálnímu portálu pro uploadování videí Youtube a vytváří zde vlastní videa*“. (IT slovník, 2018)

Pro mladou generaci se tvůrci těchto videí stávají určitými idoly, kteří tak získávají nad sledujícími a odběrateli videí určitou moc. Tento efekt je hojně využíván v marketingu, označován pojmem influencer. A je to právě síla vlivu, která se mnohým zdá nebezpečná, zvláště pro malé děti. Ty se mnohdy snaží svým idolům přiblížit, ať už vizuálně, nebo schopnostmi, neuvědomujíc si hranice mezi online realitou a skutečným životem. Příkladem může být tragická událost uplynulých dnů, kdy se teprve jedenáctiletý chlapec oběsil, když napodoboval video z internetu. (Novinky, 2018)

YouTube jako nástroj vlivu

Prestižní magazín Forbes jako každý rok i letos uveřejnil seznam nejvlivnějších osobností České republiky, respektive „*77 nejvlivnějších Čechů na sociálních sítích 2017*“. A Youtubeři v tomto žebříčku sehráli mnohem větší roli než politici, sportovci nebo slavní herci. Hned na druhém místě se umístila teprve sedmnáctiletá Tereza Hodanová vystupující pod přezdívkou Teri – youtuberka zaměřující se na fashion, make-up a motivaci. Její příspěvky na Youtube, Instagramu, Facebooku a Twitteru mají dosah neuvěřitelných 1 492 335 jedinců, mezi kterými je většina „*fanoušků*“ nezletilých. Čtvrtou pozici obsadila Youtuberka ZuzkaLight zaměřující se na zdravý životní styl, na pátém místě se umístil Jirka Král prezentující se především jako profesionální Youtuber a tvůrce let's playů, kterým se budeme věnovat níže, na sedmém místě youtuber FattyPillow, na devátém místě

dvacetiletý Karel Kovář alias Kovy a na desátém místě Gejmr – youtuber se zaměřením na počítačové hry. Mezi prvními deseti nejvlivnějšími Čechy tedy najdeme hned šest youtuberů, kteří se zařadili svým vlivem mezi osobnosti jako je Petra Kvitová, populární showman Kazma nebo Petr Čech. (Forbes, 2017)

Jiným důkazem skutečnosti, že youtuberi nejen u nás, ale i ve světě zastávají významnou pozici, může být fakt, že s nimi realizovaly setkání vůdčí osobnosti světové politiky jako tehdejší americký prezident Barack Obama, německá kancléřka Angela Merkelová či slovenský prezident Andrej Kiska. (Rubešová, 2017)

Pakliže bychom chtěli velikost dosahu youtuberů ještě konkrétně vyčíslit, můžeme krátce nahlédnout do statistik. Nejsledovanější, a tím pádem na poli youtuberů svým způsobem nejúspěšnější jsou v České republice ViralBrothers. Ty odebírá v současné době 2 764 611 lidí a jejich videa mají 583 456 292 zhlédnutí. (Youtuberi, 2018) Pokud nahlédneme do zahraničí, světovou špičkou tohoto oboru je PewDiePie, kterého odebírá závratných 61 072 034 lidí.

Zmiňování ViralBrothers (Erik Meldík a Čeněk Stýblo) se na svém Youtube profilu zaměřují na virální zábavu většinou spojenou s určitým marketingovým sdělením. Primárně obsah jejich videí představuje neškodnou zábavu, která mládež, vyjma užití pár sprostých slov, nijak nepohorší a nepoškodí.

Nicméně mezi youtubery nalezneme i mnohé, kteří mohou pro děti představovat určitá rizika. Pro dítě mladšího školního věku se mohou stát přitažlivými „*osoby a příběhy odpovídající či podobné jeho vlastní životní zkušenosti, stejně jako figury představující určitý ideál, ať už je pro dítě reálně dosažitelný či nikoli. Atraktivní se jeví i postavy negativní, které přestupují pravidla a demonstrují nevhodné či zakázané chování.*“ (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 21)

Na jedné straně se tak youtubering může stát mocným nástrojem nejen pro sociální rozvoj dětí a mládeže, na druhou stranu může představovat obrovské riziko jako zdroj nevhodných návodů pro děti, jak se chovat a co činit. To může být pro námi sledovanou skupinu mladších školních dětí velmi ohrožující, neboť „*Dítě v tomto věku také ještě není schopno kritického přístupu, nedovede pochopit například prvky ironie či stylizované příběhy.*“ (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 21) Videá s ironickým obsahem tak může například vnímat jako něco, co je míněno vážně, a chápat je jako návod pro to, co činit.

2.6.4 Sociální sítě

Sociální sítě se v posledních deseti letech staly fenoménem známým napříč všemi věkovými generacemi. Nejen čím dál mladší jedinci zakládají své profily na Facebooku, Twitteru nebo Instagramu. Naopak i senioři se postupně připojují online. Jak Trottier uvádí, o sociálních sítích je zvykem hovořit jako o určitém digitálním prostoru. Nicméně tento prostor je nám už tak přirozenou součástí a natolik jsme se na něj adaptovali, že ho s trochou nadsázky lze označit za určitý druh obydlí. Všichni totiž „*Žijeme prostřednictvím sociálních sítí a žijeme na sociálních sítích*“. (Trottier, 2012, s. 2)

Vymezení pojmu sociální síť

Sociální sítě primárně představují „*online komunitu jednotlivců, kteří si vyměňují zprávy, sdílí informace a v některých případech spolupracují na společných aktivitách*.“ (Encyklopédia Britannica, 2018)

Jiná definice o sociálních sítích hovoří jako o „*internetové službě umožňující svým členům tvořit a sdílet s ostatními osobní obsah, komunikovat s nimi, sdružovat se a vzájemně se bavit*.“ (IT slovník, 2018)

Macek kupříkladu uvádí, že „*Online sociálními sítěmi rozumíme ego-centrické komunikační platformy, tedy takové komunikační služby, jež jsou založené na centralitě uživatelského profilu, jehož prostřednictvím může uživatel přistupovat k profilům uživatelů dalších a skrze něž je vedena komunikace mezi uživateli*.“ (Macek, 2011, s. 59)

Z těchto a mnohých dalších definic zveřejněných odbornou literaturou či v rámci online slovníků vyplývá, že klíčovou charakteristikou sociálních sítí je komunikace. Neboli „*sociální síť ve velké míře nahrazují původní komunikaci mailem, telefonem či SMS*.“ (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 27)

Tento fakt dokládají i výsledky mého šetření, v rámci kterého byla komunikace označována za primární důvod pro založení profilu na sociální síti.

Statistické okénko

Nejpopulárnější sociální sítí nejen v České republice, ale i celosvětově je bezesporu Facebook. Ten v České republice minulý rok čítal 4 800 000 registrovaných. Na druhém místě se počtem uživatelů drží Youtube, který navštíví 4 750 000 lidí měsíčně. Pomyslnou třetí

příčku obsadila sociální síť Instagram, která během krátké chvíle získala nespočet „fanoušků“ jichž v České republice najdeme 1 500 000. (Lorenc - LinkedIn, 2017)

Pakliže na tato sociální média nahlížíme z hlediska světových statistik, informace o popularitě jednotlivých sociálních sítí dle počtu aktivních uživatelů z února roku 2018 potvrzují nadvládu Facebooku jako sociální sítě, která poprvé v historii překonala počet 1 miliardy registrovaných uživatelů a v současné době představuje síť kontaktů v počtu 2,2 miliard aktivních uživatelů za měsíc.

V České republice velmi populární Instagram představující doménu pro sdílení fotografií obsadil ve světě v popularitě sedmou příčku s 800 000 000 aktivními uživateli měsíčně. (Statista, 2018) Jedná se tedy o vysoká čísla opět dokazující, jak mocné médium internet představuje. A jinak tomu není ani v případě dětí.

Děti a sociální síť

Jak již bylo avizováno, sociální síť v současné době představují pole působnosti i pro malé děti. Již zdaleka nejsou záležitostí určenou pouze dospělým. Důkazem může být v českém prostředí dětmi důvěrně známá internetová doména popisující samu sebe jako „bezpečnou sociální síť“. (Alik, 2014)

Ta dětem nabízí zázemí, kde mohou hrát hry, číst dětskou verzi novinových článků (tzv. Alíkoviny), účastnit se diskuzí či pokládat dotazy v rámci poradny. Dolní věková hranice dětí, která běžně stránky Alík.cz navštěvuje, činí 8 let. Nicméně pro vstup není dosažení tohoto věku nutnou podmínkou, a tak je zpravidla navštěvován i dětmi mladšími. Důkazem popularity této dětem určené sociální sítě může být skutečnost, že jej v minulosti užívalo nebo stále užívá 8 z 12 respondentů (více informací viz analytická část), či tvrzení autorů samotného webu, citují: „*Kdyby množství aktivních uživatelů Alíka narůstalo trvale stejným tempem jako během léta 2017, chodili by sem začátkem roku 2032 všichni obyvatelé planety.*“ (Alik, 2018)

Avšak nejen Alík představuje trend mezi mladými. Čím dál více malých dětí se postupně připojuje již na podstatně méně hlídanou sociální síť Facebook.

Ve výzkumné zprávě z roku 2015 nalezneme informace o tom, že „Sociální síť Facebook využívá 78,90 % českých dětí. Děti využívají Facebook velmi aktivně – zaměříme-li se na respondenty mladší 13 let, zjišťujeme, že z nich má na Facebooku účet více jak polovina (59,3 % dětí). Tyto děti nerespektují minimální věkovou hranici pro vstup na Facebook – tedy hranici 13 let věku.“ (Kopecký, 2015)

Zmiňovaná věková hranice pro registrování se do sociální sítě je ignorována či záměrně obcházena i tak malými dětmi, jako jsou šestiletí školáci navštěvující první třídu. Výzkumné šetření z roku 2014 uvádí, že děti ve věkovém rozmezí 6–11 let pravidelně navštěvují Facebook v celých 25 % případů. (Malúšková, 2014)

Jiný výzkum z českého prostředí z roku 2015 uvádí, že profil na některé ze sociálních sítí má 81 % dětí, přičemž k největšímu nárůstu aktivních uživatelů sociálních sítí dochází při přechodu z prvního stupně základní školy na druhý. Nicméně ve čtvrté třídě má profil na některé ze sociálních sítí již 40 % dětí a z toho u 76 % dětí se jedná o Facebook. (Nosek, Trusínová, 2015, s. 22-24)

2.6.4.1 Motivace dětí k využívání Facebooku

Výše zmíněný výzkum České děti a Facebook 2015 také přinesl významné poznatky v otázkách motivace dětí mladších 13 let k využívání Facebooku, jež lze podle četnosti seřadit do osmi bodů:

1. komunikace s ostatními uživateli (synchronní, asynchronní), komentování příspěvků ostatních,
2. udržení kontaktu se současnými a minulými kamarády,
3. skupinový tlak,
4. hraní online her,
5. seznamování,
6. sdílení fotografií a videí,
7. Facebook jako „móda“,
8. Facebook jako prostředí pro rozvoj virtuální reprezentace.

Jak jsem již v úvodu uvedla, komunikace se ukázala být primárním důvodem pro založení facebookového profilu i pro respondenty mého šetření. Ti uváděli, že si prostřednictvím Facebooku mohou povídat s kamarády a zároveň přítomnost kamarádů na Facebooku popisovali jako důvod, proč si sami profil založili. *„Péťa říkal, že má Facebook, tak jsem na něj začal chodit taky“* (Oskar, 10 let) To odpovídá motivaci číslo 2, 3 i 7.

Děti mladšího školního věku zažívají nástup do školy a dostávají se tak do zcela nového prostředí. Zatímco doposud byl pro ně primární záležitostí kontakt v rámci rodiny, nyní je to kontakt se spolužáky a svými vrstevníky v prostředí školních lavic. Děti se snaží co nejlépe socializovat a sžít s novým prostředím, aby mezi spolužáky zapadly a byly přijaty skupinou.

„Děti v tomto věku také začínají vytvářet silnější, složitější vztahy mimo rodinu, zejména s vrstevníky stejného pohlaví, a začínají projevovat větší obavy ohledně jejich přijetí do cílové skupiny.“ (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 30)

„Dalším rozvojem prochází emoční inteligence, tedy porozumění jak vlastním pocitům, tak těm, které prožívají ostatní. Dítě je schopno uvažovat nad tím, jaké hodnocení či přijetí může projev emocí vyvolat, které jsou považovány za vhodné a které jsou naopak odmítány.“ (Krčmářová, Vacková, 2012, s. 20).

Stejně tak začínají děti s nástupem do školy rozeznávat, které činnosti a aktivity jsou od nich v rámci kolektivu očekávány a vyžadovány. Logicky si dokáží odůvodnit potřebu založení profilu na Facebooku jako sociální sítě, která jim umožní splýnout s davem. *„Děti se velkou část dne pohybují ve školním prostředí, kde sdílí kulturu využívání sociálních sítí s ostatními“*. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 31). Být online na Facebooku pro ně představuje společenskou nutnost.

Jinou zmiňovanou motivací uváděnou výše je hraní online her. Ty lze hrát prostřednictvím Facebooku zadarmo, a navíc sdílet hru se svými kamarády. To se pro děti stává velkým lákadlem, které obsadilo v rámci mého šetření hned druhou příčku na škále motivací pro založení Facebooku.

2.6.5 Hry

Vymezení pojmu hry

Definice pojmu hry nalezneme v literatuře obrovské množství. Na úvod se mi jeví být vhodné pár vybraných zmínit.

„Hra je základní činností a přirozeným projevem aktivity dítěte, důležitá pro celkový psychický vývoj. Liší se v jednotlivých věkových obdobích obsahovou náplní i formou projevu. Hra vyplývá z vnitřních potřeb dítěte, proto se v ní více uplatňuje vnitřní motivace.“ (Kuric, 1986, s. 54)

Jinde je hra popisována jako určitý jazyk dětství neboli *„... dorozumivací prostředek, který dítě používá k učení a duševnímu růstu. Je to spontánní, improvizovaná činnost, určená mírou vlastní zkušenosti, v jejímž rámci dítě objevuje svět a různé souvislosti v něm.“* (Opravilová, 2004, s. 7)

Se známou a stále plně platící definicí hry přišel roku 1938 Johan Huizinga říkáje, že: *„...hrou můžeme souhrnně nazvat svobodné jednání, které je míněno jen tak a stojí mimo obyčejný život, ale které přesto může plně zaujmout, k němuž se dále nepřipíná žádný materiální zájem a jímž se nedosahuje žádného užitku.“* (Huizinga, 2000, s. 24-25)

Z těchto a mnoha dalších definic je patrné dvojí. Zaprvé fakt, že hra je významně spojována s obdobím dětství a za druhé skutečnost, že i navzdory tomu je považována za velmi důležitou součást života nás všech, tedy i dospělých. Přináší nám radost, odpočinek i úlevu od každodenních starostí. Umožňuje nám alespoň na malou chvíli vstoupit do jiného světa, kde se řídíme zcela novými pravidly, která pro nás však nejsou svazující, jsou zdrojem zábavy, napětí a rozvíjejí se fantazii.

Vymezení pojmu počítačová hra

Je nesporné, že dětské hry nás naplňovaly již v době předinternetové, kdy byly děti zvyklé hrát si na kovboje, vstupovat do světa dinosaurů či dlouhé hodiny trávit *„skákáním gumy“*. Rozvoj technologií a expanze internetu do domácností však otevřely bránu virtuálnímu světu, kde se děti začaly zabydlovat a kde se imaginární světy začaly jevit reálnějšími.

Jirkovský počítačovou hru definuje ze široka následujícím způsobem: „*Hra je uzavřený systém předem definovaných mechanik, které se hráčovým konáním uvádí do pohybu, a vytváří tak dynamiku hry, která v hráčích následně vyvolává pocity.*“ (Jirkovský, 2011, s. 25)

Otevřenost této definice již sama o sobě napovídá skutečnost, že typů počítačových her existuje celá řada, a tím pádem je ani nelze jednoduše bagatelizovat jako negativní fenomén provázející dětství současné mladé generace. Správně zvolený typ hry může představovat významný vzdělávací potenciál, mít výchovný charakter i sociální význam.

„*Pomocí počítačových her lze u dětí zlepšovat jejich vnímání, postřeh, pozornost, ale také rozvíjet jejich trpělivost, logiku, komunikaci, řízení i sebe-řízení, spolupráci atp.*“ (Vojáček, 2013)

Nežli dětem jednoduše hry zakázat, moudřejší se jeví zodpovědně volit mezi těmi, které dětem zpřístupnit, a těmi, které je hodno zatajit.

Na základě herního žánru lze rozlišovat hry následující:

- **Akční hry:** Cílem akční hry zpravidla bývá eliminovat protivníka za využití nejrůznějších nástrojů, respektive zbraní. Tento typ her téměř vždy obsahuje násilnou tematiku – zbraně, krev a boj.
- **RPG hry (Role playing game):** V českém prostředí nalezneme pod zkratkou „*RPG hry*“ ekvivalent „*hry na hrdiny*“. Hráč prostřednictvím avatara, jehož si vytvoří, zažívá dobrodružství ve virtuálním světě, kde pomocí plnění úkolů zdokonaluje své schopnosti a postupně tím dosahuje lepší úrovně.
- **Strategické hry:** Již z názvu je patrné, že zde hovoříme o hře, která zpravidla vyžaduje strategické myšlení. Vítězství ve hře lze dosáhnout pomocí promyšlených plánovaných kroků a logického uvažování. V rámci tohoto žánru hovoříme o hrách tzv. budovatelských, o tahových strategiích podobných deskovým hrám či real-time strategiích.
- **Adventury:** Adventura představuje typ herního žánru, který bývá obecně charakterizován určitou detektivní zápletkou. Hráč prožívá určitý herní příběh odehrávající se vždy v konkrétním světě a je nucen řešit hádanky, hlavolamy a rébusy, aby v herním plánu postoupil dále.

- **Sportovní hry:** Sportovní hry umožňují jedinci vyzkoušet si jakýkoliv sport ve virtuálním světě. Ve většině případů se jedná o věrnou simulaci vybraného sportovního odvětví, ať už lyžování, tenisu, nebo např. fotbalového utkání.
- **Simulace:** Simulace si jako herní žánr vydobyla i samostatné místo. Tímto názvem označujeme typy počítačových her, které se snaží simulovat určité jevy či situace. Klasickým příkladem může být hra Sims, napodobující reálný rodinný život.
- **Závodní hry:** Závodní hry jsou založené na jednoduchém principu – snaže dostat se první do cíle. Nejrozšířenějším typem jsou bezesporu závody aut, nicméně závodní hry mohou zahrnovat i sportovní klání.
- **Logické hry:** Logické hry se řadí mezi typ herního žánru umožňujícího jedinci rozvíjet logické myšlení. Cílem hry je vyřešit konkrétní zadanou úlohu, v některých případech limitovanou časem.
- **Vzdělávací hry (edukační software):** Vzdělávací hry představují určitý nástroj edukace podávaný dětem ve zdánlivě zábavnější formě. K jejich významnému rozvoji přispěla expanze chytrých mobilních telefonů a tabletů, které umožňují vzdělávacím hrám nabývat interaktivní podoby. (Basler, 2016)

Výše zmíněné herní žánry se často tematicky potkávají a charakterově splývají. Nelze je tedy se stoprocentní jistotou přesně specifikovat a vymezit. Zároveň lze jednotlivé herní žánry ještě dále štěpit a rozlišovat podle toho, zda jsou pro jednoho hráče (tzv. singleplayer), či pro více (tzv. multiplayer), zda se hrají online, nebo offline či podle přístupnosti rozlišovat mezi hrami, které se platí (tzv. premium hry), a těmi, které jsou zdarma, tzv. freeware hry. (Basler, 2016)

Avšak bez ohledu na to, jaký herní žánr preferujeme a vyhledáváme, jistým, výzkumy deklarovaným faktem zůstává skutečnost, že počítačové hry jsou dětmi intenzivně vyhledávány a mnoho z nich dané herní nadšení neopouští ani v pokročilém věku.

V rámci výzkumu provedeného v UK mezi dětmi věkové kategorie 8-11 let 69 % respondentů odpovědělo, že již někdy hrálo online hry. Publikace Internetové děti uvádí, že hraní online her se aktivně věnuje 90 % všech dětí navštěvujících 4. až 6. třídu. Zároveň však konstatuje, že online hry jsou jedinou internetovou aktivitou, která s přibývajícím věkem ztrácí na popularitě. (Nosek, Trusinová, 2015, s. 21)

Nicméně, a rozhodně tím nechci napadat výsledky daného výzkumu, i starší generace má mezi sebou široké zastoupení hráčů. Tak například Interactive Software Federation of Europe provedla roku 2012 výzkum zabývající se otázkou herních preferencí a návyků v 16 evropských zemích, kterého se zúčastnila i Česká republika. Dané výzkumné šetření nám vyneslo prvenství v kategorii nejaktivnějších hráčů onlinových her, přičemž se ukázalo, že nejaktivnější věkovou skupinou je v tomto ohledu 25-34 let a 35-44 let. O tom, že fanoušky věrné onlinovým hrám najdeme i mezi staršími, není pochyb. (Smutný, 2012)

2.7 Rizika internetu

Ráda bych tuto zásadní kapitolu započala dvěma zcela výstižnými citacemi pronesenými teoretičkou Soniou Livingstone. Tyto výroky se mi jeví být natolik zřetelné, trefné a celkovou problematiku vystihující, že by zde jakákoliv slova navíc byla spíše ztrátou než přínosem.

„Internet představuje veškerá rizika, která nalezneme ve světě offline a která jsou jakožto online mnohem intenzivnější a přístupnější. A některá rizika, kterých se obáváme ve světě online, bychom v tom offline nenašli.“ (Livingstone, 2012)

„Na jedné straně jsou děti a mladá generace vnímání širokou veřejností jako odborníci na internet a průkopníci ve světě online, na straně druhé jsou to právě oni, kdo je obzvláště ohrožen riziky plynoucími z jejich neuvážlivého přístupu k internetu a pohybu na něm.“ (Livingstone, 2009, s. 3)

2.7.1 Kyberšikana

Kanaďan Bill Belsey, autor internetových stránek <http://www.cyberbullying.org/>, který je považován za zakladatele pojmu kyberšikana, tento druh nepřátelského chování vůči druhým, často, avšak ne výlučně se objevující pouze mezi mladšími dětmi, popisuje jako *„úmyslné, opakované a nepřátelské chování ze strany jednotlivce nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií (např. e-mail, mobilní telefon a pager, IM, vytvoření hanlivých osobních webových stránek)“*. (Belsey in Šmahaj, 2014, s. 44)

Jiná definice artikulovaná zástupci českých teoretiků uvádí, že „*Jde o šikanu, která probíhá v prostředí virtuálním, prostřednictvím moderních komunikačních technologií. Může se prolínat s tradiční šikanou v reálném světě.*“ (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 64)

Jednoduše lze o kyberšikaně hovořit jako o specifickém druhu klasické šikany, který však může představovat i mnohem větší hrozbu. Kyberšikana je jednoduchým nástrojem, jak druhým ublížit, a to zejména z důvodu, že se člověk cítí být v prostředí internetu anonymní a absence fyzického kontaktu ho činí sebejistějším.

„*Anonymita virtuálního prostředí smazává rozdíly mezi lidmi – ať už jde o věk, pohlaví, sociální postavení, fyzické dispozice, početní převahu, či například odvahu zaútočit. Virtuální prostředí umožňuje provést útok i těm, kteří těmito možnostmi v dostatečné míře nedisponují.*“ (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 5)

Spolu s tím oběti nemusí vždy nutně rozpoznat, že se staly terčem kyberšikany, pouze pociťují úzkost, strach či stud, aniž by zdroj těchto pocitů byly schopny identifikovat. (E-bezpečí, 2009)

Jiným závažným problémem je skutečnost, že autority, které by měly děti chránit především, ať už se jedná o pedagogy, rodiče, nebo jiné vychovatele, mají tendence šikanu odehrávající se prostřednictvím informačních a komunikačních technologií výrazně podceňovat a bagatelizovat. Na nevhodné chování vůči druhým v online světě nahlíží jako na projev puberty, nevyzrálости či jednoduše jako na projev dětského humoru. Neuvědomují si přitom, jak závažné sociální, právní, ale zejména psychologické následky jejich přístup k věci může mít. (Šmahaj, 2014, s. 58)

Kyberšikana v číslech

Mnoho výzkumů potvrzuje, že kyberšikana se primárně odehrává mimo prostředí školy, nicméně stimuly, které šikanu spouští, velmi často pramení ze vztahů a problémů v rámci školního prostředí. (Šmahaj, 2014, s. 57)

Výsledky výzkumu kyberšikany na českých školách, provedeného pod záštitou projektu Minimalizace šikany z roku 2010, uvádějí, že minimálně 78 % agresorů je ze stejné školy jako oběť. (Minimalizace šikany, 2010)

Co se týká kyberšikany v České republice, dle výzkumu provedeného v rámci evropského projektu Challenges in Schools, jí muselo v životě čelit 22 % dotazovaných dětí. Z těchto obětí svůj zážitek svěřilo druhým pouze 45 % případů a 24 % procent z obeznámených na danou informaci reagovalo nezájmem nebo nebralo situaci vážně. Celkem 70 % respondentů uvedlo, že kyberšikanu považují za mezi vrstevníky velmi rozšířený patologický jev. (Minimalizace šikany, 2009)

Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014 dospěl na základě kvantitativní metody k číslu ještě vyššímu. Dle výsledků získaných z dotazníků, které byly předloženy 28 232 dětem (z nich 14 887 představovalo děti mladšího školního věku), kyberšikaně ve svém životě čelilo 50,90 % dětí. (Kopecký, 2014)

Jiným důkazem o rozsahu tohoto patologického jednání může být skutečnost, že za rok 2013 se na Linku bezpečí obrátilo s problémem kyberšikany 351 dětí, z nichž většinu tvořily dívky okolo 14 let. (Novinky, 2014)

2.7.1.1 Podoba kyberšikany

Kyberšikana se může projevovat mnoha různými způsoby a nabývat nespočet podob. Nejúčinnější zbraní kyberagresorů však bývá mobilní telefon.

Pomocí mobilního telefonu může být oběti vyhrožováno, ať už prostřednictvím SMS zprávy, nebo telefonními hovory. Nástrojem vydírání se může stát nicméně i chat nebo e-mail. Mírnější formou kyberšikany realizované prostřednictvím telefonu může být i nepřetržité prozvánění. Mobilní telefon rovněž umožňuje zachytit fotografii či video oběti v nedůstojných a dehonestujících situacích, a následně tímto obsahem zacíleného jedince vydírat. V horších případech agresor může ponižující vizuální materiál zveřejnit – ať už prostřednictvím sdílení na sociálních sítích, nebo prostřednictvím Youtube portálu. Sociální sítě jsou obecně platformou poskytující agresorům obrovský prostor pro jejich patologické chování. Představují možnost rychlého a jednoduchého sdílení fotografií a videí, komentování fotografií druhých i prostor pro chat. (Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2012, s. 15)

Publikace Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu vymezuje formy kyberšikany následovně:

- publikování ponižujících záznamů nebo fotografií,
- ponižování a pomlouvání,
- krádež identity, zneužití cizí identity ke kyberšikaně nebo dalšímu sociálně patologickému jednání,
- ztrapňování pomocí falešných profilů,
- provokování a napadání uživatelů v online komunikaci,
- zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť,
- vyloučení z virtuální komunity,
- obtěžování,
- kyberšikana spojená s online hrami,
- tzv. happy slaping,
- tzv. kyberstalking. (Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2015, s. 15)

Přestože lze některé formy agrese a patologického chování zařadit jednoduše pod šikanu, ráda bych vybraným formám, které se jeví být jako obzvláště nebezpečné, věnovala samostatný prostor.

2.7.2 Kyberstalking

Určitá forma kyberšikany může být nazývána kyberstalking. Tento druh obtěžování v rámci kyberprostoru lze definovat následovně: „*Kyberstalking se odvozuje od pojmu stalking (česky „stopování“, „lovení“). Volně se toto slovo vykládá jako pronásledování, opakované a stupňující obtěžování osob prostřednictvím e-mailů, dopisů, mobilních telefonů atd. Formou výhrůžek, které mohou přejít k agresi a ničení majetku.*“ (Hrušková, 2010)

Chování kyberstalkera může být zpočátku maskováno za vřelý zájem o danou osobu. Nicméně tento stav žádostivosti v průběhu času eskaluje a náhle se mění v nepříjemné obtěžování. Agresor se skrze elektronické zařízení například zpočátku dožaduje fotografií dané osoby, což může být poškozeným interpretováno jako vřelý cit, nicméně postupem času začíná být internetová komunikace nepříjemná, agresor si nepřetržitě vyžaduje pozornost, oběti vyhrožuje a slovně ji napadá.

2.7.3 Kybergrooming

Projekt Škola bezpečně online vydal pod záštitou Národního centra bezpečnějšího internetu v roce 2012 příručku nazvanou Metodický materiál pro pedagogické pracovníky, v rámci které jsou čtenáři seznámeni s problematikou kybergroomingu. Zde je tento sociálně patologický jev definován následujícími slovy: „*Kybergrooming je psychická manipulace prostřednictvím moderních komunikačních technologií s cílem získat důvěru oběti, vylákat ji na osobní schůzku a zpravidla sexuálně zneužít*“. (Kybergrooming a kyberstalking, s. 4)

Jiná definice kybergroomingu uveřejněná portálem cyberhelp.eu⁴ daný jev popisuje jako „...*záměrné oslovování osob s cílem navázat sexuální kontakt*“ a vzápětí dodává, že oběťmi těchto sexuálních útoků bývají především děti a mladistvé osoby. (Cyberhelp, 2018)

Kybergroomer, jak bývá pachatel výše popsaného patologického jednání označován, je osoba svému okolí velmi nebezpečná. Jedná se o sexuálního devianta, jemuž mobilní komunikační zařízení slouží coby nástroj pro dosažení kýžených cílů. Prostředí internetu mu přitom skýtá útočiště, kde se ke své nic netušící oběti může plíživým krokem přiblížit a postupně si ji „*zpracovat*“, aniž by vzbudil jakékoliv podezření. (Kybergrooming a kyberstalking, s. 5)

Postup sexuálního agresora je odborníky ze strany psychologů popisován jako sled následujících kroků:

- 1) pachatel se ve své oběti snaží vzbudit důvěru, pocit empatie a pochopení,
- 2) pachatel se svoji oběť snaží izolovat od okolí, stavět ji proti blízkým,
- 3) pachatel oběť obdarovává, podplácí, čímž prohlubuje virtuální přátelství,
- 4) pachatel učiní svou oběť emocionálně závislou, na něm samém,
- 5) pachatel se snaží zrealizovat osobní setkání,
- 6) dochází k fyzickému či sexuálnímu násilí na oběti, jejímu zneužití pro dětskou prostituci, pornografii nebo k jejímu vydírání. (E-bezpečí, 2008)

Výzkumy zabývající se problematikou kybergroomingu ukazují, že jsou to děti, kdo padne za oběť popisovaným kyberpredátorům především. Kopecký a Krejčí konkrétně uvádí, že nejčastěji napadenými, a tedy zvláště ohroženou skupinou, jsou děti ve věku 11-17 let, především dívky. (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 14)

---

⁴ Vícejazyčný portál financovaný za podpory Evropské komise zabývající se problematikou šikany

Důvodů se nabízí celá řada. Děti v tomto věku jsou přirozeně velmi důvěřivé a mohou mít velký problém včas vycítit naléhavost situace. Spolu s tím jsou snáze manipulovatelní, neboť nemají zcela rozvinuté sociální dovednosti a dostatek životních zkušeností. (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 14)

Pro danou věkovou kategorii je také charakteristická snaha distancovat se od rodiny, držet si od ní odstup (zejména od rodičů), ale i obecně vzdorovat vůči všem autoritám figurujícím v jejich životech. Významné se pro ně naopak stávají vztahy mimo rodinu, které aktivně vyhledávají. (Kyberšikana, sexting, (kyber) grooming, exkurz informační bezpečnosti).

Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014 tuto skutečnost dokládá skrze alarmující čísla. Dle realizovaného šetření 54,30 % dětí komunikuje s neznámými lidmi přes internet a 40,22 % z nich by bylo ochotno jít s těmito „internetovými kamarády“ na osobní schůzku. (Kopecký, 2014, s. 17). Tento problém je tedy nanejvýš hoděn pozornosti.

2.7.4 Happy Slapping

Happy slapping neboli v překladu šťastné/spokojené fackování představuje „*natačení reálného fyzického napadení nic netušící oběti*“. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 67)

Happy Slapping představuje poměrně mladý trend z oblasti dětské „zábavy“, který během několika let mezi mladými výrazně vzrostl na popularitě. Jeho kořeny lze vystopovat ve Velké Británii, konkrétně v Jižním Londýně, kde se zrodil v rámci hiphopové subkultury teenagerů. (E-bezpečí, 2008)

Videa zachycující zákeřná agresivní napadení sociálně slabších, především bezdomovců, představovala určitý rituál zasvěcení, jehož provedení umožňovalo mladistvým agresorům vstoupit mezi ostatní, respektive být skupinou přijato. Spíše než o záměr fyzicky ublížit, se jednalo o snahu dokázat svým vrstevníkům odvahu, sílu a odhodlání. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 67)

Stupňující se agresivita a brutálnost samostatných útoků pak může být interpretována jako snaha o překonání svých vrstevníků ve smyslu „*čím více šokující video, tím lepší*“. (Mörtenböck, Mooshamer)

Násilná forma zábavy Happy Slapping není něčím, co by bylo možné zanedbat. Množství případů napadení a jejich následky vedly k nutnosti přijmout vůči danému fenoménu exekutivní opatření. První rozsudek vynesený v souvislosti s Happy Slappingem byl učiněn v Anglii roku 2008. (Nebud' oběť, 2008) Ačkoliv by se tak mohlo na první pohled zdát, že se jedná o relativně nevinnou zábavu, několik případů Happy Slappingu ve světě končících smrtí (E-bezpečí, 2008) může být shledáno dostatečným důvodem proto, věnovat tomuto patologickému chování pozornost i na stránkách této diplomové práce.

2.7.5 Internet zdrojem závislosti

Definice závislosti

Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) 10. revize aktualizovaná ke dni 1. 1. 2018 definuje syndrom závislosti jako: Soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládní při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, priorita v užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav. Syndrom závislosti může být přítomen pro specifickou psychoaktivní substanci (např. tabák, alkohol nebo diazepam), pro skupinu látek (např. opiáty) nebo pro širší rozpětí farmakologicky rozličných psychoaktivních substancí. (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2018, s. 200)

V dané publikaci Světové zdravotní organizace dále nacházíme výčet jednotlivých závislostí, nicméně fenoménu internetu zde není ponechán prostor. Ani samotná definice MKN-10 v sobě patologickou závislost na internetu a aktivitách s ním spojenými přímo nezahrnuje. Nicméně přestože závislost na internetu a hrách stále nebyla lékařskou komunitou diagnostikována, není pochyb o tom, že návykové chování užívání drog se v mnohých rysech se závislostí na internetu, ať už hrách, či sociálních sítích, shoduje. (Nešpor, 2011, s. 11)

Závislost na internetu

Samotná závislost na internetu je nazývána pojmem „*Netholismus*“ (či psáno „*netolismus*“) a je definována jako psychická⁵ závislost na virtuálních drogách – internetu, počítačových hrách, sociálních sítích či skupinových chatech. (E-bezpečí, 2011)

Obdobně jako závislého na psychoaktivních látkách i závislého na internetu doprovází mnoho nežádoucích průvodních jevů. Člověk je puzen „*látku*“ opakovaně užívat, baží po ní (tzv. craving), a jestliže je mu v tom nějakým způsobem zabráněno, zažívá návaly vzteku střídaného úzkostí a ztrácí nad sebou kontrolu. (Nešpor, 2011, s. 13-14)

Mimo to má netholismus důsledky i na celkový život „*virtuálního narkomana*“. Závislý jedinec přestává být schopen plnit své každodenní povinnosti a celkově v reálném světě selhává. Pro svoji závislost není schopen realizovat běžné úkony spojené s prací či školou, je vyloučen ze sociálního života, jeho vztahy v rodině i mimo ni se stávají dysfunkčními. (Infodrogy, 2013)

Rozpoznat závislost může být velmi složité. S určitým ukazatelem přišel John Sulera, profesor psychologie, jehož pole působnosti se zaměřuje na psychologické aspekty online světa.

Na stránkách <http://netaddiction.com/> umístil diagnostický dotazník závislosti Addiction Diagnostic Questionnaire následujícího znění:

- 1) Cítíte, že vás internet rozptyluje od ostatních věcí (přemýšlíte o vašich předešlých online aktivitách a těšíte se na další)?
- 2) Cítíte potřebu užívat internet čím dál častěji, abyste byli spokojení?
- 3) Pokoušeli jste se opakovaně a bez úspěchu omezit čas na internetu?
- 4) Přináší vám snaha omezit internet pocity úzkosti a podráždění?
- 5) Zůstáváte běžně déle online, než jste původně zamýšleli?
- 6) Riskovali jste ztrátu vztahu či ohrozili svou opozici v zaměstnání kvůli internetu?
- 7) Lhali jste rodinným příslušníkům, terapeutům či jiným lidem ve snaze zatajit měru užívání internetu?
- 8) Pomáhá vám internet uniknout od problémů či špatné nálady (pocitů bezmoci, viny, úzkosti či pociťované deprese)?

---

⁵ Závislost můžeme z lékařského hlediska dělit na psychickou a fyzickou. Psychická je charakterizována chováním vyplývajícím z nutkavé a jen těžko potlačitelné touhy a fyzická závislost se projeví po odeznění účinku drogy tělesnými příznaky, které jsou často opačné než ty, pro které je vyhledávána. Zdroj: <http://www.drogovaporadna.cz/dotazy/590/fyzicka-vs-psychicka-zavislost.html>

Pokud jste pětkrát odpověděli ano, potýkáte se se závislostí na internetu. (Netaddiction, 2017)

2.7.5.1 Děti a závislost

Stejně jako v jiných případech online nebezpečí i netolismus je jev ohrožující především mladistvé „...zejména v dětství a mládí může závislost vzniknout obzvlášť snadno. Dospělí s plně vyvinutým mozkem dokážou návykové látky nebo rizikovému chování odolávat, děti nikoliv. Ty jsou informačními technologiemi doslova sváděny.“ (Spitzer, 2016, s. 19)

Výzkum z roku 2014 zahrnující 2 200 respondentů uvádí, že 4 z 10 dětí se cítí být na internetu závislé. (Independent, 2014)

Výzkum EU Kids online provedený mezi dětmi ve Velké Británii došel k poznatkům, že 1 dítě z 5 by zůstalo o hladu a beze spánku výměnou za možnost být déle online. Celkem 50 % dotazovaných dětí zároveň přiznalo, že kvůli internetu zanedbávají rodinu, kamarády i školu. Dalších 43 % dotázaných dětí z Velké Británie souhlasilo s tvrzením, že používají internet příliš, což v rámci Evropy jako celku přiznalo jen 30 % dotázaných. (LSE, 2016)

2.7.6 Sexting

Slovo sexting představuje spojení výrazu „sex“ a „texting“. Jak je z názvu patrné, primárně se jedná o sdílení vlastních odhalených fotografií či videí, rozesílání a šíření textů obsahujících erotický či pornografický podtext. Přestože většina odborných publikací vymezuje sexting tímto způsobem, výzkumy ukazují, že se jedná o soubor praktik mnohem různorodějších.

Za sexting lze považovat vymáhání obnažených fotografií dívek ze strany chlapců, zároveň však zahrnuje i prosté tvrzení a chlubení se skutečností, že těmito fotografiemi disponují. Jedná se o zasílání zpráv explicitně sexuálního obsahu a rovněž jejich následné využívání pro vydírání a manipulaci s poškozenou osobou. (Ringrose, Gill, Livingstone, Harvey, 2012, s. 26)

Jedno je však jisté. Sexting představuje další z řady patologických jevů, jenž je umožněn moderními informačními a komunikačními technologiemi. (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 68)

Přestože se jedná o fenomén poměrně mladý, první případy sextingu začaly být diskutovány v roce 2005, především rozmach sociálních sítí a jejich vzrůstající popularita umožnila jeho rychlé rozšíření. (Sztokowski, Kopecký, 2017, s. 1)

Sztokowski a Kopecký (2017) v textu Sexting jako rizikový jev u dětí a dospělých⁶ vymezují sexting následovně:

- sexting je vnímán jako součást romantických vztahů,
- sexting funguje jako nástroj pro potlačení nudy,
- sexting vzniká jako produkt sociálního tlaku,
- sexting jako produkt konzumní společnosti, jako nástroj sebeprezentace,
- sexting jako nástroj pomsty.

2.7.6.1 Sexting a děti

I sexting zasahuje děti a mladistvé, přestože většina z nich pro danou aktivitu neužívá pojmu sexting a ani s ním není obeznámena. Livingstone tuto skutečnost považuje za další důkaz propasti mezi dospělými a jejich obsáhlými zkušenostmi s internetem a dětmi, které jsou v porovnání s nimi nástrah internetu neznalé.⁷ (Livingstone, 2012, s. 7)

Mnoho dětí se tak dopouští sextingu, aniž by danou aktivitu bylo schopno pojmenovat či jinak vymezit.

Výzkum na téma rizikového chování dětí na internetu realizovaný v roce 2014 ukázal, že 29,80 % z dotazovaných dětí bylo již ve svém životě vyzváno cizím člověkem k zaslání své fotografie, přičemž 54,67 % z nich dané žádosti vyhovělo. Dále 9,86 % dotazovaných dětí na otázku „*Umístil někdy tvůj internetový známý/kamarád na internet tvoji ,sexy‘ fotografii nebo video, na kterých jsi částečně svlečený/á nebo úplně nahý/á?*“ odpovědělo ano. (Kopecký, 2014, s. 11)

---

⁶ Text vydán v rámci projektu: Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci,

⁷ A qualitative study of children, young people and 'sexting': a report prepared for the NSPCC

2.7.7 Zneužití osobních údajů

Je dáno zákonem, že každý z nás má právo na ochranu osobních údajů. Tato skutečnost je ustanovena v rámci Listiny základních práv a svobod a následně konkretizována na stránkách občanského zákoníku a zákonu o ochraně osobních údajů. (Kincl, 2016)

Už samotná nutnost zákonného opatření v otázce ochrany osobních údajů indikuje, že se jedná o významný aspekt lidského života. Osobní údaje je nutné chránit, zvláště v dnešní době, kdy informační technologie v čele s internetem platí za neodmyslitelnou součást našich životů.

Právě platforma internetu se stala místem, kde lidé zcela bez ostychu a bez zábran zveřejňují informace, které by měly zůstat v rámci zájmu samotných uživatelů ostatním skryty. Sociální sítě mohou „ohrozit právo na lidskou důstojnost a právo na soukromí, neboť mohou poskytovat prostor pro diskriminační jednání. Nedostatek právní úpravy a pojistek proti zneužití může vést k vyloučení některých uživatelů, nedostatečné ochraně dětí a mladistvých proti nebezpečnému jednání nebo některým informacím, nerespektování práv druhých, nedostatku ochrany soukromí ve výchozím nastavení, nedostatku informací o důvodech, pro které se shromažďují a zpracovávají osobní údaje.“⁸ (Janderová, s. 43)

Jedna věc je, že mnozí z nás zveřejňují na Facebooku či jiných sociálních sítích věk, pohlaví, telefonní čísla, případně i adresy. Věcí druhou je ale skutečnost, že to mnozí činí nevědomky.

„Zcela dobrovolně a zcela nepozorovaně odevzdáváme údaje, ať se to děje odposloucháváním našich telefonátů nebo mailů, registrováním našich nákupních zvyklostí (pomocí zákaznických karet), nebo zachycováním našich pohybů (nejen) ve veřejném prostoru pomocí videokamer, našich vlastních smartphonů nebo softwaru v našich autech.“ (Spitzer, 2016, s. 103)

A nemusí se jednat o faktické informace týkající se nás samotných. Na internetu jsme si zvykli zveřejňovat údaje, o kterých nás ani nenapadne, že by mohly být zneužity. Příkladem může být adresa místa, kde se právě nacházíme. Geolokační službu umožňující sdílení polohy uživatele s velkou slávou před časem uvedl i Facebook. Lidem tato služba dává možnost podělit se o skutečnost, že se nachází u Eiffelovy věže, nakupují se svojí drahou polovičkou v obchodním domě nebo se nudí v práci.

---

⁸ Ochrana soukromí na internetu – návrh nařízení EU a přijatá doporučení Výboru ministrů Rady Evropy

To vše může být jednoduše zloději interpretováno jako vstupenka do prázdného bytu. Co je horší, geolokalizační služby představují šikovný nástroj pro internetové predátory, sexuální devianty a pedofily, kteří mají zacíleno na malé děti. Právě zneužití osobních údajů dětí patří z hlediska praxe sociálně-právní ochrany za jeden z nejčastěji se vyskytujících problémů. (Kincl, 2016)

2.7.7.1 Děti a zveřejňování osobních údajů

Děti ve své naivitě často neuvážlivě zveřejňují citlivé osobní údaje, nevěnují dostatečnou pozornost zabezpečení svých účtů a správnému nastavení soukromí a neváhají na veřejných úložištích uveřejňovat soukromé fotografie. Ty se mohou následně stát předmětem vydírání, kyberšikany nebo i výše zmíněného sextingu.

Dle výzkumu provedeného pod záštitou Univerzity Palackého v Olomouci 76,99 % dětí zveřejňuje jméno a příjmení, 56,41 % fotografii obličeje, 55,72 % dotázaných e-mail. Co se týká zasílání osobních údajů internetovým „*kamarádům*“, se kterými se osobně nikdy nesetkaly, 62,86 % dětí by zaslalo jméno a příjmení, 43,73 % e-mail, 39,08 % fotografii a 38,01 % telefonní číslo. (Kopecký, 2014)

2.7.8 Internet zdrojem osobních vzorů a komparace s druhými

Dnes jsme internetem zcela pohlceni. Prostřednictvím internetu studujeme, pracujeme, hledáme i udržujeme vztahy, relaxujeme, získáváme informace i vyjadřujeme osobní postoje. Jsme jím natolik uhranuti, že se pro nás stal světem pohlcujícím, nahrazujícím a určujícím ten skutečný.

Helus trefně uvádí, že média zcela „*oslabují vnímavost proto, co lze nazvat životem z první ruky*“ (Helus, 2004 s. 64). Televizní obrazovky, magazíny, ale především vše zahrnující internet pro nás představují zdroj vzorů, kterým se chceme přiblížit ať už fyzicky, či materiálně.

Mnoho lidí se cítí být nespokojeno ve svých vlastních životech a internet jim poskytuje možnost vytvořit si zcela novou virtuální identitu. Lidé si tak „*vymýšlí kreativní*

přezdívky a nové životní příběhy. Chápu své originálně vytvořené role jako hru. Jiní se pokouší vylepšit či změnit image z reálného světa.“ (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 104)

Toto jednání pak v praxi vede ke skutečnosti, že se mnoho z nás prezentuje na svých internetových sociálních profilech v mnohem lepším světle, než je tomu doopravdy. Všichni se tváříme, že jsme šťastní, sdílíme své fotografie z dovolených, „poustujeme“ portréty, na kterých nám to sluší, a prezentujeme své vztahy jako idylické. Na druhé pak z obrazovky kouká reklama na šťastný život, i když ten skutečný s ním nemusí mít nic společného. To v druhých vzbuzuje frustraci, deprese a v neposlední řadě závist.

Jiným problémem může být internet coby studnice nevhodných idolů. Motivace většinou bývá nahlížena jako pozitivní. Nicméně ne vždy tomu tak je. Internet je plný negativních vzorů, zahalených do roušky zábavy či krásy, které následně přijímáme jako něco, čeho chceme dosáhnout a bez čeho se ve svém životě neobejdeme.

Příkladným problémem, obzvláště mezi mladými dívkami rozšířeným, jsou poruchy příjmu potravy. Jedná se o závažné psychické onemocnění, kdy dívky ve snaze hubnout mění běžné stravovací návyky zcela radikálním způsobem. Převažující formou poruch příjmu potravy je mentální anorexie, psychická porucha, kdy dívka patologicky odmítá jídlo ve snaze zhubnout, což může vést k hospitalizaci a v krajních, avšak ne ojedinělých případech i k následné smrti.

Jsou to především sociální sítě v čele s Instagramem, které jsou přeplněné současným ideálem krásy – nezdravě vyhublými dívkami, a které tak dávají ženám i mužům vzory, kterým by se chtěli podobat. Spolu s tím nám internet předkládá množství návodů, jak nezdravě vyhublého vzhledu docílit. Dietami jsou přeplněny blogy, online magazíny, ale i diskusní fóra.

Zde se mi jeví být vhodné zmínit ještě jeden fenomén tzv. echochambers. Echochambers je pojem v českém prostředí překládaný jako „komnata ozvěn“, který bývá definován jako „situace, kdy se nějaká skupina lidí utvrzuje ve svém názoru či přesvědčení. Souhlasné názory se zesilují jako ozvěna, zatímco názory opačné jsou oslabovány. Nezáleží na tom, co je pravda.“ (ManagementMania, 2016)

Tato situace může být velmi nebezpečná v okamžiku, kdy jsou samotné zájmy chorobné nebo nehumánní povahy či nebezpečné samotným uživatelům. „Jiné lidi stejného smýšlení tak přes internet nacházejí i lidé s bludnými představami, což jim ovšem nepomůže,

ale v jejich bloudění ještě posílí. Tím pak mohou být svedeni i k jednání proti sobě nebo druhým lidem...“ a zároveň „zveřejnění scestných a chorobných nápadů a představ může u někoho vést k tomu, že se tyto zájmy teprve probudí.“ (Buerman, 2009, s. 132-133)

2.7.9 Fyzické dopady častého užívání internetu

Nástrah ohrožujících duševní zdraví, jak bylo výše ukázáno, ve světě online nalézáme mnoho. Nicméně častý pobyt za počítačem s sebou přináší i fyzické následky.

Anna Ševčíková rozlišuje dopady internetu na fyzické zdraví člověka do dvou skupin, a to na účinky přímé a nepřímé.⁹ (Ševčíková a kol., 2015, s. 41)

2.7.9.1 Nepřímé účinky internetu na fyzické zdraví

Nepřímým účinkem je míněna situace, kdy namísto pohybových aktivit trávíme dlouhé hodiny před počítačem, vlivem čehož následně čelíme nejrůznějším zdravotním problémům, počínaje často diskutovanou obezitou. *„Dalším důsledkem intenzivního používání digitálních medií je v tomto rozsahu bezpříkladný nedostatek pohybu dospívající generace. Tím u mladých lidí vzniká nadváha a další jí způsobené zdravotní újmy od vysokého krevního tlaku a cukrovky až po zborcenou nožní klenbu a plochou nohu.“* (Spitzer, 2016, s. 221)

Dalším nepřímým následkem hodin trávených u monitoru jsou problémy se spánkem, čímž není zamýšlen pouze spánkový deficit, ale i samotná kvalita spánku.

2.7.9.2 Přímé účinky internetu na fyzické zdraví

„V případě přímých účinků používání počítače a internetu na fyzické zdraví se jedná o celý komplex muskuloskeletálních problémů, zejména drobná poranění z dlouhodobé nadměrné a jednostranné zátěže.“ (Ševčíková a kol., 2015, s. 42)

---

⁹ Obdobným způsobem Uwe Buerman rozlišuje mezi dopady bezprostředními a dlouhodobými. (Buerman, 2009, s. 154)

Konkrétně se může jednat o natažení svalů, bolesti končetin, bolesti hlavy nebo všem dobře známé bolesti zad. Za ještě bezprostřednější problémy pak Buerman označuje útlum vlastního vnímání, apatii vůči signálům tělesného stavu či ztrátu pozornosti vůči času. (Buerman, 2009, s. 155-156)

O něco konkrétněji hovoří profesorka psychologie Lynn Roberts, která předložila čtyři bezprostřední fyziologické důsledky nadměrného užívání internetu:

- 1) vytváří se určitý podmíněný reflex (zvýšený tep a tlak) při modemovém připojování,
- 2) při pobytu v menší skupině na internetu (chat) se člověk dostane do jiného stavu myslí podobného transu či meditaci (totální koncentrace na obrazovku monitoru),
- 3) při rychlém posouvání textu se vytvářejí obrazové halucinace podobné snům,
- 4) vyvíjí se extrémní rozrušenost, když připojeného uživatele vyruší něco z vnějšího světa. (Lupa, 2005)

2.8 Základní aspekty dohledu

Množství nástrah a rizik, které internet představuje a která jsme si stručně představili v předcházejících kapitolách diplomové práce, vyžadují patřičná opatření v otázkách dohledu. Ten je v životě dítěte realizován především ze strany přímých autorit. Významnou roli sehrává škola, zájmové kroužky, kamarádi, nicméně zcela přirozeně klíčovou pozici nejen v otázce ochrany dítěte zastává rodina. Ta představuje ústřední jádro života dítěte a jsou to především rodiče, kteří volí specifické kroky směrem k ochraně svých potomků. Tyto kroky ochrany, konkrétně v otázkách užívání internetu dětmi, budou ústředním tématem druhé poloviny teoretické části.

Vymezení pojmu dohled

Dohled dnes představuje oblast, jejíž význam eskaluje obdobně enormním způsobem jako sféra internetu. Pod dohledem jsme všude. V práci, ve škole, na internetu i na dovolené. Skutečnost, že naše anonymita je stále více ohrožena všudypřítomnými nástroji dohledu lze shrnout slovy Manfreda Spitzera: *„Říká se, že se data produkovaná a dostupná na celém světě každé dva nebo tři roky zdvojnásobí. Většinou se ale zapomíná na to, že je v neposlední řadě získává stále více kamer nepřetržitě snímajících obraz ve vysokém rozlišení, že se stále intenzivněji sleduje a ukládá naše komunikace – e-maily, telefonáty, sms atd. – a že mnoho*

senzorů všude a na všechno (od počasí až po náš tep plně automaticky dodává data tam, kde dřív probíhaly prostě jen přirozené, nezaznamenávané procesy.“ (Spitzer, 2016, s. 105)

Narůstající význam fenoménu dohledu nezůstal bez povšimnutí mnohých teoretiků, kteří ho pojali jako příznačný aspekt nejen současné společnosti, což následně vyústilo až ke vzniku nového samostatného oboru Surveillance studies.

Vzhledem k tématu diplomové práce by se mohlo jevit nutným provést alespoň minimální exkurs do obecné teorie dohledu, nicméně množství diplomových prací a literatury sepsaných na dané téma, konkrétně i v rámci katedry elektronické kultury a sémiotiky, mě uvedlo v přesvědčení, že jej není třeba představovat. Namísto toho se přímo zaměřím na téma v českém prostředí téměř neprobádané, které nezaujímá na stránkách diplomových prací doposud sepsaných téměř žádné místo.

2.8.1 Subjekt rodiny jako rozhodující činitel

„Potřeba, aby do vztahu dítě – médium, vstoupil rodič jako mediátor, vyplývá z jeho povinností jako primárního vychovatele, který si je vědomý skutečnosti, že média mají nezanedbatelný vliv na děti budující si k nim vztah a formující postoje k jejich funkci i obsahu“ (Izrael, 2009, s. 2)

Nástrojů kontroly jedinců, ale i celých společností je dnes mnoho. Nicméně v otázce dětí a jejich působení ve světě online je zcela primárním subjektem rodina. Ta hraje ústřední roli v budování nově vznikajícího vztahu mezi dítětem a médii, a je tak její povinností coby primárního vychovatele na dané dění dohlédnout. Rodina je tím, kdo formuje a utváří postoje dětí k mediálnímu obsahu i jeho funkcím. (Izrael, 2009, s. 2)

„Jak se děti dostávají online, proč a co na internetu dělají, a jaké to má následky – to se zdá být synergií mnoha činitelů, přičemž jeden z těch nejvýraznějších reprezentuje rodina.“ (Ševčíková a kol., 2015, s. 161)

Fakt, že rodina se řadí mezi přední činitele ve vývoji dítěte, není ničím novým a význam jejího vlivu je znám i mezi laickou veřejností. I ta si je vědoma skutečnosti, že na rodinu nelze jednoduše nahlížet jako na součet jejích členů, jako solidární skupinu, která sdílí střechu nad hlavou. Rodinu je potřeba analyzovat komplexněji - z hlediska sociálních rolí a vzájemných vztahů mezi členy. (Livingstone, 2007, s. 5)

Obecně platí, že osobní autonomie při realizaci konkrétních cílů v rodině závisí na roli a věku jednotlivých členů a děti přirozeně stále působí v rámci struktur, které byly definovány a vymezeny jejich rodiči a rodinnými příslušníky. Tyto struktury se vyvíjí od narození a kritickým bodem se pro ně stává právě období mladšího školního věku, tedy období končícího „naivního realismu“. Jedná se o období skýtající krajní možnost dítě hodnotově a emočně přeorientovat a formovat prostřednictvím přímých autorit, jakými jsou právě především rodiče. Neboli jedná se o věk, kdy „*dítě důvěrně přijímá, co je mu předkládáno, a pracuje především s těmi výklady reality, které se dozvídá od svých rodičů, pedagogů a od jiných takzvaných přímých autorit*“. (Šance dětem, 2014)

Jednoduše řečeno, rodiče jsou pro své děti základní referenční skupinou, a tudíž i vzorem, jehož návyky a vzorce chování v průběhu dospívání přebírají, a to i v rámci tak zdánlivě triviálních záležitostí, jako je chování na internetu a přístup k němu.

„*Malé děti rádi napodobují své rodiče a starší sourozence, takže je přirozené, že chtějí po jejich vzoru například používat mobilní telefon.*“ (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 32)

Pojem zdánlivě je zde potřeba zdůraznit. Jak bylo ukázáno v první části této diplomové práce, internet dnes představuje mocnou platformu zastávající v našich životech významného činitele. Teoretička Sonia Livingstone trefně hovoří o tom, že v uplynulých deseti letech byly veškeré otázky týkající se společnosti, jejího vzdělání, problému identity, ale i zmiňované rodiny řešeny a nazírány z hlediska člověka, který byl primárně identifikován jako uživatel internetu. Stejně tak i mnohé otázky, jejichž předmětem bylo učení, komunikace a interakce mezi dětmi a dospívajícími, jejich hry a trávení volného času, byly komunikovány v souvislosti s internetem. (Livingstone, 2009).

Dnešní děti jsou vystaveny nejrůznějším typům mediálních zařízení od narození, všude a neustále. Nejsou to však ony, kdo se těmito zařízeními obklopují. Předškolním dětem je obecně ponecháno jen velmi málo prostoru pro rozhodování a o způsobu trávení jejich

volného času rozhodují rodiče a rodinní příslušníci, případně učitelé a dozor v sociálních zařízeních typu školka. A jsou to právě tyto osoby v čele s rodiči, kteří rozhodují o dostupnosti mediálních zařízení pro děti a ti, kdo vytváří mediální prostředí, ve kterém se děti pohybují.

Jsou to dospělí, kdo dětem zprostředkovává přístup k médiím, kdo rozhoduje o tom, zda koupit jednu televizi nebo dvě, zda umožnit dětem užívat mobilní telefon či iPad během rodinného oběda, před spaním nebo u babičky a kdo má rozhodující hlas v otázce, kam veškerá elektronická zařízení v domácnosti umístit a následně jakým způsobem determinovat jejich užívání. Veškeré tyto faktory posléze rozhodují o tom, kolik času dítě s médii tráví a jak velký dopad na něj mediální svět bude mít. Zabývat se rodinou jakožto dozorcem nad dětskými online aktivitami je tudíž zcela namístě.

„Dohled nad konzumováním nejen internetu, ale veškerých médií by měl být v současnosti součástí praxe každé domácnosti, kde se děti nacházejí. Postoje, které rodiny k této problematice zaujímají, a praktiky, které volí, mohou být zcela klíčové“. (Livingstone, 2007, s. 5)

Jak se ale správně chovat vůči dětem, jaké nástroje výchovy volit a jakým směrem své potomky vést, může být leckdy složitou otázkou. Negativní dopad může mít jak přehnaná péče a vysoké nároky, tak ledabylý a laxní postoj vůči dítěti a tuto skutečnost lze analogicky velmi dobře aplikovat i na rodičovský dohled nad online aktivitami dítěte. Přehnané restriktce mohou vést ke vzdoru dítěte a motivovat jej k činům, jež jsou mu přísně odpírány, nicméně distancovat se zcela od ochrany dětí před online nástrahami se v současném světě jeví být velkým rizikem (viz kapitola Rizika internetu).

Samotný pojem dohledu lze chápat dvojitým způsobem. Na jedné straně dohled představuje oblast vynucování pořádku a kázně, a na druhou stranu se jedná o vyjádření starosti, péče, zájmu a snahy o ochranu druhých. S tímto ambivalentním dvojakým rozměrem dohledu, jakožto konceptu dvou odlišných motivací přichází teoretik dohledu David Lyon, když dohled označuje i pro konkrétní příklad mediačních rodičovských strategií zcela příznačnými slovy *„Care and control“*. (Lyon, 1994)

Ačkoliv se tyto dvě odlišné stránky dohledu vzájemně mohou mísit a jedna plynule přecházet v druhou, v otázkách rodičovského dohledu, jak si následně ukážeme, je motivace ochrany primární.

Možností, jak k problematice dětí online přistupovat a jak minimalizovat rizika, je celá řada, počínaje rozhodnutím, zda vůbec dítěti přístup k internetu umožnit. Přehlednou taxonomii nástrojů korigování dětí online, které rodiče ve světě praktikují, přinesl výzkum EU Kids Online v čele se Soniou Livingstone (2012).

Tato škála nástrojů byla v českém prostředí veřejnosti představena dílem *Děti a dospívající online – vybraná rizika používání internetu* (Ševčíková a kol., 2015) a stane se základem pro následující kapitolu.

2.8.2 Mediační strategie jako nástroj dohledu

Pojem mediace je odvozen z latinského slova *medius*, které lze volně přeložit adjektivem *nestranný, neurčitý, prostřední*. Již z toho lze usuzovat význam pojmu mediace, která bývá obecně chápána jako „...*alternativní forma řešení sporů za pomoci nezávislé strany, která se stává prostředníkem a moderátorem průběhu konfliktu*“, přičemž „...*výsledkem je dohoda, která by měla splňovat potřeby a zájmy obou stran a zároveň by měla být vyvážená*.“ (Růžička, Kollnerová, 2011, s. 7)

V českém prostředí jsou mediační strategie nahlíženy jako forma řešení konfliktů za využití třetí nestranné osoby, nicméně zahraniční mediální praxe dané spojení běžně užívá ve vztahu k médiím, kdy je na rodiče nahlíženo jako na onu třetí stranu řešící „*spor*“ mezi médii a dítětem. (Izrael, 2010, s 1-2)

Pakliže tedy výše zmíněnou definici aplikujeme na pro nás cílovou problematiku, hovoříme o mediačních rodičovských strategiích, jejichž předmětem zájmu je dohoda ohledně konzumace médií dětmi, která by měla zahrnovat opatření přístupná a vyhovující oběma zúčastněným stranám – rodičům i dětem. Pojem rodičovské mediační strategie je tedy možno definovat jako „*interakci dětí a rodičů ve vztahu k používání médií*“. (Hladíková, 2014, s. 1) neboli jako rodiči volené strategie a praktiky, které zohledňují specifika jednotlivých médií a snaží se maximalizovat jejich užitek a minimalizovat negativní dopady jejich užívání zároveň. (Ševčíková a kol., 2015, s. 165).

Ačkoliv si to rodiče nemusí přímo uvědomovat, v praxi jsou mediační strategie v tom nejobecnějším slova smyslu realizovány zcela běžně a od útlého věku. Neomezují se pouze na složité dohody, jedná se o od dětství zažitě návyky typu „*u jídla neběží televize*“ či „*večer se nepouští rádio nahlas*“. Již tyto triviální pokyny budují základ pro vztah dítěte s médii. Mediační strategie jako typ specifických intervencí tak lze chápat a interpretovat jako jednu z forem rodičovské socializace, kdy rodiče coby primární činitelé sociálního rozvoje osobnosti dětí manipulují mediálními návyky svých potomků ve snaze o rozvoj jejich mediální gramotnosti a z ní i mimo jiné plynoucího bezpečnějšího pohybu v mediálním světě. (Šmahelová, Juhová, Čermák, Šmahel, 2017, s. 2)

Zatímco na stránkách českých odborných publikací se pojem rodičovská mediace téměř nevyskytuje, v zahraniční literatuře je běžně užíván.¹⁰ Je tedy zcela pochopitelné, že v následující části se primárním zdrojem a obsahovým jádrem stane zahraniční literatura.

2.8.3 Pasivita rodičů

Ačkoliv byly mediační strategie původně zacíleny na médium televize spíše než na oblast užívání internetu, dnes je pro ně fenomén internetu primárním zájmem. Pro rodiče představují jednoduchý nástroj, jak dítě ve světě online korigovat, a tím ho i ochránit před všudypřítomným online nebezpečím. Problémem zůstává, že dané nebezpečí bývá rodiči obecně velmi podceňováno a k otázce nutnosti ochrany je zaujímán velmi laxní postoj.

Ačkoliv průzkumy prováděné napříč populací rodičů mohou vyvolávat mylný dojem, že současná generace dospělých opravdu pociťuje obavy ohledně užívání internetu ze strany svých dětí, a realizuje proto patřičná opatření, nahlížíme-li tyto obavy v kontextu celkového strachu rodičů, obavy spojené s užíváním médií a internetu zastávají na pomyslné škále strachu zcela zanedbatelnou pozici a nalézáme je daleko za strachem z drog, násilí páchaného na dětech, ale i daleko za obavami o podobu vzdělávacích standardů či budoucího zaměstnání dítěte.¹¹ (Livingstone, 2007, s. 11)

---

¹⁰ „*parental mediation*“

¹¹ Například výzkum Parenting in the age of digital technology vyzpovídal 2 300 rodičů, z nichž obavy z užívání médií dětmi pociťovalo pouze něco málo přes 10 %. Dostupné z: <https://contemporaryfamilies.org/wp-content/uploads/2014/04/Wartella.pdf>

Skutečné kroky v otázce ochrany dětí na internetu tak podniká jen hrstka rodičů, a to nikoliv jako prevenci, nýbrž zpravidla až poté, co se s nebezpečím internetu tváří v tvář skutečně setkají. (Livingstone, 2012, s. 1)

Ačkoliv jsou tedy mediační strategie v různé míře a v různém poměru uplatňovány rodiči jako nástroj kontroly dětských online aktivit, obecně výzkumy ukazují, že kontrola a omezení užívání medií ze strany rodičů bývá velmi marginální.

Například Studie A Kaiser family foundation study provedená roku 2010 zabývající se rodičovskými pravidly pro užívání různých typů medií, jako je televize, videohry, počítač či hudební přehrávače, došla k výsledkům, že většina dětí věkové kategorie 8-18 let si není vědoma žádných pravidel nebo časového omezení, které by jim byly rodiči ukládány. Celkově 16 % dětí odpovědělo, že nemají stanovena vůbec žádná pravidla v otázkách konzumace medií, přibližně 26 % dětí uvedlo, že mají stanovena jen minimální pravidla a 36 % dětí odpovědělo, že ačkoliv musí čelit nejrůznějším restrikcím ze strany rodičů, daná omezení na nich nejsou rodiči vynucována. (Rideout, Foehr, Roberts, 2010, s. 35)

Výzkum provedený v českém prostředí Stav mediální gramotnosti v ČR¹² se mimo jiné zabýval i mediačními strategiemi realizovanými na děti mladšího školního věku, tedy skupinu pro nás klíčovou. Výsledky ukázaly, že zákazy uplatňované v rámci rodinných zvyklostí užívání internetu jsou aplikovány v zásadě z důvodů, které lze nazvat materiálními. Dětem byl omezen přístup k počítačům z důvodu obav o jeho poškození a nevhodné zacházení s ním či z ekonomických důvodů vysvětlovaných skrze skutečnost, že děti vzhledem ke své nízké počítačové gramotnosti mohou například reagovat na výzvy typu „*gratulujeme, vyhráli jste milion*“ a případně se omylem zadlužit či zavírovat počítač. (Stav mediální gramotnosti, 2011, s. 20)

Z těchto dvou příkladů a množství dalších provedených výzkumů vyplývá, že ačkoliv je široká veřejnost informována o rizicích internetu v čím dál větší míře, stále převažuje podíl „*pasivních rodičů*“, kteří jsou vůči varovným zprávám z řad teoretiků internetu skeptičtí a reálná nebezpečí mají tendence podceňovat.

---

¹² Stav mediální gramotnosti v ČR je výzkum provedený pod záštitou Centra pro mediální studie (CEMES) a Radou pro televizní a rozhlasové vysílání (RRTV) roku 2011 Dostupné z: <https://www.rrtv.cz/cz/static/prehledy/medialni-gramotnost/vysledky-studie-do-15.pdf>

2.9 Přehled mediačních strategií

Norem a restrikcí determinujících rozsah a intenzitu užívání mediálních prostředků dětmi existuje celá řada a přesně je vymezit není jednoduché. Původní snahy teoretiků se výlučně soustředily na médium televizní obrazovky, v němž byly identifikovány tři typy rodičovských strategií, jejichž pojmenování a konkrétní vymezení se napříč literaturou liší. Hovořit tak můžeme o aktivní neboli instruktážní mediaci, restriktivní mediaci a společném/sdíleném sledování (Šmahelová, Juhová, Čermák, Šmahel, 2017) či o mediaci věcné, evaluační a restriktivní (Ševčíková a kol., 2015, s. 165)

Tyto a mnohé další varianty sloužily jako určitý teoretický základ pro charakterizování a vymezení mediačních strategií užívání internetu, které byly publikovány v rámci jednoho z nejrozsáhlejších výzkumů zabývajících se danou problematikou EU Kids Online.

Zde bylo stanoveno pět rodiči uplatňovaných mediačních strategií:

- aktivní mediace,
- aktivní mediace bezpečného internetu,
- restriktivní mediace,
- kontrola neboli monitoring,
- technická mediace (Ševčíková a kol., 2015, s. 165-166).

S těmito jednotlivými rodičovskými mediačními strategiemi se seznámíme v následujících kapitolách.

2.9.1 Aktivní mediace

Aktivní mediace představuje nástroj, pomocí kterého se rodiče mohou zorientovat v tom, co jejich děti na internetu baví, jaké konkrétní stránky a za jakým účelem vyhledávají, a co je k danému počínání si ve světě online motivuje, a jednoduše tak získávají přehled, k čemu, proč a jak dítě internet užívá.

„Aktivní mediace (spolužívání): je primárně synonymem pro sdílení činností.“ (Ševčíková a kol., 2015, s. 166). Tento typ kontroly nad dětmi lze označovat pojmem „fyzický“. Jednoduše si pod ním lze představit klasickou formu dohledu, kdy rodič sedí s dítětem u počítače, čímž získává stoprocentní přehled o jeho aktivitách.

Důležité je zmínit, že aktivní mediace na rozdíl od jiných typů kontroly nepředstavuje pouze pro děti nepřijemné omezení a zákazy, ale také v sobě zahrnuje „*povzbuzování a podporování dítěte, aby samo objevovalo internet a učilo se tam novým věcem.*“ (Ševčíková a kol., 2015, s. 165)

Rodiče v rámci aktivní mediace rovněž podporují bezpečnost svých dětí na internetu tím, že s nimi sdílí pozitivní zkušenosti, což je ze strany dětí přijímané, a aktivní mediace tak není nahlížena jako něco zcela omezující jejich svobodu pohybu ve světě online. To mimo jiné dokládají i výsledky výzkumu provedeného v rámci EU Kids Online – How can parents support children's internet safety ukazující, že aktivní mediace opravdu úspěšně vede ke snížení rizik hrozících dětem na internetu, aniž by přitom omezila jejich online příležitosti. Spolu s tím výzkumná zpráva uvádí, že tento typ mediace děti věkové kategorie 9-12 let dobře připravuje na případný negativní zážitek s internetem, a tím pádem snižuje míru rozrušení, jestliže k němu skutečně dojde. (Duerager, Livingstone, 2012, s. 1)

Problematika aktivní mediace

Ačkoliv je aktivní mediace obecně teoretiky považována za účinný nástroj kontroly užívání internetu dětmi, realizovat aktivní mediaci v praxi se jeví být čím dál náročnější úkol. Užívání nejen internetu se stává individuální soukromou záležitostí. Množství počítačů, notebooků či tabletů v domácnostech roste a postupně pronikají i na území dětských pokojů. Spolu s tím děti čím dál více využívají mobilního přístupu na internet a možnost kontroly je rodičům podstatně ztížena. (Nikken, s. 4)

2.9.2 Aktivní mediace bezpečného internetu

Aktivní mediace bezpečného internetu představuje obdobný strategický nástroj, jakým je výše zmíněná aktivní mediace. Rozdíl spočívá již v konkrétním zaměření se na téma online rizik. Aktivní mediace bezpečného internetu představuje rozhovory rodičů s dětmi, v rámci kterých spolu rodinní příslušníci přímo konzultují témata, jako je kyberšikana, sexting či riziko zneužití osobních údajů. Rodiče v rámci aktivní mediace bezpečného internetu poskytují dětem obsáhlé informace a spolu s tím jim radí, jakým činnostem se na počítači vyhýbat, na co si dát pozor a případně, jak se zachovat, pokud by se ocitly tváří v tvář nějakému online problému. Součástí této mediační strategie je i přímá pomoc rodičů v situacích, kdy si dítě s něčím na internetu neví rady.

Výzkum EU Kids Online přinesl významné zjištění, že aktivní mediace bezpečného internetu přináší pozitivní výsledky u dětí ve věkové kategorii 9-12 let, nicméně na starší 13-16leté děti nemá dané rodičovské opatření téměř žádný účinek. (Duerager, Livingstone, 2012, s. 3)

2.9.3 Restriktivní mediace

Jak je z názvu patrné, restriktivní mediace představuje nástroj mediačního rodičovského dohledu založený na omezování mediálních aktivit dítěte. Realizované zákazy ze strany rodičů se přitom mohou dotýkat více aspektů trávení času online. Předmětem restrikcí může být čas, tedy skutečnost, že rodiče umožňují svým potomkům setrvávat online každý den pouze po určitou dobu, nebo obsah, kdy rodiče zakazují dětem navštěvovat konkrétní webové stránky, užívat některé online aplikace či dětem zakazují konkrétní úkony, jako je stahování hudby. (Nikken, s. 3) Tyto dvě formy zákazů lze vymezit pojmy kvalitativní a kvantitativní.

Kvantitativní restriktivní mediace

Kvantitativní restriktivní mediace zahrnuje omezení času stráveného dětmi obecně s médii či konkrétně s internetem. Dítěti je nejen vyměřen čas, který před monitorem stráví, ale v rámci rodinných pravidel může být i stanovena přesná doba, kdy je k počítači umožněn přístup. Například je dítěti zakázáno zapínat počítač před spaním či po obědě. Zároveň kvantitativní restriktivní opatření zahrnují i dohodu ohledně počtu mediálních zařízení v rodině. Povolen je v rodině pouze jeden počítač, jedna televize, omezen je počet herních zařízení apod. (Izrael, 2010, s. 5)

Kvalitativní restriktivní mediace

Kvalitativní restriktivní mediace se již týká obsahu. Dítěti je umožněno sledovat pouze určité televizní programy, číst vybraná periodika a na internetu navštěvovat jen schválené webové stránky. (Izrael, 2010, s. 5)

2.9.4 Kontrola (monitoring)

V rámci úvodního slova k mediačním strategiím bylo řečeno, že rodičovské mediační strategie představují soubor interakcí mezi rodiči a dětmi (Nikken, s. 3), dynamický proces, na kterém se spolupodílí jak rodiče, tak děti. (Šmahelová, Juhová, Čermák, Šmahel, 2017) Existuje však jedna výjimka, která subjekt dítěte eliminuje. Tou je monitoring.

Monitoring je způsob dohledu umožňující rodičům zpětně, zejména pomocí nástroje historie zjistit, jaké webové stránky dítě navštívilo a co konkrétně na nich dělalo. Rodiče mají možnost monitorovat komunikaci dítěte, zjistit s kým je ve světě online v kontaktu či jaká témata si vyhledává. To vše lze realizovat skrytě bez vědomí dětského uživatele, čehož rodiče často využívají. Tento způsob kontroly patří k těm nejúčinnějším, nicméně zde je více než v jiných případech patrná nutnost klást si otázku ohledně porušování soukromí dítěte a ohledně porušování etických zásad. (Hladíková, 2014, s. 22)

2.9.5 Technická mediace

Technická mediace je založena na využívání různých technických programů, které jsou schopné filtrovat a v případě nutnosti blokovat přístup na nevhodné webové stránky, přinášet data ohledně času stráveného na internetu a obsahu navštívených stránek. Mezi nástroje technické mediace rovněž řadíme antivirové programy či programy instalované na ochranu před spamy. (Ševčíková a kol., 2015, s. 166)

Kopecký v rámci výzkumu e-bezpečí shrnuje technickou mediaci následujícími body.

- umožňovat určit, které aplikace může dítě na počítači spustit a které nikoli,
- zajistit filtrování vhodných a nevhodných internetových stránek (umožnit vytvářet blacklisty, oddělit stránky určené pro dítě konkrétního věku apod.),
- umožnit limitovat čas strávený s počítačem či tabletem, po jeho vypršení zamezit přístupu do zařízení,
- sledovat pohyb dítěte (v případě tabletů a mobilních telefonů),
- limitovat čísla a SMS (v případě tabletů a mobilních telefonů), na která může dítě volat/SMSkovat a která jej mohou kontaktovat zpět,
- umožňovat dálkovou správu telefonu (např. vypnout jej, prozvonit, lokalizovat polohu apod.),

- monitorovat, jak dítě zařízení využívá (např. jaké internetové stránky, jaké aplikace, umožnit jejich blokaci apod.). (E-bezpečí, 2015)

Dle výzkumů nemá technická mediace výrazný dopad na děti ve věku 9-14 let, nicméně věková skupina dětí starších 15-16 let, technickou mediaci nahlíží zcela negativně jako něco, co jim ničí soukromí a svobodu pohybu na internetu. (Livingstone, 2012, s. 3) I z toho důvodu by měl být tento nástroj kontroly vnímán rodiči spíše jako doplňující jiná důležitější bezpečnostní opatření. (Hladíková, 2014, s. 22)

3 Empirická část

3.1 Úvod

Předmětem empirické části této diplomové práce „*Dítě jako aktivní uživatel internetu a sféra rodičovského dohledu*“ je realizovaný kvalitativní výzkum, jehož obsahové nosné body byly teoreticky vymezeny v úvodní části práce. Linií průběhu výzkumného šetření lze rozdělit do třech pomyslných etap. Nejprve bylo nutné zorientovat se v odborné literatuře a provést určitou rešerši doposud zpracovaných výzkumů odpovídajících dané tematice. Další fáze zahrnovala sběr dat, tedy osobní schůzky s probandy a realizaci polostrukturovaných rozhovorů. Poslední kroky výzkumného šetření se pak ubíraly směrem k jejich analýze.

3.2 Metodologie realizovaného výzkumu

Výzkumná strategie

Ve snaze dojít ke kýženým výsledkům výzkumu a cílům, jež jsem si v rámci realizovaného šetření stanovila, jsem volila strategii kvalitativního výzkumu, která vyhovovala mým záměrům nejlépe. Především jsem tak volila proto, že design kvalitativního výzkumu představuje možnost prozkoumat cílovou problematiku více do hloubky a porozumět lidem v jejich sociálních situacích, reflektujících jejich každodenní životy. (Hendl, 2005, s. 51)

Pomocí kvalitativního přístupu je možné rozkrýt „...*jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 17), což se mi jevilo pro můj konkrétní výzkum zcela klíčové. Strauss a Corbinová mimo jiné kvalitativní metodu interpretují jako vhodný nástroj pro zkoumání oblastí, o kterých sice již něco málo víme, nicméně daná zjištění nám přijdou nedostatečná a toužíme získat o daném jevu detailnější informace, které by nám kvantitativní výzkum nepřinesl. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 11)

Tato skutečnost je pro námi zkoumanou oblast internetu charakteristická. Ačkoliv výzkumů bylo provedeno velké množství, dětem mladšího školního věku coby uživatelům internetu a rodičům jakožto dozorcům nad jejich aktivitami bylo věnováno v českém prostředí jen málo prostoru.

Metoda zakotvené teorie

Konkrétně jsem zvolila metodu zakotvené teorie, v zahraniční literatuře známou pod pojmem grounded theory. Kořeny zakotvené teorie nacházíme již v 60. letech, kdy byla poprvé představena v rámci publikace *The Discovery of Grounded Theory* autorů Barneyho Glasera a Anselma Strausse. Tato jimi vyvinutá metoda v průběhu let prošla mnohými změnami, v současné době můžeme hovořit hned o třech vlivných modifikacích.¹³ I přes nestálost a změny si na poli kvalitativního výzkumu zakotvená teorie vydobyla významné místo a velmi populární zůstává i dnes. (Šed'ová, s. 84) Její uplatnění nacházíme i v rámci výzkumů souvisejících s dětským chováním, což k této metodě přivedlo i mě. (Poláková, lucienne. cz)

Strauss spolu s Corbinovou definuje zakotvenou teorii jako „*teorii induktivně odvozenou ze zkoumání jevu...“ neboli zakotvená teorie je „...vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů“.* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 15)

Shromažďování údajů, jejich analyzování a vytváření teorie představují dynamický proces, jehož jednotlivé fáze se vzájemně překrývají a doplňují. Na začátku zkoumání stojí pouze oblast našeho zájmu či konkrétní fenomén a podstatné aspekty se vynořují až v průběhu výzkumného šetření. Při využití metody zakotvené teorie je tvorba teorie samotným cílem badatele. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 24)

Díky tomu se zakotvená teorie stává živým a tvůrčím nástrojem, který pro svoji plastičnost představuje vhodnou metodu umožňující postupy v mezích definovaných pravidel měnit a přizpůsobovat konkrétní situaci. (Miovský, 2006, s. 226)

Hendl zakotvenou teorii popisuje jako „návrh hledání specifické „*substantivní teorie*“, která se vždy dotýká konkrétně části populace, určitého vymezeného prostředí nebo stanovené doby. (Hendl, 2005, s. 243) V našem případě sociální skupiny dětí a rodičů žijících a pohybujících se v době internetu.

---

¹³ V odborné literatuře nacházíme různé verze zakotvené teorie. Mezi tři stěžejní patří zakotvená teorie v podání Glasera (1978,1992), Strausse (1987, Strauss a Corbin, 1998, česky 1999) a Charmazové (2006, 2009). Dostupné z: Řiháček, Hytych, s. 44.

Výzkumné otázky

Jak již bylo řečeno v úvodu, námět této diplomové práce primárně vychází z mé osobní zkušenosti, kdy jsem se stala svědkem naprosté nevědomosti v otázkách rizik na internetu, a na druhé straně s obeznámeností s daným tématem, a přesto zcela lhostejným přístupem ze strany rodičů. Nutno podotknout, že v obou případech se jednalo o vysokoškolsky vzdělané lidi.

Proto jsem si v rámci výzkumu položila otázku následujícího znění:

„Do jaké míry si rodiče jsou vědomi rizik hrozících dětem v prostředí online a jaká ochranná opatření pro zachování bezpečnosti v tomto ohledu volí?“

Strauss s Corbinovou hovoří o výzkumné otázce zakotvené teorie jako o „výroku, který identifikuje zkoumaný jev“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 24) Výzkumná otázka nám stanovuje centrum našeho zájmu a pokládá hranice určující, co je k dané problematice ještě relevantní a co již ne. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 45)

Na základě postupujícího výzkumu následně vykrytalizovaly tři podotázky:

- 1) Jaké jsou teoretické znalosti rodičů v otázkách rizika dětí a internetu?
- 2) V jakém rozsahu jsou rodiče obeznámeni s konkrétní aktivitou svých dětí na internetu?
- 3) Jaké kroky rodiče podnikají v otázkách dohledu dětí, jako aktivních uživatelů internetu?

V rámci realizovaných polostrukturovaných rozhovorů jsem si předem vytyčila několik okruhů, kterých jsem se držela. Tento postup je pro formu polostrukturovaných rozhovorů charakteristický. Reichel (2009, s. 111) uvádí: „*Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený aj.) se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí.*“

Pracovně jsem si okruhy rozdělila na úvodní a výzkumné. Motivací pro realizování úvodních okruhů se stala snaha potvrdit tvrzení deklarovaná v rámci teoretického úvodu diplomové práce, zatímco výzkumné okruhy se již soustředily na klíčové oblasti zájmu. Tento postup jsem úspěšně aplikovala již v minulosti na výzkumné šetření v rámci bakalářské práce a stejně tak jako tehdy i nyní se mi osvědčil.

Úvodní okruhy:

- Život s internetem,
- Přístup k internetu,
- Obecný pohled na děti a internet.

Výzkumné okruhy:

1. Interpretace internetu jako rizikového faktoru pro děti,
2. Vlastní děti a internet v praxi,
3. Dohled jako nástroj kontroly dětí online.

Jednotlivé okruhy a motivaci pro jejich zařazení do výzkumného šetření bych zde ráda objasnila.

Úvodní okruhy

1) Život s internetem

Velká část teoretického obsahu diplomové práce je věnována internetu coby fenoménu nabývajícího obrovských rozměrů. Mnohokrát zde byla demonstrována skutečnost, že internet představuje platformu, která významně zasahuje do našich každodenních životů, a nástroj, bez kterého bychom se dnes již neobešli. Jevilo se mi tedy nanejvýš vhodné toto základní prizma diplomové práce na úvod potvrdit samotnými respondenty.

Dalším důvodem volby začít zkraje tímto okruhem byl prostý fakt zdůrazňovaný všemi odbornými texty věnujícími se mnou zvolené formě kvalitativního výzkumu – polostrukturovaným rozhovorům. Tedy skutečnost, že rozhovor má zpravidla začínat lehkými otázkami ve snaze „*prolomit případné psychické bariéry*“. (Hendl, 2005, s. 167). „*Začíná se otázkami, jež se týkají neproblémových skutečností, například současných aktivit, zkušeností a chování jedince.*“ (Hendl, 2005, s. 169)

Téma internetu je dnes natolik diskutované nejen odborníky, ale i laickou veřejností, že jeho zařazení hned na samý začátek šetření bylo velmi vhodnou volbou. Zpravidla mi tento okruh umožnil zorientovat se ve způsobu odpovídání respondenta, v jeho otevřenosti vůči

výzkumu či studu, který pocíťoval, a na základě toho případně dle potřeby formulovat stejné otázky způsobem, který mu byl příjemnější a bližší.

Jak uvádí Miovský v rámci kvalitativního přístupu „...respektujeme různorodost kontextuálních souvislostí. Vzhledem k jejich povaze a variabilitě rezignujeme na snahu jednotného, uniformního, a tedy zcela standardizovaného postupu.“ (Miovský, 2006, s. 72) Zvolená forma kvalitativního postupu polostrukturovaných rozhovorů mi tedy umožnila přizpůsobit se každému jednotlivému respondentovi, což vedlo jak k jejich spokojenosti, tak k mé.

2) Přístup k internetu

Dalším významným tématem, které se opakovaně objevovalo na řádcích teoretické části, byla interpretace mediálních zařízení jako významné součásti všech domácností. Nejenže tento okruh opětovně potvrdil internet coby důležitou součást domácností respondentů, ale stal se i cestou, jak demonstrovat skutečnost, že média a zařízení umožňující přístup na internet jsou dětem v rámci domácností běžně dostupná. V rámci tohoto okruhu jsem se snažila získat primárně odpovědi na faktické otázky typu, kolik mají doma počítačů, kde jsou umístěny apod.

3) Obecný pohled na děti a internet

Ačkoliv jsem k tématu přistupovala již se záměrem hovořit o negativních stránkách internetu, chtěla jsem se vyhnout osobní předpojatosti vůči zkoumané problematice, a tak jsem v rámci úvodního okruhu volila širokou dílčí neutrální otázku v následujícím znění: ***Jak rodiče nahlíží na užívání internetu dětmi mladšího školního věku?***

Jak jsem již výše zmínila, ve snaze získat hlubší vhled do zkoumané problematiky jevil se mi vhodné nejprve zdokumentovat obecně postoje rodičů k internetu. I z toho důvodu jsem žádnému z respondentů předem neoznámila název diplomové práce a při popisu obsahu plánovaného výzkumu jsem se vyhýbala pojmu „riziko“. Mým cílem na úvod bylo dopátrat se skutečnosti, zda si dospělí respondenti internet s riziky spojí sami, či zda budou zkoumanou platformu nahlížet spíše v pozitivním smyslu.

Výzkumné okruhy

1) Interpretace internetu jako rizikového faktoru pro děti

Cílem okruhu pracovním nazvaného „*Interpretace internetu jako rizikového faktoru pro děti*“ byla již snaha rozkrýt povědomí rodičů o nebezpečných nástrahách internetu a zjistit, jak rozsáhlé jsou teoretické znalosti rodičů ohledně nebezpečí hrozícího dětem v prostředí kybersvěta.

2) Vlastní děti a internet v praxi

Realizace tohoto okruhu byla podstatně složitější. Jednalo se o soubor otázek, jejichž cílem bylo ukázat, na kolik se rodiče orientují v tom, co jejich děti konkrétně dělají na internetu, jaké webové stránky navštěvují, co je k tomu dle jejich názoru motivuje, případně kolik času online tráví. Potřeba komparace odpovědí rodičů s realitou praktikovanou dětmi vedla k nutnosti provést rozhovory ohledně času stráveného online se samotnými dětmi. Ty byly kromě výše zmíněných otázek typu, jaké obsahy na internetu konzumují, co je k tomu motivuje apod., dotazovány i na to, jak vnímají postoj svých rodičů vůči nim samotným coby uživatelům internetu. Zda vnímají určité zákazy ze strany rodičů, jak intenzivně jsou hlídány a jakým způsobem. Tento okruh mi tedy kromě odpovědí na otázku, do jaké míry se rodiče orientují v online aktivitách svých dětí, přinesl i zajímavé poznatky ohledně interpretace mediačních rodičovských strategií samotnými dětmi.

3) Dohled jako nástroj kontroly dětí online

Jak již bylo řečeno, výše kýženým cílem výzkumu bylo získat přehled v otázkách, jaké mají rodiče teoretické znalosti o rizicích užívání internetu dětmi, do jaké míry jsou rodiče obeznámeni s aktivitou svých dětí na internetu a zda podnikají kroky v oblasti dohledu, aby se daná rizika minimalizovala, a v případě, že ano, která preferují. Tento poslední krok se stal obsahem posledního výzkumného okruhu.

3.3 Technika sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem volila metodu polostrukturovaných rozhovorů. Tato metoda je nejčastěji užívaným typem rozhovoru v rámci kvalitativních výzkumů. Důvodem může být skutečnost, na kterou upozorňuje Miovský. Tedy fakt, že poměr výhod a nevýhod této metody se jeví být nejpriznivější (Miovský, 2006, s. 161). Neboli „*polostrukturovaná varianta interview v zásadě kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru, tj. volného, nestrukturovaného a strukturovaného*“ (Reichel, 2009, s. 112)

Odhlédneme-li od této matematické perspektivy komparace poměru výhod a nevýhod, skutečným přínosem, jenž se mi v praxi opakovaně potvrdil, se ukázala být možnost držet se základní linie a definovaného jádra a zároveň upravovat vývoj rozhovoru na místě podle aktuálních potřeb. (Hendl, 2005, s. 174)

Tato skutečnost činila průběh výzkumného šetření velmi pružným a flexibilním, což mi umožnilo získat široký náhled na danou problematiku a zároveň se vyhnout určitému zamrznutí na jednom bodě, kterého jsem se obávala obzvláště v případě dětských respondentů.

3.4 Výběr vzorku

Jak bylo již avizováno v teoretické části diplomové práce, mladší školní věk jsem zvolila záměrně, neboť je to věk, kdy děti naplno do světa online pronikají, intenzita užívání internetu rapidně narůstá a uživatelské rozhraní se rozšiřuje. Ve věku 3-5 let užívá každodenně internet 30 % dětí ve srovnání s 50 % ve věku 6-9 let. A právě v této věkové kategorii výzkumy zaznamenávají významný posun v mediálních návycích. Zatímco ve věku 6 let užívá internet každý den méně než polovina dětí, ve věku 8 let jej využívá dle výzkumů celých 67 %. (Gutnick, Robb, Takeuchi, Kotler, 2011, s. 30) Navíc dosavadní výzkumy zabývající se dětmi coby návštěvníky a uživateli internetových obsahů, ve většině případů monitorují děti staršího školního věku a na žáky prvního stupně základních škol v tomto ohledu zapomínají.

Co se již konkrétního postupu týká, výzkumný vzorek pro diplomovou práci byl vybírán prostřednictvím náhodného výběru kombinovaného s kvótním výběrem, metodou sněhové koule (tzv. snowball sampling). Tato metoda umožňuje získat další participanty výzkumu na základě jejich nominování již získaným účastníkem výzkumu. Jednoduše

se jedná o způsob, kdy jeden účastník výzkumného šetření doporučí dalšího účastníka splňujícího daná kritéria a ten dalšího, dokud neuzná výzkumník, že vzorek je dostatečně nasycen.

Jak Miovský (2006, s. 131) uvádí: „*V principu je tato metoda založena na kombinaci účelového výběru a prostého náhodného výběru.*“, což činí vybraný vzorek dostatečně pestrým a reprezentativním.

Vzhledem ke skutečnosti, že jsem si posledních 5 let přivydělávala hlídáním dětí, navázat kontakt s prvními respondenty nebyl problém. Abych se však vyhnula zkreslení výzkumného šetření způsobeného citovou vazbou k respondentům, do výzkumného vzorku jsem nezahrnula žádnou z rodin, kterou znám osobně. Nicméně byly to právě dvě z těchto rodin, které mi poskytly první kontakty.

Zvolená metoda sněhové koule se pro mne konkrétní realizované kvalitativní šetření ukázala být velmi vhodnou, a to zejména z jednoho prostého důvodu. Respondenti, kteří se výzkumu zúčastnili, byli vybíráni pouze na základě jediného kritéria.¹⁴

Muselo se jednat o rodiče, kteří ve své domácnosti vychovávají potomka/potomky ve věku odpovídajícímu prvnímu stupni základní školy. Ukázalo se, že nástupem dítěte do první třídy a adaptací na nové prostředí se toho hodně mění pro dítě, ale i pro celou rodinu. Noví jedinci vstupují do života nejen dětem, ale i rodiče, především matky, získávají díky prostředí školy mnoho nových kontaktů, se kterými sdílí započatou životní etapu svých dětí. K té se řadí nejen nástup do školy, ale i socializace dětí prostřednictvím zájmových kroužků.

Samozřejmě jsem si byla vědoma rizika, že zvolený postup sněhové koule logicky vyústí v situaci, kdy všichni respondenti budou představovat skupinu „*pocházející*“ z jedné a té samé základní školy. Této skutečnosti jsem se snažila cíleně vyhýbat přímou prosbou o doporučení rodiny z prostředí jiné základní školy. Získala jsem tak pestrý vzorek dětí (a rodičů) navštěvujících 7 různých základních škol. Pro lepší přehlednost přikládám tabulku.¹⁵

---

¹⁴ Jiným kritériem, které jsem si v rámci výzkumu původně stanovila, byla přítomnost počítače, notebooku či jiného obdobného zařízení s možností připojení se na internet. Nicméně tato podmínka se ukázala být zbytečnou, neboť všichni oslovení respondenti, zahrnujíc i ty, kteří účast ve výzkumu zamítli, nepřítomnost počítače s internetem doma negovali.

¹⁵ Jména v tabulce jsou v rámci zachování anonymity náhodně generována (viz Etické otázky výzkumu)

Tabulka č. 1: Respondenti průzkumného šetření

Dítě	Věk dítěte	Třída ZŠ	Rodič	Věk rodiče
Jakub	6	1.	Karolína	35
Anna	6	1.	Eva	38
Sebastian	7	2.	Tomáš	49
Klára	8	2. (odklad)	Petr	41
Marek	8	3.	Tereza	35
Jan	9	3. (odklad)	Ivan	43
Tomáš	9	4.	Iveta	31
Filip	9	4.	Lenka	29
Nikola	9	4.	Miroslav	45
Barbora	10	4.	Karel	42
Oskar	10	5.	Adriana	34
Eliška	10	5.	Jiří	50

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

3.5 Technické a praktické otázky realizace rozhovorů

V rámci realizovaného výzkumu jsem si původně stanovila cíl provést hloubkové rozhovory s 10 rodinami. Tento předběžně daný počet se mi jevil být dostatečným pro získání patřičných dat. Disman (2014, s. 304) uvádí, že v kvalitativním výzkumu je vzorek nasycen tehdy, když dále získávaná data již nepřinášejí žádné nové informace a naše nově nabyté poznání ohledně zkoumané problematiky již není rozšiřováno.

V tomto ohledu se mi ukázal být počet 10 rodin dostačujícím, nicméně přišla mi škoda nevyužít nabídku dalších dvou participantů a časová rezerva mi umožnila nakonec skončit u počtu 12 rodin. Celkem tedy bylo zrealizováno 24 rozhovorů. 12 rozhovorů proběhlo s dětmi (7 chlapců a 5 dívek), 6 s matkami a 6 s otci. Jelikož jsem neměla dostatečnou kapacitu provést rozhovory s oběma rodiči, což by v budoucnu mohlo přinést zajímavé poznatky, alespoň jsem usilovala o vyvážený poměr otců a matek v důsledku genderového rovnosti výsledných dat. To se mi nakonec podařilo.

Nutno ještě zmínit, že než jsem přešla k samotnému šetření, v rámci jedné rodiny jsem si výzkum zkusila „nanečisto“. O této skutečnosti byli daní respondenti samozřejmě informováni. První rozhovor mi umožnil získat představu o průběhu šetření a pomohl mi stanovit jednotlivé okruhy otázek.

Co se týká samotné realizace rozhovorů, jedním z důležitých aspektů kvalitativního šetření je bezesporu pohodlí účastníků výzkumu. Je potřeba vytvořit vztah vzájemné důvěry a navodit atmosféru přátelského rozhovoru. Významným faktorem, který nám k této skutečnosti může pomoci je správný výběr prostředí. Reichel uvádí standardizaci prostředí jako jeden z charakteristických rysů polostrukturovaných rozhovorů. (Reichel, 2009, s. 112)

Dohoda ohledně místa zrealizování výzkumu tak byla první otázkou, kterou jsem s participanty řešila. Ačkoliv jsem nabízela k dispozici i vlastní byt, nakonec byly všechny rozhovory realizovány v prostředí jednotlivých domovů participantů. Nemusela jsem tak čelit problému, jak izolovat interview s dětmi a dospělými. Zpravidla rozhovor s dětmi probíhal v prostředí jim důvěrně známého dětského pokoje, zatímco převážná část rodičů mi poskytla interview mezi zdmi obývacího pokoje. Důvěrně známé prostředí respondentům umožnilo cítit se pohodlně a otevřít se vůči kladeným otázkám.

V okamžiku samotného šetření jsem primárně řešila etické okolnosti výzkumu a participanty nechala hned na samý úvod podepsat patřičnou dokumentaci (viz kapitola Etické otázky výzkumu). Obě strany jsem informovala o skutečnosti, že provedený rozhovor bude nahráván na záznamové zařízení. Ubezpečila jsem se, že účastníkům výzkumu nevádí uveřejnění údajů v rozsahu jejich věku a že v rámci zachování anonymity souhlasí s uveřejněním jednotlivých citací pod falešnými jmény. Zároveň jsem informovala participanty o možnosti kdykoliv z výzkumu odstoupit.

3.6 Zpracování dat

Ihned po skončení realizovaného interview jsem se přesvědčila, že byl rozhovor úspěšně nahrán. Zároveň jsem si co nejdříve poznamenala okolnosti realizovaného šetření, abych se následně v celkovém množství získaných dat lépe orientovala.

Pro přepis rozhovorů jsem konkrétně volila doslovnou transkripci. Ačkoliv se tato metoda ukázala být časově velmi náročná, vzhledem k tématu realizovaného výzkumu jsem se chtěla vyvarovat opomenutí, byť jen jediné informace jdoucí k jádru sledované problematiky. Zmiňovaný opětovný náhled do rozhovoru realizovaný bezprostředně po skončení interview mi pomohl provést prvotní sumarizaci dat a získaná data si utřídit v hlavě.

Co se týká samotné analýzy dat, volila jsem kódovací techniky běžně užívané v rámci zakotvené teorie. Jak Klára Šedřová uvádí „*kódování v zakotvené teorii představuje proces procházející v zásadě třemi stádii, jimiž jsou: otevřené kódování – axiální kódování – selektivní kódování.*“¹⁶ (Šedřová, 2005, s. 124) Tato tři stádia se stala klíčovými pro analýzu získaných dat i v rámci této diplomové práce.

Získaná data byla nejprve podrobena otevřenému kódování, které spočívá v označování a kategorizaci jednotlivých pojmů. Toto stádium analýzy tak zahrnovalo označování jevů, identifikaci a pojmenování jednotlivých kategorií a rozvíjení jednotlivých dimenzí kategorií. Tento prvotní postup nazývaný konceptualizací lze aplikovat na jednotlivá slova, věty, tak i na celé odstavce. Druhá možnost se mi ukázala být nevhodnější.

Po úvodním kroku zahrnujícím vytvoření systematických kategorií jsem přešla ke kódování axiálnímu. Stěžejním krokem v této fázi výzkumu bylo hledání vztahů mezi jednotlivými vymezenými kategoriemi, případně subkategoriemi.

V posledním kroku jsem se ubírala směrem k selektivnímu kódování.

„Selektivní kódování zahrnuje popis pravidelností – tedy opakujících se vztahů mezi vlastnostmi a dimenzemi kategorií (tyto pravidelnosti se začínají vynořovat již během axiálního kódování.)“ (Šedřová, 2005, s. 125)

Jedná se o finální proces, kdy výzkumník již identifikuje pro daný výzkum zcela zásadní obsahy získaných dat, které již směřují ke konkrétní interpretaci zkoumané oblasti. Tento postup realizuje do chvíle, kdy dochází ke stavu teoretické saturace.

3.7 Hodnocení kvality výzkumu

Stejně tak, jako jsou možnosti kvalitativního šetření podstatně otevřenější a flexibilnější vůči možnosti přizpůsobit se konkrétní situaci i pravidla pro hodnocení kvality kvalitativního výzkumu nejsou přesně stanovena, a tudíž je nelze mechanicky aplikovat. (Hendl, 2005, s. 335)

---

¹⁶ Možnosti uplatnění zakotvené teorie v pedagogickém výzkumu: rodinná socializace dětského televizního diváctví - online

Nejednoznačnost kritérií, jež by umožnila s přesností definovat, a tudíž rozlišovat hodnověrné a relevantní závěry od závěrů nedůvěryhodných, vedla k mnohým teoriím, jak kvalitu výzkumu posuzovat.¹⁷ Ty na danou problematiku nahlíží různými způsoby, nicméně lze hovořit o třech konceptech hodnocení, které jsou v oblasti sociálně-vědního výzkumu adorovány více než jiné. Míním tím validitu, reliabilitu a zobecnitelnost. Tuto svatou trojici sociálně-vědního výzkumu, jak ony zmíněné faktory Steinar Kvale¹⁸ nazývá, bych zde ráda stručně v souvislosti s realizovaným výzkumem nastínila.

Validitou jednoduše řečeno míníme obecnou platnost realizovaného výzkumu. Jak Reichel (2009, s. 67) uvádí: „*V zásadě jde o požadavek relevance mezi výzkumným cílem, postupem a dosaženými výsledky, který je možné vyjádřit otázkou, zda je/bylo zkoumáno skutečně to, co jsme zkoumat chtěli*“.

Ve snaze učinit realizovaný výzkum validní jsem plánovaný postup konzultovala s mnoha kolegy, již sami kvalitativní výzkum už v minulosti vedli. Dílčím problémem, který jsem musela řešit, byla skutečnost, že oblast mého šetření primárně postavená na fenoménu internetu coby nosném tématu je velmi široká a představuje na poli výzkumu trend, který lze zkoumat z mnoha úhlů. Často jsem se setkala s osobním nutkáním dotazovat se na informace, které nebyly z hlediska výzkumu zcela relevantní. Ve snaze udržet se stanovené linie šetření jsem se opakovaně navracela k základním bodům, které jsem si předem vytyčila.

Jiným kritériem významným pro pole kvalitativního výzkumu bývá označována reliabilita neboli spolehlivost, která s výše zmíněnou validitou úzce souvisí neboli „*co je validní je i reliabilní*“ (Reichel, 2009, s. 68)

Nicméně zde se jedná se o kritérium primárně odkazující k určité stálosti platnosti výsledků výzkumu. Adjektivem reliabilní lze označit takový postup, který opakovaně vede ke stejným výsledkům. Snížení reliability může být významně zaviněno i samotnou osobou výzkumníka, ať už únavou, či nezájmem. Tomu jsem se snažila předejít skrze skutečnost, že realizovaný výzkum jsem brala jako prioritu a veškeré povinnosti a soukromé aktivity upozadila.

---

¹⁷ Známá jsou kritéria validity Maxwella (1992), kritéria validity podle Lincolna a Guby (1985) či kritéria případových studií podle Yina (1994)

¹⁸ Steinar Kvale (1938–2008) byl významnou osobností na poli vzdělávací psychologie a ředitel centra pro kvalitativní výzkum na Aarhuské univerzitě v Dánsku

Posledním výše zmíněným kritériem pro hodnocení kvality výzkumu je zobecnitelnost neboli reprezentativita. Tento aspekt představuje otázku, zda získaná data lze aplikovat i na jiné subjekty, než jsou ty, které byly konkrétně předmětem šetření. Toto kritérium jsem se snažila naplnit především skrze různorodost výzkumného vzorku. Uvědomujíc si fakt, že mnou zvolená metoda sněhové koule může vést k nižší míře reprezentativnosti, neboť rodiče měli tendence přirozeně nominovat rodiny ze stejných škol, snažila jsem se od nich získat kontakty na respondenty navštěvující i jiné školní zařízení. Nakonec jsem tak realizovala rozhovory s 12 dětmi celkem ze 7 různých škol. Reprezentativnosti výzkumného vzorku jsem se rovněž snažila docílit prostřednictvím genderové vyváženosti účastníků.

3.8 Etické otázky výzkumu

Reichel v rámci publikace *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* vymezuje dva pomyslné okruhy etického přístupu k výzkumu. První se dotýká etiky výzkumné práce jako takové, druhý se již konkrétně soustředí na etické zásady práce s účastníky výzkumu.

Ráda bych zde zmínila ty zásady, které byly vzhledem k povaze zkoumaných dat v rámci mnou realizovaného šetření stěžejní.

Etika výzkumu velí badateli dodržovat následující:

- Výzkumník i přes zaujetí řešeným tématem nesmí ztrácet objektivní a citlivý náhled.
- Výzkumník je vůči sobě, kolegům, zadavateli i vědě samotné povinen práci odvádět podle svých nejlepších schopností.
- Výzkumník musí být nezávislý, jeho úkolem není hájit zájmy zadavatelů, sponzorů klientů atp., ale řešit problém.
- Osobní či jakékoliv jiné citlivé a důvěrné informace získané během zkoumání je výzkumník povinen zajistit proti zneužití, prozrazení atp.
- O dodržování odpovídajících etických pravidel při své práci musejí být poučeni i členové širšího výzkumného týmu. (Reichel, 2005, s. 175-177)

Etické zásady pro práci se zkoumanými jedinci zahrnují následující:

- Zkoumanou osobu lze do výzkumu zařadit pouze na základě tzv. poučeného či informovaného souhlasu.
- Zkoumaná osoba nesmí být k účasti na výzkumu jakkoliv nucena.
- Zkoumání musí respektovat anonymitu zkoumané osoby.
- Je bezpodmínečně nutné respektovat důstojnost zkoumaných osob.
- Jakékoliv pořizování zvukového a/nebo obrazového záznamu musí být zkoumaným osobám předem oznámeno. (Reichel, 2009, s. 177-179)

Jednat eticky správně v souvislosti s probíhajícím výzkumem je věc nanejvýš důležitá a zároveň velmi ošemetná. Jak Miovský (2006, s. 279) uvádí, i zdánlivě jednoduchá výzkumná situace může otevřít množství etických otázek.

V konkrétním případě mnou realizovaného výzkumu se problematickým ukázal být především aspekt anonymity, jenž bývá považován za zcela primární. Neboli „*Respektování anonymity je základní požadavek výzkumné etiky*“. (Disman, 2014, s. 152)

Zůstat v anonymitě bylo přáním i nezletilých respondentů, kteří se primárně strachovali o zveřejnění svých odpovědí směrem k rodičům. Aby došlo k zanonymizování výzkumu, všem účastníkům byla vygenerována náhodná jména a uveřejněn pouze skutečný věk. Přesto ubezpečit nezletilé účastníky výzkumu o tom, že rozhovor zůstane anonymní, bylo velmi těžké. Někdy chvíli trvalo, než děti vůči mně pojalý důvěru. Na druhé straně rodiče měli skutečně tendence zjišťovat informace, které jsem získala od dětských respondentů.

Dalším problémem byla otázka soukromí v průběhu realizovaného výzkumu, kdy někteří rodiče trvali na tom, že chtějí být přítomni u probíhajícího rozhovoru, a někdy tak bylo náročné vysvětlit, že to není vhodné jak eticky, tak z hlediska relevantnosti následně získaných dat.

Součástí etického přístupu k výzkumu jsou i patřičná právní opatření. Výzkum musí být proveden v souladu s platným zákonem o ochraně osobních údajů.¹⁹ Účastníci musí být plně informováni o rozsahu šíření dat od nich získaných, o tom, kdo k nim bude mít přístup a za jakým účelem budou publikovány. Následný souhlas s výzkumným šetřením bývá deklarován informovaným souhlasem, který je „*de facto písemným kontraktem, v němž účastník výzkumu potvrzuje svým podpisem, že byl o okolnostech výzkumu řádně informován a souhlasí se svojí účastí*“. (Miovský, 2006, s. 280-282)

V případě dětí bylo nutno tuto právní stránku výzkumu ošetřit prostřednictvím souhlasu zákonného zástupce – tedy rodičů.

---

¹⁹ Plné znění zákona je dostupné zde: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-101>

4 ANALYTICKÁ ČÁST

Jak bylo již avizováno výše prostřednictvím kapitoly „výzkumné otázky“, v rámci zachování praxí teoretiků ověřeného postupu, na úvod jsem volila panely otázek tzv. úvodních. Ty sloužily pouze jako určitý obecný úvod do zkoumané problematiky a zároveň sehrály určitou roli prolomitele bariér. Z toho důvodu jim nebyl ponechán takový prostor a jsou méně obsáhlé.

4.1 Interpretace dat úvodních okruhů

1) Život s internetem

V úvodním okruhu pracovně nazvaném „život s internetem“ jsem chtěla získat odpověď na otázku, zda interpretace internetu coby nedílné součásti našich každodenních životů deklarovaná napříč odbornými publikacemi danou oblastí se zabývajících, které neváhají platformu internetu označovat slovem fenomén, je skutečně pravdivá. Ačkoliv jsem si vědoma faktu, že 12 jedinců (tento okruh se týkal pouze rodičů) není dostatečný vzorek pro získání relevantní a validní odpovědi, pro potřeby této diplomové práce, která se primárně nesnaží dokázat rozsah internetu, lze tento úvodní okruh otázek nahlížet jako zajímavé úvodní slovo.

Postoj rodičů k internetu

Z 12 rodičů, se kterými byly provedeny hloubkové rozhovory, všech 12 uvedlo, že používají internet denně, a to více než hodinu. Všech 12 rodičů mělo internet k dispozici doma a 10 respondentů jím disponovalo rovněž prostřednictvím mobilního telefonu. Osm z 12 dospělých účastníků výzkumu uvedlo, že užívá internet během práce, z nichž 5 je v práci na internetu existenciálně závislých.

Hned z úvodních faktů lze konstatovat, že internet skutečně zastává významnou roli v našich každodenních životech.

Co se týká obecného postoje rodičů k fenoménu internetu, ten se ukázal být velmi kladný. Internet byl pozitivně hodnocen všemi subjekty. Zvláště na samém úvodu rozhovoru se respondenti vyjadřovali o internetu v superlativech, přičemž primárně byl internet interpretován jako zdroj informací.

„Internet je geniální věc. S tím člověk může prostě všechno.“ (Karolína, 35 let)

„Dříve získat nějakou informaci představovalo náročný proces, dneska víme všechno ve vteřině.“ (Tomáš, 49 let)

„Tak internet je skvělá věc, tam člověk najde všechno, co právě potřebuje.“ (Iveta, 31 let)

Aspekt času se v souvislosti s internetem objevoval opakovaně. Internet byl 10 respondenty charakterizován jako pomocník ulehčující běžné činnosti a v souvislosti s tím opět jako šetřící zmiňovaný čas.

„Já přes internet ráda nakupuju. Odtud je všechno daleko a takhle je to rychlý, nenáročný a přivezou mi to až domu.“ (Lenka, 29 let, o Rohlík.cz)

„... dopravní spoje už zásadně hledám na mobilu dopředu, vyhnu se tak čekání.“ (Ivan, 43 let)

„Šetří to čas.“ (Tomáš, 49 let)

O internetu respondenti hovořili jako o nutnosti ve spojení s povoláním, ale i potřebami každodenního života (nákupy, parkování, získávání informací, mapy, platby online atp.). Jak již bylo řečeno výše, s prací dávalo internet do souvislosti celkem 8 respondentů, z nichž 5 uvedlo, že je v zaměstnání na internetu existenčně závislých.

„Já bych se v práci bez internetu neobešla, takže se s ním musím kamarádit.“ (Iveta, 31 let)

„Já internet potřebuju 24/7. Jsem na něm pracovní zcela závislá.“ (Tereza, 35 let)

Skutečnost, zda rodiče pracují na počítači v práci, se ukázala být rozhodujícím faktorem v otázce, kolik času na internetu tráví doma. Zpravidla ti, kteří pracují manuálně a s internetem se v práci běžně do kontaktu nedostanou, popisovali tzv. brouzdání na internetu jako běžnou součást volných večerů. Naopak jedinci, kteří s internetem pracují, si od něj doma rádi odpočinou za předpokladu, že jim to práce umožní.

Co se týká internetu ve spojení s každodenním životem, zajímavý byl názor Petra, který internet v souvislosti s novým systémem parkování v Praze nazval diskriminačním konceptem vůči těm, kteří ho neužívají. Tuto skutečnost lze chápat jako jakýsi z praxe vycházející důkaz potvrzující všeobecné tendence vnímat internet jako nedílnou součást životů nás všech.

„Ted' jsou ty nové systémy parkování, kdy sice můžu parkovat všude, ale jen v okamžiku, kdy mám v mobilu aplikaci fungující pouze online. Automaticky se počítá s tím, že internet mají v mobilu všichni. Je to naprosto diskriminační řešení. Já v mobilu internet nemám, nechci mít a vím o spoustě lidí, co to mají stejně.“ (Petr, 41 let)

Online aplikace jako takové se samy o sobě staly předmětem diskuze. Zmíněny byly aplikace informující o aktuální dopravní situaci, jízdní řády IDOS, Internetbanking, Livesport poskytující přehled o sportovních výsledcích či Portmonka – aplikace umožňující mít veškeré věrnostní a zákaznické karty nahrané v mobilu.

Internet byl dospělými respondenty rovněž nahlížen jako nástroj zábavy. Ženy v této souvislosti zmiňovaly sledování filmů a seriálů, sociální sítě či online magazíny. Muži převážně hovořili o sledování sportu či sportovních výsledků, čtení blogů a ve dvou případech i hraní online her.

„My koukáme online na Stranger Things, na to se těším vždy celý den.“ (Iveta, 31 let)

„Internet je dneska nejběžnější způsob, jak se po večerech bavít.“ (Lenka, 29 let)

„Já se dřív věnoval sportu aktivně, ale teď už můžu jen pasivně. Jako divák. Díky internetu vím přesně, kde se co hraje, kdo dal kolik gólů i co se děje v samotném klubu. To mě baví.“ (Jiří, 50 let)

Internet byl také všemi dospělými účastníky výzkumu interpretován jako významný prostředek komunikace, ať už byla míněna komunikace prostřednictvím chatu na sociálních sítích, nebo prostřednictvím emailu.

Úvodní panel otázek výzkumu tedy ukázal rozmanitost využívání internetových služeb a zároveň i potvrdil internet coby neodmyslitelnou součást životů respondentů.

2) Přístup k internetu – situační kontext

V rámci úvodu do zkoumané problematiky jsem se nicméně zabývala i přístupem k internetu, a to zejména v souvislosti s domácnostmi, které spolu s rodiči obývají i mladší respondenti. Nebylo překvapivým zjištěním, že přístup na internet byl součástí všech domácností. Nicméně zajímavé se mi jeví být výsledky analýzy dat ohledně elektronických přístrojů přístup na internet umožňujících. Zatímco počítač byl součástí pouze pěti domácností, notebooky se ukázaly být běžnou praxí všech rodin. Navíc tyto rodiny se z velké části neomezovaly pouze na jeden notebook, ale zpravidla se jich v domácnosti nacházelo více.

Alespoň jeden notebook se nacházel ve všech rodinách a ve třech rodinách byl k dispozici také tablet. Pakliže výsledky šetření zprůměrujeme, na každou domácnost vychází 1,583 notebooku, 0,416 počítače a rovněž 0,416 tabletů.

Tabulka č. 2: Přehled technického vybavení v domácnostech

Rodič	Věk rodiče	Počítač	Notebook	Internet v mobilu	Tablet
Karolína	35	X	2	Ano	1
Eva	38	X	2	Ano	X
Tomáš	49	X	1	Ano	1
Petr	41	1	2	Ne	X
Tereza	35	X	2	Ano	X
Ivan	43	X	2	Ano	X
Iveta	31	1	1	Ano	1
Lenka	29	X	1	Ano	X
Miroslav	45	1	1	Ne	X
Karel	42	1	1	Ano	X
Adriana	34	X	2	Ano	2
Jiří	50	1	2	Ano	X

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Skutečnost, že mobilní přístroje umožňující připojení k internetu domácnostem dominují, lze interpretovat jako narůstající potřebu mít internet neustále po ruce, která zároveň manifestuje počítače a mobily coby zařízení nutná k našemu životu.

„Notebook potřebuju pořád. Doma na práci, v práci na práci, a když jedeme o víkendů pryč, tak na práci a pro zábavu.“ (Ivan, 43 let)

Přenosná zařízení umožnila internetu expandovat a stát se součástí míst, kde pro ně ještě před několika lety nebyl prostor. Příkladem může být ložnice.

„Já jsem před spaním ráda na Facebooku. Píšu si s holkama, prohlížím fotky...Dříve jsem seděla do noci v obýváku u počítače. Tak jsem si vyprosila k Vánocům notebook.“ (Lenka, 29 let)

Notebook označilo za preferovaný přístup k internetu 8 z 12 respondentů. Tento způsob připojení online byl adorován více než připojení prostřednictvím mobilních telefonů, které mělo k dispozici 10 z 12 respondentů. Za důvod bylo především označováno pohodlí a snazší manipulace s větším zařízením.

„Já na mobil nevidím. Ty tlačítka jsou malý. Zlatej notebook.“ (Jiří, 50 let)

Jak bylo výše avizováno, připojení k internetu napříč celou domácností proniklo i do dříve nemedializovaných pokojů, tedy i do těch dětských. Tato skutečnost je pro námi sledovanou problematiku naprosto stěžejní, neboť *„Fenomén dětských pokojů můžeme považovat za jeden z faktorů, jež podporují individualizaci užívání volného času (včetně individualizace konzumace mediálních obsahů) a růst soukromé sféry dětí a dospívajících (včetně liberálnějšího přístupu rodičů ke kontrole mediálních obsahů, které děti a dospívající přijímají ve svých pokojích).“ (Moravec, 2016, s. 61)*

Soukromé impérium v podobě dětského pokoje má k dispozici všech 12 respondentů, jen 4 z nich se o něj musí dělit se svými sourozenci. V něm mají nastálo, pevně zabudovaný počítač čtyři děti (z celkového počtu 5 počítačů). Praxí se ukázala být skutečnost, kdy rodiče staré počítače přenechávají dětem, zatímco pro sebe kupují nová (mobilní) zařízení. Ve všech čtyřech rodinách byl důvod stejný. Rodičům se jevilo líto starý počítač vyhodit a pro potřeby svých dětí shledávali daná zařízení technicky dostačujícími.

„Myslím, že je Tomovi úplně jedno, co má za počítač, hlavně že ho má.“ (Iveta, 31 let)

„Na to, co tam dělá, jí tohle musí stačit.“ (Petr, 41 let)

Čtyři z dvanácti dětí tak mají přístup k internetu v dětském pokoji zařízený. Nicméně 8 zbývajících využívá pro přístup na internet vlastní notebooky a tablety či notebooky a tablety svých rodičů. Rovněž mnozí z respondentů užívají vlastní mobilní telefony, které jim pro svoji přenositelnost opět umožňují konzumovat obsah internetu v prostředí svých pokojů. Mobilním telefonem disponují všichni respondenti, nicméně „pouze“ 7 z nich má v mobilním telefonu rovněž zaplacený internet. Ačkoliv se tedy možnosti přístupu na internet u jednotlivých respondentů lišily, stěžejním se ukázala být skutečnost, že přístup na internet a možnost jej užívat v soukromí potvrdilo 100 % dětských respondentů.

Tabulka č. 3: Zázemí dětí

Jméno	Věk	Dětský pokoj	Počítač v pokoji	Vlastní notebook nebo tablet	Internet v mobilu
Jakub	6	Samostatný	Ne	Ne	Ne
Anna	6	Se sourozencem	Ne	Ne	Ne
Sebastian	7	Se sourozencem	Ne	Ano	Ano
Klára	8	Se sourozencem	Ano	Ne	Ne
Marek	8	Samostatný	Ne	Ano	Ano
Jan	9	Samostatný	Ne	Ne	Ne
Tomáš	9	Samostatný	Ano	Ne	Ano
Filip	9	Samostatný	Ne	Ne	Ano
Nikola	9	Se sourozencem	Ano	Ne	Ne
Barbora	10	Samostatný	Ne	Ano	Ano
Oskar	10	Samostatný	Ne	Ano	Ano
Eliška	10	Samostatný	Ano	Ano	Ano

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

3) Obecný pohled na děti a internet

Jak jsem uvedla výše (viz výzkumné okruhy), cílem tohoto okruhu otázek nebylo provést hlubokou sondáž napříč zkoumaným tématem, ale získat na okraj vhled do situace v obecné rovině. Než jsem se začala zabývat internetem coby tématem nahlíženým prizmatem negativních souvislostí, zajímaly mě obecně postoje rodičů k dětem ve spojení s internetem, ve snaze zjistit, zda si internet s riziky spojí sami.

Výsledná data ukázala, že rodiče si internet s riziky spojují, nicméně obavy z jeho užívání v porovnání s vnímanými přínosy zastávají zcela marginální pozici. Stejně tak jako tomu bylo u rodičů samých i na internet v rukou dětí dospělí účastníci výzkumu primárně nahlíželi v pozitivním duchu. Odpovědi ohledně užívání internetu dětmi korespondovaly z velké části s odpověďmi týkajícími se dospělých uživatelů. Dle rodičů internet pro děti představuje významný zdroj informací umožňující se dětem vzdělávat a získávat všeobecný rozhled.

„Zrovna minulý týden se mě Filípek ptal na Babiše. Říkám, kde to vzal? A on že z internetu. To mi přijde super.“ (Lenka, 29 let)

„On je zvědavý. Pořád tam hledá nějaké informace.“ (Tereza, 35 let)

„Kdykoliv Oskar slyší o něčem, co ho zaujme, hned to googlí.“ (Adriana, 34 let)

O internetu hovořili v souvislosti se školou, která dle respondentů v současné době přímo vyžaduje mediální gramotnost.

„Tak Barča to potřebuje ke škole, umět se tam pohybovat a vědět, co a jak.“ (Karel, 42 let)

„Čím dřív se to naučí, tím jednodušší to pak ve škole bude mít.“ (Tomáš, 49)

„Marek se svým způsobem naučil díky internetu číst. Chtěl hrát hry, ale to vyžadovalo čtení. Tak ho to donutilo otevřít knížky.“ (Tereza, 35 let)

Pozitivní postoj v porovnání s problematickými faktory dětí na internetu tedy zcela převládal, ačkoliv někteří rodiče přistupovali k jednotlivým internetem poskytovaným možnostem selektivně a vedle žádoucích aspektů bytí online, zdůrazňovali i ty negativní.

Negativně hovořili o internetu v souvislosti s dětstvím jako takovým. Paradoxně, zatímco sami interpretovali internet jako nástroj šetřící čas, u dětí naopak setrvávání na internetu (mimo potřeby školy) popisovali jako plýtvání časem, který by šel využit mnohem produktivněji. Tento rozpor byl diskutován 7 respondenty. Ti se ve svých myšlenkách často vraceli ke svému dětství, které porovnávali se současnou dobou a dětskými trendy, které s sebou přináší.

„My jsme byli pořád venku. Pořád. Ať pršelo, svítilo sluníčko, vzali jsme míč a šli. To dneska jsou pořád zavřený u počítače.“ (Jiří, 50 let)

„Mně ta dnešní doba přijde taková zvrácená. Místo toho, aby šli ven, pořád hrajou nějaký hry.“ (Adriana, 34 let)

Z 12 respondentů se k tématu rizik spojených s internetem samo dopracovalo 7. Především však zmiňovali fyzické následky užívání internetu – zvyšující se tělesnou váhu a zhoršující se zrak. Závažnější rizika užívání internetu zmínili v úvodním okruhu pouze 3 respondenti

„Myslím, že dřív lidi lépe viděli. Ted' pořád koukáme do obrazovek a polovina dětí má brýle už v první třídě.“ (Petr, 41 let)

„Tak ty děti jsou dneska třeba i víc oplácány kvůli počítačům. Vždyť zatím jen seděj a nic jinýho nedělaj.“ (Iveta, 31 let)

Již tento úvodní okruh tedy přinesl zajímavá zjištění. Především fakt, že rodiče internet vnímají jako nástroj edukace pro své děti a rizika si s ním primárně nespojují. Respektive spojují ve zcela zanedbatelné míře.

Výzkumné okruhy

1) Děti a rizika internetu

Analýza úvodního okruhu vedla k závěrům, že rodiče považují internet v rukou dětí za vhodný nástroj k získávání informací a za významného pomocníka při studiu. Užívání internetu dětmi prvního stupně základní školy v zásadě vnímají pozitivně a za negativní stránku internetu označují spíše fyzické dopady, konkrétně narůstající počet obézních dětí a zhoršení zraku.

Následující část šetření se již ubírala konkrétně směrem k rizikům spojeným s užíváním internetu. Až zde jsem poprvé sama použila slovo „riziko“ (s výjimkou situací, kdy ho vyřknuli respondenti sami již dříve a já na ně reagovala). Zajímavým zjištěním se mi jeví skutečnost, že ačkoliv na samém počátku interview rodiče jmenovali fyzické následky coby negativní stránky nadměrného času stráveného před monitory, v okamžiku, kdy jsem přešla již ke konkrétním otázkám ohledně rizika internetu, o fyzických důsledcích se zmínil pouze jediný respondent. Tuto skutečnost lze interpretovat tím způsobem, že ačkoliv v úvodním okruhu hovořili rodiče o negativních stránkách internetu, zmíněné skutečnosti

nebyly vnímány jako rizikové, respektive nebyly nahlíženy jako zvláště závažné, což ještě více demonstuje vidinu internetu jako nástroje především přínosného.

Výsledná analýza mě dovedla ke třem stěžejním oblastem, které rodiče vnímají jako rizikové, které si v souvislosti s otázkou dětí a rizik na internetu primárně vybavují, a které se tudíž v rámci odpovědí objevovaly nejčastěji. Těmi byly:

- 1) zneužití osobních údajů,
- 2) riziková internetová komunikace,
- 3) nevhodný obsah.

Obavy ze zneužití osobních údajů zmínilo 11 z 12 respondentů.

Tyto obavy byly spojovány s neuváživostí dětí a jejich naivitou.

„Oni si to absolutně neuvědomují, že i zveřejnění jména by měly promyslet.“ (Eva, 38 let)

„Nedávno jsem zjistil, že holka má na Facebooku uvedený jméno, telefon i odkud je. Že prý to nemůže přece ničemu vadit.“ (Jiří, 50)

Rodiče vyjadřovaly obavy ohledně zveřejnění osobních údajů, soukromých či nevhodných fotografií, ale i ze sdílení aktuální polohy.

„Já doufám, že osobní údaje nikam necpe. Snad není hloupá.“ (Miroslav, 45 let)

„To je nejhorší, jak všichni s nadšením sdílejí, kde jsou. Naše známé takhle vykradli.“ (Adriana, 34 let)

Nicméně ačkoliv respondenti vyjádřili znepokojení ohledně zveřejňování osobních údajů dětmi v prostředí online, rodiče především mladších účastníků výzkumu (1. a 2. třída) dávali najevo přesvědčení, že se to jejich dětí, vzhledem k jejich nízkému věku, ještě netýká.

„Zatím je na to čas, ale jednou si o tom s Kubou promluví.“ (Karolína, 35 let)

„Seba je na počítači minimálně. Tak to ještě neřešíme.“ (Tomáš, 49 let)

Za jiný rizikový faktor užívání internetu byla respondenty označována riziková komunikace dětí na internetu. O té hovořilo všech 12 respondentů. Především o obavy ze situace, že děti naváží kontakt s nebezpečnými osobami.

„Tak internet je pro všechny úchyly neuvěřitelně snadná cesta.“ (Tomáš, 49 let)

„Na internetu se dneska shromažďují ty nejdívnější existence.“ (Iveta, 31 let)

Strach ze zneužití osobních údajů i z kontaktu s nesprávnými osobami byl primárně spojován s aktivitou na sociálních sítích. Ty byly rodiči v tomto ohledu vnímány jako zvláště nebezpečné.

„Hlavně proto nechci, aby měla Klárka Facebook. Ona to přátelství odklikne každému.“ (Petr, 41 let)

„Já ty rodiče nechápu. Že dovolí malým dětem být na Facebooku. Vždyť to je pro ty nebezpečný lidi ta nejsnazší cesta.“ (Karolína, 35 let)

Nevhodný obsah byl zmíněn 10 dotazovanými, z nichž 10 uvádělo příklad násilných obrazů a 5 k tomu dodávalo ještě nevhodné pornografické obsahy. V souvislosti s nevhodnými obsahy měli rodiče tendence otevírat téma televize. Odklon od tématu internetu poukazuje na zakořeněné tendence spojovat s negativními obrazy především médium televizní obrazovky.

„To bych spíše řekl, že musíme hlídat televizi.“ (Tereza, 35 let)

„On hraje nějaký ty animovaný hry, kde se všude střílí. Ale v porovnání s televizí je tohle úplně neškodné, i když i tak mu to zakazujeme.“ (Lenka, 29 let)

2 rodiče otevřeli v souvislosti s nevhodným obsahem otázku virů a spamů, kdy *„děti kliknou na všechno, co se jim na obrazovce objeví.“ (Miroslav, 45 let)*

Mimo výše zmiňovaná nebezpečí internetu, která se objevovala ve výpovědích většiny zúčastněných respondentů, bylo 3 respondenty vyjádřeno znepokojení nad internetem coby studnicí pro děti nevhodných návodů a vzorů.

„Oskar je momentálně zamilovaný do nějakýho kluka na Youtube, co sjíždí eskalátory na skatu apod...., už se mě ptal, jestli mu pořídím skate.“ (Adriana, 34 let)

„Barča je teď strašně vybíravá v jídle, protože sleduje nějaký stránky. To mě dokáže naštvat.“ (Karel, 42 let)

V souvislosti s tím dva respondenti uvedli jako negativní dopad internetu stírání hranic mezi realitou skutečnou a virtuální.

„Ona na internetu vždycky něco zahlídne a pak to chce. Je těžký ji vysvětlit, že malý prasátko doma mít nemůže.“ (Eva, 38 let)

„Filip se mnou byl v úterý v kadeřnictví. Místo „Dobrý den“ před všema pronesl „tady bych to v gétéáčku vystřílel“. To jsem myslela, že mě trefí.“ (Lenka, 29, let)

„Vždyť jsou z těch her úplně zblblí.“ (Tomáš, 49 let)

Analýza dat této části výzkumu ukázala, že rodiče mají určité teoretické znalosti ohledně rizik, která dětem v prostředí online hrozí. Nicméně způsob jejich výpovědí poukazoval ke skutečnosti, že daná rizika vnímají vsutku spíše jako teoretická a mají tendence online nebezpečí podceňovat stylem „*to se mi nemůže stát*“, „*na to je ještě čas*“ či „*to se přečnuje*“.

2) Vlastní děti a internet v praxi

Další část realizovaného kvalitativního výzkumu se již ubírala konkrétně směrem k vlastním dětem respondentů. Cílem bylo zjistit, do jaké míry jsou rodiče obeznámeni s aktivitami svých dětí v prostředí kyberprostoru. Na kolik se orientují v mediální gramotnosti svých dětí a jak jejich spolu soužití s internetem nahlíží. Výsledky získaných dat jsem poté porovnávala s informacemi získanými ze strany dětských respondentů, což je k nahlédnutí níže v kapitole nazvané „*Komparace dat získaných od rodičů s daty získanými dětmi*“.

V tomto okruhu otázek jsem se setkala s prvním problémem ohledně nastavení postupujících výzkumných otázek. Ačkoliv jsem chtěla získat konkrétní věcné informace, respondenti měli v daném okamžiku tendence o dětech a internetu hovořit v obecné rovině obdobným způsobem, jako tomu bylo již na počátku realizovaného interview. Získala jsem tak data navíc, která již v souvislosti s výzkumem nebyla zcela nutná. Nicméně získané informace chápu jako zajímavé, a proto jsem se je rozhodla uveřejnit. Kýžená data, kterých jsem chtěla dosáhnout především, se tak stala obsahem kapitoly následující až poté.

V rámci tohoto okruhu jsem tedy kromě konkrétních faktických informací získala i další obecné charakteristiky internetu ze strany rodičů. Analýza dat vyústila v několik tematických okruhů, které bych zde ráda rozvedla.

- Faktor času,
- Postoj rezignace,

- Vlastní pohodlí,
- Internet coby existenční nutnost,
- Internet nástrojem edukace.

Zcela klíčovým se ukázal být faktor času. A to jak v souvislosti s rodiči coby uživateli internetu, o čemž bylo hovořeno již výše, tak i v souvislosti s dětmi. Z 12 rodičů vyjádřilo znepokojení nad množstvím času denně stráveným dětmi online 8 rodičů. Ve chvíli, kdy jsem se začala ptát konkrétně na děti respondentů, 6 reakcí zcela okamžitě na téma času zacílilo.

„Naše děti jsou u počítače pořád. O víkendu tam proseděj celý den.“ (Miroslav, 49 let)

„Mně nevadí, že je na netu, ale kdyby aspoň chvíli dělal něco jinýho.“ (Adriana 34 let)

Daná zjištění mimo jiné korespondují s napříč výzkumy se objevujícím tvrzení, že s narůstajícím věkem dětí se doba strávená u počítače zvyšuje.²⁰ Nad dobou strávenou v prostředí online se nepozastavili pouze 4 rodiče – rodiče nejmladších účastníků.

Druhým významným zjištěním se ukázal být rodiči sdílený postoj rezignace. Ačkoliv zmínění jedinci vyjádřili starost ohledně nadměrného času stráveného s internetem, ale i obecně s médii (mnoho rodičů zmiňovalo opět i televizní obrazovku), dané znepokojení vzápětí ztrácelo v mnoha případech na významu, neboť se ukázalo být praxí, že mnozí z respondentů od problému abstrahují a namísto hledání řešení přijímají danou skutečnost jako již neovlivnitelnou součást života, která k dětem prostě patří. Jednoduše řečeno, na snahu udržet děti od počítače již rezignovali.

„To je holt dnešní doba. My měli kola, oni mají počítače.“ (Miroslav, 45 let)

„S tím nic neuděláme, dneska je to tak prostě daný.“ (Iveta, 31 let)

„Tak to prostě v dnešním světě chodí. Můžem se snažit jí to zakazovat. Ale chápem to. Je to součást dnešní společnosti, je to tak nastavený.“ (Eva, 38 let)

Celkem 6 respondentů z řad dospělých účastníků výzkumu hovořilo o internetu v rukou dětí způsobem, který vyústil v samostatnou kategorii pracovně nazvanou „*vlastní pohodlí*“. O online připojení hovořili jako o nástroji umožňujícím na chvíli si od dětí

---

²⁰ Např. výzkum <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>
Nebo děti a online rizika

odpočinout, respektive jako o možnosti, jak děti úspěšně zabavit, a získat tak čas sám pro sebe.

„...aspoň je od nich na chvíli klid“. (Miroslav, 45 let)

„Je to jediná možnost, jak ho stoprocentně zabavit a vypít si v klidu aspoň to kafe.“
(Karolína, 35 let)

V návaznosti na tendence rezignovat od snahy daný problém řešit s vysvětlením, že dnešní děti prostě a jednoduše k internetu patří (viz výše) se dospělí respondenti opět dostávali k tématu internetu coby existenční nutnosti. Jako důvody uváděli potřebu být s dětmi pomocí internetu v kontaktu, ale i školu, která internet dnes již běžně využívá jako edukační nástroj dětí.

Zde jsem se setkala s rozporuplnými, téměř protichůdnými názory. Dospělí respondenti na jedné straně označovali internet za přínosný v otázkách vzdělávání, ale paradoxně o něm hovořili i jako o příčině upadajícího vzdělání. Daný postoj vysvětlovali tak, že internet až příliš školu usnadňuje, což vede ke stagnaci dětí, kdy odmítají vyhledávat informace samy, ale často jen kopírují a předělávají již práce na daná témata hotová.

„Přijde mi, že kvůli internetu lidi zlenivěli. I děti.“ (Eva, 38 let)

„Ve středu si ode mě nechal vytisknout něco o Austrálii. Změnil nadpis, pár slov, ale jinak to jen celý přepsal. My to aspoň hledali v knihách.“ (Adriana, 34 let)

I zde tedy byla opět potvrzena role internetu coby dvojakého média – média majícího jak pozitivní, tak negativní stránku.

4.2 Analýza výsledků interview s dětmi

Polostrukturované rozhovory provedené s 12 dětmi přinesly zajímavá zjištění ohledně jimi konzumovaných typů online obsahů, motivace k jejich vyhledávání a názorům na bezpečností opatření realizovaná ze strany rodičů.

I v případě dětí se ukázal být vztah k internetu velmi vřelý. Všechny 12 respondentů o trávení volného času online mluvilo s nadšením, 4 z nich dokonce označilo internet a jednotlivé možnosti, které nabízí, za svůj nejoblíbenější druh zábavy.

„Já bych byl na internetu nejraději pořád.“ (Jan, 9 let)

„Alík mě baví nejvíc na světě.“ (Tomáš, 9 let o sociální síti Alík.cz)

Na rozdíl od rodičů, kteří uváděli internet do souvislosti se školou či vzděláním ve všech případech, mezi dětskými respondenty se našly pouze 3 děti, které v diskusi k této korelaci také dospěly. Eliška (10 let) například hovořila o výtvarné výchově, během které tvoří podle fenoménu DIY (do it yourself) na Youtube. Jan (9 let) zmínil hodiny prvouky, při kterých si pravidelně na Youtube pouští videa.

Tím se dostáváme k otázce jednotlivých internetových obsahů favorizovaných mezi dětmi. Těm dominovaly tři pole kyber působnosti – hry, sociální sítě a videa, respektive Youtube.

Online hry

Nejrozšířenějším fenoménem mezi dětmi v prostředí online se ukázaly být online hry. Z 12 dětí hry pravidelně hraje 9, zbylé 3 uvedly, že hrají, když jim to rodiče dovolí. Nicméně, a co se mi jeví být stěžejní, všech 12 dětí si hraní online her s internetem spojilo jako první.

„Já tam ty hry prostě miluju.“ (Sebastian, 7 let)

U chlapců přitom převládaly střílečky a hry závodní, u dívek hry, které nalezneme na internetu v sekci oddechové nebo dětské.

„Tam jedeš v takovým autě a oni tě honí zezadu a ty musíš být první.“ (Sebastian, 7 let)

„Já mám nejradši Toma a Jerryho. To je sranda.“ (Anna, 6 let)

Počítačové hry coby alternativu trávení volného času uváděli i ti nejmladší.

„Když mám volno a úkoly, tak můžu hrát potrubí.“ (Jakub, 6 let)

Nejčastějším nástrojem pro hraní her se ukázal být počítač či notebook, nicméně všech 12 dětí rovněž přiznalo, že hrají hry na mobilních telefonech. 7 uvedlo, že k tomu používá osobní mobilní telefon, zatímco zbylých 5 hraje hry prostřednictvím mobilu rodičů.

„Maminka tam má stažený nejlepší hry. Tak si půjčuji její.“ (Sebastian, 7 let)

Přehrávání hudby a videí

Vedle her se ukázala být významnou součástí času stráveného dětmi online i konzumace videí. Za nástroj přehrávání videí či hudby označili internet všichni respondenti, přičemž nejčastěji byly zmiňovány pohádky (mladšími účastníky výzkumu) a to, co lze zařadit do sekce „*vtipná videa*“ (staršími účastníky výzkumu). 5 účastníků výzkumu rovněž hovořilo v souvislosti s videem o youtuberech.

8 z dětí konkrétně hovořilo o Youtube, 4 děti video a hudbu nespecifikovaly. Tento fakt a skutečnost, že jiné konkrétní videoportály nebyly zmíněny, potvrzuje nadvládu Youtube jako dominující platformy pro sdílení videí a skutečnost, že ji využívají nejen dospělí, ale i mladší uživatelé internetu.

„My jsme s tatškou pořád na Youtube. Pouštíme si tam videa.“ (Filip, 9 let)

„Já moc na internet nesmím. Ale písničky z Youtube si můžu pouštět pořád.“ (Klára, 8 let)

„My na internetu koukáme na Spongeboba.“ (Anna, 6 let)

Určitým mezníkem v užívání internetu se ukázala být třetí třída. Zatímco respondenti navštěvující třídu první a druhou internet dávali do souvislosti primárně (ačkoliv ne výlučně) s výše zmíněnou hudbou, videem a hraním her, respondenti navštěvující třetí, čtvrté a páté třídy již hovořili o sociálních sítích, blozích a youtuberech.

Sociální sítě

Sociální sítě mělo z 12 respondentů založeno 8 dětí, tedy přesně dvě třetiny. 4 děti z mladších respondentů uvedlo, že navštěvují stránky Alík.cz, nicméně 2 z nich tuto doménu užívají opět pouze k hraní her. Nutno podotknout, že tuto sociální síť primárně určenou malým dětem od 8 let mělo založeno celkem 8 respondentů. Nicméně čtyři z nich, ti starší, přestali tyto stránky navštěvovat poté, co si založili Facebook – sociální síť jimi interpretovanou jako „*sít' pro dospělé*“.

„To je pro malý děti. Bože. Já mám Facebook.“ (Barbora, 10 let)

Primárním impulzem pro založení sociální sítě se ukázalo být prostředí školy. Zde se všichni s Alíkem setkali poprvé. Rovněž Facebook byl spojován se školou, nicméně v tomto případě se spíše jednalo o motivaci k jeho založení, nikoliv o prvotní setkání s informací, že doména tohoto typu existuje.

„Ježíš, tak to je jasný ne, ty snad nemáš Facebook? To má ve škole každý.“ (Barbora, 10)

„To by bylo divný, nemít fíbičko. My si tam s holkama ze školy píšem, posíláme fotky a tak pořád.“ (Eliška, 10 let)

Z těchto a dalších poznatků pramení, že prostředí školy je pro dítě určujícím ohledně užívání internetu. Primárně jsou to spolužáci, kteří po rodičích přebírají roli významného činitele sociálního vývoje dítěte a kteří si vzájemně udávají směr určující, co je v životě žádoucí a co ne.

Spolužáci představují nejen pro děti mladšího školního věku zcela zásadní komunitu, v rámci které se snaží vydobýt své místo. Tato skutečnost se odráží i v jejich aktivitách online.

„Péťa říkal, že má Facebook, tak jsem na něj začal chodit taky.“ (Marek, 8 let)

„To bych byl za blbečka, kdybych to nehrál.“ (Filip, 9 let, v souvislosti se třídou)

Mimo to, že respondenti ve svých výpovědích odkazovali ke svým spolužákům, mnoho internetových aktivit bylo jimi popisováno přímo jako sdílená činnost, představující společenskou záležitost provozovanou výhradně se spolužáky.

„My ve třídě milujeme Kovyho. Ten je hustej. Máme všude ve třídě jeho fotky... Vždycky, když přidá nový video, koukáme na to společně o přestávce.“ (Oskar, 10 let)

„To hrajeme s klukama každou přestávku.“ (Filip, 9 let o online hře na mobilu)

Internet nástrojem komunikace

Konkrétní motivací, kterou uváděly děti jako významný důvod pro založení sociální sítě Facebook, se ukázala být komunikace, respektive chatování. To zařadilo mezi své oblíbené aktivity 7 respondentů, přičemž chatování dětmi se neomezovalo pouze na textové rozhraní, 6 dětí uvedlo, že si se spolužáky a kamarády posílají fotografie či videa.

„My si pořád něco natáčíme. Já mám iphone, tak mám i dobrou kvalitu (...), to je sranda.“ (Nikola, 9 let)

„My si posíláme škaredý obličej, koukej...“ (Eliška, 10 let, ukazujíc mi fotky spolužaček sdílené přes Facebook messenger)

Slova potvrzována mnoha výzkumy se tak ukázala být skutečnou praxí, kdy: *„Děti často nevnímají, jaké důsledky může mít zveřejnění jejich jména, adresy, data narození a dalších citlivých údajů. Stejně tak považují za naprosto bezpečné zveřejňovat fotografie ze svého soukromí na internetu a sdílet je s kamarády.“ (Novinky, 2016)*

8 z 12 respondentů rovněž potvrdilo, že má založeno email, ačkoliv aktivně email používají pouze 3 děti, primárně v souvislosti se školou. Jeden respondent uvedl, že si přes email dopisuje s prarodiči, kteří neumí psát SMS.

4.3 Komparace dat získaných od rodičů s daty získanými dětmi

Diskuze nad tématem internetu realizovaná nejprve s rodiči a následně s dětmi, v obou případech zaměřená na mladší členy rodiny a jejich konkrétní působení v kyberprostoru, mi umožnila získaná data podrobit komparaci a získat tak přehled nad tím, do jaké míry se rodiče skutečně orientují v běžně praktikovaných aktivitách online ze strany svých dětí.

Zcela zásadní se ukázala být tendence podceňovat internetovou gramotnost²¹ svých dětí. Primárně rodiče nejmladších respondentů o internetu ve spojení se svými dětmi hovořili jako o záležitosti, kterou bude třeba řešit až v budoucnosti neboli záležitosti, na kterou je ještě čas.

„Zatím je na to čas, ale jednou si o tom s Kubou promluví.“ (Karolína, 35 let)

„To není třeba řešit. Myslím, že to není aktuální, že to počká.“ (Eva, 38 let)

---

²¹ Internetová gramotnost je jednou z vyšších forem základní gramotnosti a jde pojem pro základní schopnost práce se službami internetu. Tedy schopnost vyhledávat informace na webových stránkách, schopnost pracovat s e-mailem, a využívat další služby a možnosti internetu (internetové sociální sítě, diskusní fóra, instant messaging a další) a další možnosti e-business řešení. Dostupné z: <https://management.mania.com/cs/internetova-gramotnost>

Tuto skutečnost zejména stavěli do souvislosti s nedostatečnou gramotností svých dětí, kdy „*neumí pomalu číst ani psát, tak se stejně nikam neproklíkáj.*“ (Ivan, 43 let) Stejně tak rodiče starších dětí, ačkoliv se jevíli být obezřetnější vůči dětem připojeným online, dávali najevo přesvědčení, že jejich ratolesti mají jen základní vzdělání ohledně užívání internetu a že jejich schopnosti pohybovat se ve světě online jsou tak značně determinovány.

„*Honza hraje na jedněch stránkách hry pořád dokola a na Youtube si pouští písničky. Nic jinýho na internetu nedělá. Ani neumí*“ (Ivan, 43 let)

„*Není se čeho bát. Vždyť s počítačem téměř neumí.*“ (Tomáš, 49 let)

„*Myslím, že v tomhle věku si děti umí sotva zapnout počítač.*“ (Karolína, 35 let)

Pochybnost ohledně schopnosti dětí využívat plně internet vyjádřilo 7 z 12 rodičů. Paradoxně 6 ze 7 dětí zmíněných rodičů jsem shledala za velmi schopné v otázce práce s internetem, respektive mnohonásobně znalejší, než za jaké je rodiče mají. Jako příklad lze uvést Ivetu (31 let) uvádějící, cituji: „*Janek kouká jenom na videa. Jinak nic moc na internetu neprovádí. Teda taky často hraje hry, ale pochybuju, že ví o tom, co je sociální síť*“. Zmíněný Honza (9 let) se obratně pohybuje na sociální síti Alík.cz, kde téměř každý den aktivně působí. Navštěvuje zde sekci vtipů, hraje zde hry, ale především zde tráví čas na diskusních fórech. Obdobným příkladem může být Karel (42 let), se svým mylným tvrzením, že Barča, cituji: „*100 % nemá Facebook*“. Respondentka Barbora (10 let) má Facebook založený poslední půl rok.

Nedostatečný přehled o konzumovaném online obsahu dětmi se mi jevil být dalším významným zjištěním. Tento fakt úzce souvisel s výše popisovanou tendencí podceňovat internetovou gramotnost svých dětí. Celkem 3 respondenti nevěděli o založeném účtu dětí na sociálních sítích. 5 rodičů si profilového účtu svých dětí sice bylo vědomo, ale jen 3 z nich byli plně informováni o tamějším pohybu svých dětí a jejich odpovědi tak korespondovaly s výpověďmi nezletilých účastníků výzkumu. Rovněž pouze 5 dospělých respondentů vypovědělo, že jejich dítě má založený e-mail, přičemž ve skutečnosti má e-mailovou schránku založenou hned 8 dětských účastníků výzkumu.

Faktem se také ukázalo být zjištění, že rodiče nemají téměř žádný přehled o hrách, které děti online hrají. Přestože si všichni dospělí respondenti byli vědomi skutečnosti, že hraní her patří k nejintenzivněji provozované činnosti na internetu, pouze 3 z nich se v otázce konkrétně hraných her shodovali s odpověďmi dětských účastníků výzkumu.

Například Tereza (35, let) v rámci realizovaného šetření přímo uvedla, že: „...*nesmí hrát střílečky a takový ty krváky. Ale to on ví.*“ Nicméně Marek (8 let) v průběhu rozhovoru za nejoblíbenější označil (a následně mi i ukázal) tři hry – Dead Zed, Zombocalypse, Warzone Getaway, přičemž všechny tři, ač v kreslené formě, obsahují určité typy násilných obrazů, zahrnují zbraně a krvavé drastické scény.

V souvislosti s hrami se mi jeví nutné rovněž zmínit skutečnost, že si rodiče nebyli vědomi situace, kdy jejich děti využívají mobilní telefony k hraní her online. Respektive, ačkoliv byli obeznámeni se situací, že jejich děti hrají hry velmi intenzivně, domnívali se, že tak činí prostřednictvím offline aplikací, nikoliv že k tomu využívají placená data pro připojení. To se ukázalo být běžnou praxí hned 5 dětských respondentů.

Jiným zjištěním, které lze chápat jako zcela zásadní pochybení ze strany rodičů, se ukázala být situace ohledně osobních údajů uveřejněných dětmi. Přestože si 11 z 12 dospělých účastníků výzkumu dávalo internetová rizika do spojení s nebezpečím zneužití osobních údajů (viz kapitola Děti a rizika internetu), 4 z daných respondentů nebylo dostatečně informováno o osobních informacích uveřejněných na internetu svými dětmi (konkrétně o zveřejněných telefonních číslech a v jednom případě i adrese).

Stejně tak mnoho rodičů pochybilo v otázce zasílání a sdílení fotografií a videí na internetu jejich potomky. Na otázku položenou dětem, zda již někdy online někomu, vyjma vlastní rodiny, poslaly svoji fotografii či video odpovědělo kladně 7 z 12 respondentů, přičemž 5 tak činí pravidelně. Odpovědi na tutéž otázku položenou rodičům ohledně svých dětí korespondovaly s pravdou pouze v 5 případech.

4.4 Mediační strategie jako nástroj dohledu

Závěrečná část výzkumu byla věnována opatřením, která rodiče volí ve snaze předejít případným negativním zkušenostem s internetem v rukou svých dětí. Poté, co jsem získala přehled o tom, jak rodiče vnímají internet jako takový, jak na něj nahlíží v souvislosti s dětským uživatelem a nakolik si uvědomují hrozící rizika spojená s jeho užíváním, jsem se zaměřila na nástroje ochrany dětí v kyberprostoru, které rodiče praktikují a které volí coby preventivní opatření. Přestože jsem se původně domnívala, že tento okruh bude nejrozsáhlejším, nakonec je nejméně obsáhlý. I to lze hned zkraje vnímat jako určitý důkaz

poukazující na tendence rodičů podceňovat internetová rizik, a tím pádem i zanedbávat bezpečnostní opatření chránící děti online.

Získaná data jsem si dle obsahu zařadila do skupin typů mediačních strategií, se kterými jsme se seznámili v teoretické části, a doplnila jsem je o poznatky získané v rámci rozhovorů s dětmi. To mi umožnilo získat představu o tom, jak citelně děti vnímají zákazy rodičů, které rodiče prezentují jako běžnou praxi.

1) Aktivní mediace

Aktivní mediace se ukázala být hojně praktikována především rodiči nejmladších účastníků výzkumu (1. a 2. třída), přičemž i rodiče starších respondentů uváděli, že aktivní mediaci, respektive přímý dozor u počítače realizovali dříve, v okamžiku, kdy se děti poprvé s počítačem začaly více seznamovat.

„Já ne, ale manželka Niky dřív kontrolovala. Vždycky u toho seděla s ní. Teď už to nedělá.“ (Miroslav, 45 let)

Z 12 rodičů 7 uvedlo, že v současné době sdílí (2 respondenti) nebo dříve sdílelo (5 respondentů) s dětmi čas strávený u počítače. Nicméně za důvod primárně neoznačovali kontrolu navštěvovaných obsahů, nýbrž snahu naučit děti pracovat s internetem, zejména v souvislosti se školou.

„Ze začátku jsem u Elišky seděl, abych ji ukázal, co a jak má dělat.“ (Jiří, 50 let)

„My jsme si k tomu poprvé sedli minulý rok, když nastoupil do školy. Vysvětlil jsem mu základní věci, aby nebyl ve škole za trotla.“ (Tomáš, 49 let)

Dané jednání odpovídá druhé stránce charakteristické pro aktivní mediaci tak, jak je odbornou literaturou popisována. Tedy skutečnosti, že v sobě zahrnuje nejen opatření dohledu a kontroly, ale i snahu povzbudit děti, aby se s internetem naučily pracovat a dokázaly tak využívat služby, které nám nabízí. Tato snaha nebyla ničím překvapivým, neboť jak jsem již v úvodu výzkumu zjistila, rodiče na internet primárně nahlíží jako na pozitivní nástroj umožňující vědomostní růst svých dětí, a tedy tendence povzbuzovat děti k jeho využívání je zcela přirozeným důsledkem.

V souvislosti s položenou otázkou ohledně přímého dohledu nad dětmi sedícími za počítačem vyjádřilo 10 z 12 rodičů pochybnost nad možností tento typ kontroly realizovat. Za důvod byl uváděn internet v mobilu, kdy „...*je nemožné kontrolovat, co tam pořád dělají*“ (Eva, 38 let), ale i území dětského pokoje, kde dle rodičů mají právo na své soukromí. 4 respondenti také uvedli za důvod jejich častou nepřítomnost, kdy „...*mají volné pole působnosti.*“ (Miroslav, 45 let)

V okamžiku, kdy jsem se zeptala na tutéž formu mediační strategie dětí (v tomto případě bylo samozřejmě nutné klást přesné konkrétní otázky, aby děti věděly, na co se jich ptám), z 12 respondentů pouze 3 uvedli, že je rodiče kontrolují, respektive že se snaží být ve fyzické blízkosti v okamžiku, kdy jsou oni sami u počítače.

„*Mamka pořád chodí okolo a kouká mi tam.*“ (Barbora, 10 let)

Ve všech třech případech byla tato skutečnost vnímaná jako negativní.

„*Máma mi do toho pořád čučí, to mě tak vytáčí.*“ (Marek, 8 let)

2) Aktivní mediace bezpečného internetu

Jak je uvedeno v teoretické části této diplomové práce, aktivní mediace bezpečného internetu představuje realizaci rozhovorů s dětmi konkrétně na téma bezpečného/nebezpečného internetu. Tedy snahu předat dětem informace o tom, čeho by se v prostředí online měly vyvarovat, čeho je zapotřebí se obávat, a naopak, jaké jednání lze považovat za bezpečné.

Výsledky výzkumu si dovolím v tomto ohledu označit za alarmující. Z 12 rodičů pouze 3, tedy jedna čtvrtina, uvedli, že s dětmi v minulosti realizovali na dané téma rozhovor. Zbylých 9 dospělých účastníků výzkumu tak neučinilo z důvodu, že se jim to nejevilo být nutné nebo že na to ještě nepřišla řeč. 2 respondenti s odkazem na školu uvedli, že by to měli být učitelé, kdo má o těchto záležitostech děti informovat.

„*Asi bych se nad tím měla zamyslet. Je fakt, že je to nejmenší, co můžu udělat.*“ (Tereza, 35 let)

„*Tak nějak jsem vždycky předpokládal, že tohle spadá pod kompetence a povinnosti školy.*“ (Jiří, 50 let)

Na otázku mířenou k dětem, zda je v minulosti někdo obeznámil s riziky hrozícími na internetu a případně kdo, bylo odpovězeno kladně v 6 případech. 2 děti uvedly, že rozhovor na dané téma vedly s rodiči a 4 byly o nebezpečí hrozcím na internetu informovány v rámci školní výuky. 1 respondent, jehož otec vypověděl, že spolu na dané téma vedli rozhovor, tuto skutečnost nepotvrdil.

3) Restriktivní mediace

Opatření restriktivního charakteru se ukázala být nejvíce využívaným nástrojem, který z řad respondentů běžně aplikuje všech 12 rodičů. Ti interpretují zákazy jako nejjednodušší a zároveň nejlépe funkční opatření pro zachování bezpečnosti dětí. Ve snaze zvýšit účinnost restrikcí jsou dané zákazy spojovány s tresty uplatňovanými v případě jejich porušení. Tyto tresty mají paradoxně povahu dalších restrikcí spojovaných s užíváním internetu.

Příkladem může být praxe respondentky Lenky:

„Vi, že má zakázáno hrát hry večer. Když to poruší, zakážeme mu je třeba na dva dny úplně. To je pro něj největší trest.“ (Lenka, 29 let)

Kvantitativní restrikce času

Omezení ohledně času stráveného za monitorem počítače bylo v rozhovorech zmíněno všemi 12 rodiči. Ve většině případů se jednalo o dobu, kterou za počítačem stráví, nicméně časové restrikce se týkaly i konkrétních částí dne či konkrétních aktivit, při kterých je zakázáno internet užívat.

10 rodičů uvedlo, že děti mají přesně vymezen čas, který na internetu mohou strávit. Tato doba se pohybovala v rozmezí 30 minut – 2 hodiny. 6 rodičů povolený čas prodlužuje během víkendu.

„Séba má povolených 30 minut denně na hry. O víkendu mu to ale zas tak přísně nekontrolujeme.“ (Tomáš, 49, let)

Celkem 8 rodičů hovořilo o zákazu používání internetu, především prostřednictvím mobilu a tabletu, během jídla a 6 rodičů zmínilo zákaz používat internet před spaním.

„Je z toho pak celej divokej. Takže v jeho případě nejdýl v šest zavíráme krám.“ (Iveta, 31 let o internetu)

Časové restrikce si plně uvědomovalo i všech 12 dětských respondentů. Ti stejně tak jako v případě aktivní mediace na dané opatření nahlíželi ve většině případů negativně a zaujímali vůči časovým restrikcím odmítavý postoj. Negativně se o této účelné praxi vyjádřilo 8 respondentů.

„Když já bych chtěla hrát i během jídla a máma mi to nedovolí.“ (Nikola, 9 let)

„Já můžu být na počítači jen chvíli denně, přitom oni jsou tam pořád. To není fér.“ (Sebastian, 7 let)

Kvalitativní restrikce obsahu

Restriktivní opatření v otázkách konzumovaného online obsahu dětmi aplikují všichni účastníci výzkumu. Nicméně tato opatření mají zpravidla pouze formu ústní dohody a vztahují se jen na omezený počet oblastí.

Celkem 10 rodičů umožňuje svým dětem hrát pouze určitý typ her. Všech 10 zakazuje dětem hrát krvavé hry a střilečky, 4 z nich však uvedli, že občas udělují výjimky.

„Ví, že by neměl, ale občas přimhouřím oko.“ (Ivan, 43 let)

Obecně stránky násilné, krvavé a morbidní jsou typem obsahu, který rodiče nejčastěji svým dětem zakazují. Činí tak nejen v souvislosti s hraním her, ale i například v souvislosti s videem.

„Jednou koukal na nějaký šílený video, kde sťali hlavu mladému klukovi. Tak jsem mu řekl, že takhle by to teda nešlo.“ (Tomáš, 49 let)

Celkem 6 rodičů uvedlo, že děti mají zakázán Facebook. Důvod měli tendenci omezovat na pouhé konstatování, že na to jsou ještě moc mladí. Při snaze získat detailnější odpověď 4 uvedli, že by zde děti mohly přijít do kontaktu s nebezpečnými lidmi, a 5 uvedlo, že by zde mohly narazit na nevhodný obsah.

Dva z 12 respondentů také uvedlo, že jejich děti mají zakázáno cokoli stahovat před tím, než jim je to schváleno.

„Je to taková prevence proti virům a zároveň i způsob, jak monitorovat, o co se na internetu zajímá.“ (Petr, 41 let)

Co se týká dětských respondentů, ti restrikce ohledně navštěvovaných obsahů příliš neevidují. Ačkoliv hovořili o tom, co by na internetu podle rodičů dělat neměli, dané připomínky vnímají spíše jako doporučení než jako zákaz s definitivní platností.

„Vím, že bych některý věci dělat asi neměla, ale brácha je taky dělá. Nikdo nám to přímo nezakázal.“ (Nikola, 9 let)

Ačkoliv bylo 10 dospělými respondenty nesporně potvrzeno, že praktikují restrikce ohledně typu počítačových her, pouze 5 z 12 dětských respondentů si na tuto skutečnost vzpomnělo. Navíc 3 z nich se mi svěřili, že tak i přesto činí.

„Já doma nesmím hrát GTA, ale stejně ho hraju u Kubíka.“ (Filip, 9 let)

Ačkoliv se tedy restriktivní opatření ukázala být nejčastěji aplikovaným typem rodičovské mediační strategie, výsledky realizovaného výzkumu poukázaly na velký rozpor mezi tím, jak danou situaci vnímají rodiče, a tím, jak je nahlížena dětmi. Neboli ačkoliv rodiče interpretovali restriktivní mediální strategie jako hojně užívané, děti dané zákazy evidují pouze, co se týká roviny času a po obsahové stránce je neregistrují téměř vůbec.

4) Kontrola (monitoring)

Monitoring coby nástroj kontroly dětských online aktivit využívají pouze 4 rodiče, nicméně jen dva z nich uvedli, že tak činí pravidelně. 6 účastníků výzkumu, kteří monitoring nerealizují, za důvod označilo skutečnost, že se jim to jeví být zbytečné, zbylí 2 respondenti neprovádí monitoring z důvodu, že neví, jak na to.

„Já vím, že je možný nějak zpětně kontrolovat, co ty děti na internetu dělají, ale upřímně bych asi nevěděla, jak na to.“ (Karolína, 35 let)

Dva z rodičů uvedli, že monitorováním aktivit dětí pověřují jejich starší sourozence, pro které je sledovat dané dění jednodušší vzhledem k situaci, kdy s nimi sdílí dětský pokoj, a jeden z těchto rodičů zároveň za důvod označil fakt, že onen starší sourozenec celkově počítačům a internetu rozumí víc než oni – rodiče.

„To má u nás na starost Kuba. Ten má za úkol párkrát do měsíce zkontrolovat historii a případně nám hlásit. Ale nikdy to nebylo zatím potřeba.“ (Petr, 41 let)

Z dětských účastníků výzkumu si 2 děti výše zmíněných respondentů, kteří praktikují monitoring pravidelně, danou skutečnost plně uvědomovali. Nicméně 1 z nich uvedl, že ví, jak historii upravit tak, aby jeho aktivitu na nežádoucích stránkách nikdo nepoznal.

5) Technická mediace

Rovněž technická mediace se ukázala být nepříliš častou formou rodičovské kontroly, alespoň co se týká konkrétních aplikací zamezujících vstup na nevhodné stránky či celkově regulujících jakékoliv dění na počítači.

Ačkoliv se k ní kladně vyjádřilo 10 z 12 respondentů, 2 uvedli, že by si děti samy měly přijít na to, které stránky jsou pro ně vhodné a které ne.

„Myslím, že už není nejmenší, a že sama moc dobře ví, kam chodit může a co má zakázaný.“ (Jiří, 50 let)

V rámci zrealizovaných rozhovorů tento typ mediace s jistotou potvrdili pouze tři respondenti, přičemž ve všech případech se jednalo o otce, nikoliv matky. Ti za jimi užívané aplikace označili Parental Control pro android (mobilní aplikaci zamezující vstupu na nevhodné stránky, informující rodiče o poloze dětí a regulující čas strávený s počítačovými hrami), Net Nanny (počítačový program umožňující blokovat konkrétní webové stránky či kontrolovat, s kým děti navazují na internetu kontakt) a Rodičovskou kontrolu – freeware (program poskytovaný Windows 7 poskytující kompletní nástroje pro kontrolu dětí online).

Zároveň 3 matky vyjádřily přesvědčení, že tuto stránku kontroly má pod kontrolou jejich manžel, tedy otec dítěte. Z toho vyplývá, že technická mediace je obecně doménou spíše mužů než žen a v rámci tohoto šetření se k ní přímo či nepřímo přihlásilo 6 respondentů.

„Vím, že manžel tam něco instaloval, ale co, to vám neřeknu.“ (Lenka, 29 let)

„Podle mě tam máme nějaký software blokující určitý stránky. Ale to řešil Milan, tak si tím teď nejsem jistá.“ (Tereza, 35 let)

Za určitý typ technické mediace lze označit praxi jedné rodiny, kde vypojují na noc wi-fi, aby předešli tomu, že jejich dítě bude přes noc hrát na počítači či brouzdat na internetu v mobilu.

„Nejsme žádní techničtí koumáci, ale tohle se nám osvědčilo.“ (Karel, 42 let)

V souvislosti s technickou mediací se také hovoří o programech chránící počítač proti virům. Antivirovou ochranou mělo zabezpečeno zařízení v domácnosti 10 z 12 respondentů. 7 z 12 účastníků výzkumu mělo rovněž počítač chráněno za pomoci Firewallu.²²

„Nám už jeden počítač odešel kvůli tomu, že byl zavirovaný. Tak jsme už obezřetní.“
(Adriana, 34 let)

Místo mezi technickými mediacemi rovněž zahrnují aplikace instalované do mobilních telefonů. Ačkoliv se přímo nejedná o námi sledovanou problematiku, na dané téma se vyslovalo 5 z 12 respondentů, proto jsem se jim rozhodla také věnovat pár řádků. Konkrétně 3 respondenti uvedli, že prostřednictvím mobilního telefonu sledují pohyb svých dětí. Jmenována byla výše zmíněná aplikace Parental control, aplikace Zenly a FamilyWatch. Ve všech třech případech se jedná o aplikace umožňující lokalizovat uživatele daného telefonu a sledovat jeho pohyb na mapě.

---

²² Firewall neboli „bezpečnostní brána“ je určitý software představující hranici mezi dvěma sítěmi – domácí a internetovou, která propouští data podle určitých, předem definovaných pravidel, čímž brání před nežádoucími průniky do domácí sítě a zároveň zabraňuje odesílání dat směrem ze sítě bez vědomí a souhlasu uživatele. (Dostupné z: antivirovecentrum.cz)

5 Závěr

Internet dnes patří k příznačným rysům současné společnosti, kde se stává nejen nepostradatelným zdrojem informací, ale pro mnohé z nás i vítanou možností, jak trávit volný čas. Tento trend se nevyhýbá ani nejmladším dětem, které se v kyberprostoru rychle zabydlují a s informačními technologiemi se sžívají v čím dál nižším věku. Internet se pro ně tak stává zdrojem zábavy, nástrojem vzdělávání i prostředkem komunikace. Zároveň si však vybírá daň v podobě mnohých rizik, která na děti v prostředí online světa číhají. Těm lze čelit, anebo je alespoň minimalizovat mnohými způsoby. A tato povinnost spadá především na bedra rodičů coby primárních vychovatelů a činitelů v procesu socializace vlastních potomků.

Tato diplomová práce *Dítě jako aktivní uživatel internetu a sféra rodičovského dohledu* se v rámci úvodní teoretické části stala určitým přehledem zejména třech, pro zkoumané téma klíčových oblastí – aktivit vyhledávaných dětmi na internetu, rizik online, kterými jsou především nezletilí uživatelé internetu vystaveni, a mediačních strategií, které představují specifickou formu dohledu v otázce užívání médií dětmi. Prostřednictvím těchto tří oblastí byla demonstrována skutečnost, že kontrola dětí ve světě online by měla být dnes běžnou praxí domácností vychovávajících děti, oblastí, kterou nelze zanedbat. Tato problematika se stala předmětem zájmu výzkumné části diplomové práce.

V rámci této diplomové práce nazvané *Dítě jako aktivní uživatel internetu a sféra rodičovského dohledu* jsem se prostřednictvím kvalitativního šetření realizované skrze polostrukturované rozhovory chtěla dopátrat odpovědi na otázku *„Do jaké míry si rodiče jsou vědomi rizik hrozících dětem v prostředí online a jaká ochranná opatření pro zachování bezpečnosti v tomto ohledu volí“*.

V rámci stanoveného výzkumu postupně vyvstaly na povrch tři podotázky:

- 1) *„Jaké jsou teoretické znalosti rodičů v otázkách rizika dětí a internetu?“*
- 2) *„V jakém rozsahu jsou rodiče obeznámeni s konkrétní aktivitou svých dětí na internetu?“*
- 3) *„Jaké kroky rodiče podnikají v otázkách dohledu dětí jako aktivních uživatelů internetu?“*

Analýza výsledných dat mě dovedla k ne příliš pozitivním závěrům. Stěžejní se ukázala být skutečnost, že rodiče na internet nahlíží především v pozitivním duchu. Platforma internetu byla účastníky výzkumu interpretována zejména jako významný nástroj pro vzdělávání a v souvislosti s tím vnímána jako nutnost, bez které se děti neobejdou.

Na pozadí této skutečnosti, kdy byly zmiňovány především přínosy internetu, zaujímaly negativní stránky online světa v interview s dospělými respondenty zcela marginální pozici.

Rodiče se primárně vyjadřovali ohledně nadměrného času stráveného nejen s internetem, ale i s médii obecně (všichni respondenti měli tendence migrovat k tématu televizní obrazovky). V souvislosti s internetem především negativně hovořili o příliš častém hraní online her, nicméně dané chování interpretovali jako dnes běžnou praxi dětí, která k současnému dětství prostě a jednoduše patří. Z toho důvodu zaujímali vůči dané problematice v mnohých případech postoj smíření přecházející k rezignaci.

Negativní stránky internetu byly dále dospělými respondenty spojovány zejména s fyzickými důsledky, jako je narůstající obezita a poškození zraku. Stěžejním rizikovým faktorům, které bývají odbornou literaturou popisovány jako obzvláště nebezpečné, nevěnovali v rámci interview téměř žádný prostor až do doby, kdy jsem se na ně cíleně nezeptala.

Ze získaných dat vyplynulo, že je to právě ona zmiňovaná tendence vidět internet především v pozitivním světle, která může být chápána jako důvod, proč se rodiče nepříliš zajímají o způsob, jakým děti čas ve světě online tráví. Analýza rozhovorů poukázala na skutečnost, že mnozí rodiče si nejsou vědomi aktivit, které děti v prostředí internetu běžně praktikují, že nejsou znalí rozsahu schopností dětí pohybovat se na internetu, respektive, že mají tendence děti v tomto ohledu velmi podceňovat a v návaznosti na to podceňovat obdobným způsobem i samotná rizika internetu.

Tendence podceňovat internetovou gramotnost svých dětí dle výsledných dat této diplomové práce vede rodiče následně k přesvědčení, že ochranná opatření aplikovaná v rámci zachování bezpečnosti dětí online bývají obecně společností přeceňována, a k tendencím se jimi příliš nezabývat. V otázce ochrany jsou tak rodiči volena zcela nedostatečná opatření, která v mnohých případech samotné děti ani neregistrují.

Ačkoliv jsem si vědoma skutečnosti, že reliabilita tohoto realizovaného výzkumu není vzhledem k nízkému počtu respondentů vysoká, věřím, že výzkumné šetření lze označit za přínosné. Díky provedeným rozhovorům se zkoumaná problematika dostala do povědomí nejen zúčastněných rodin, ale i jejich blízkému okolí, se kterým, jak mi následně bylo sděleno, na základě této diplomové práce coby podnětu zavedli na téma dětí a internetu rozhovor. Z výsledků je patrné, že dané téma je potřeba hlouběji rozebírat s veřejností, především s rodiči, a v tomto ohledu diplomová práce *Dítě jako aktivní uživatel internetu a sféra rodičovského dohledu* splnila úkol.

6 Seznam použité literatury

Knihy a odborné časopisy

BLINKA, Lukáš; SUBRAHMANYAM, Kaveri; ŠMAHEL David; SEGANTI Francesca Romana. *Differences in the Teen Blogosphere: Insights from a Content Analysis of English- and Czech-Language Weblogs*. Young, 2012, roč. 20, č. 3, s. 277-296. ISSN 1103-3088

BUERMANN, Uwe. *Jak (pře)žít s médii*. 1. vyd. Hranice: Fabula, 2009, 239 s. ISBN 978-80-86600-58-1.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická společnost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

ECKERTOVÁ, Lenka; DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na Internetu*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013, 224 s. ISBN 978-80-2513-804-5.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 240 s. ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HLADÍKOVÁ, Vladimíra. *Fenomén rodičovskej mediácie používania internetu a miera jeho uplatňovania u rodičov detí mladšieho školského veku a teenagerov*. GRANT journal ISSN 1805-062X, 1805-0638 (online), ETTN 072-11-00002-09-4.

HUANG, Ch.; Schen, Y.; Lin, H.; Chang, S. *Bloggers' Motivations and Behaviors: A Model*. *Journal of Advertising Research*. 2007, vol. 47, issue 4.

HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: O původu kultury ve hře*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2000, 297 s. ISBN 80-7272-020-1.

IZRAEL, Pavel. *Rodičovská mediácia*. In: PAVLIČÍKOVÁ, Helena, Marek ŠEBEŠ a Michal ŠIMŮNEK. *Mediální pedagogika: média a komunikace v teorii a učitelské praxi*. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita, 2009. 134 s. ISBN 978-80-7394-190-1.

IZRAEL, Pavel. *Mediálna výchova v otvorenom priestore*. In: *Mediálna výchova v otvorenom priestore : zborník z konferencie : 21.-22. X. 2010, Bratislava / zost. Juliana Navrátilová*. - Bratislava : Ex-production, 2010. S. 61-69. ISBN 978-80-970604-5-9.

JEŽKOVÁ, Věra. *Děti a volný čas*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2010, sborník prací P14.

JIRKOVSKÝ, Jan a kol. *Game industry – Vývoj počítačových her a kapitoly z herního průmyslu*. 1. vyd. Praha: D.A.M.O., 2011. 135 s. ISBN 978-80-904387-1-2.

- JIRSÁKOVÁ, Jitka; ŠMÍDOVÁ, Ivana; TRTÍKOVÁ Edita. *Biologie dítěte*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 136 s. ISBN 978-80-7290-663-5
- KAUFFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. 1. vyd. Praha: Slon, 2010, 151 s. ISBN 978-80-7419-033-9
- KOPECKÝ, Kamil; KREJČÍ, Veronika. *Rizika virtuální komunikace*. 1. vyd. Olomouc: Net University, 2010, 34 s. ISBN 978-80-254-7866-0.
- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René; KREJČÍ, Veronika. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, 170 s. ISBN 978-80-244-4861-9.
- KRČMÁŘOVÁ, Barbora; VACKOVÁ, Kristýna a kol. *Děti a online rizika*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, 178 s. ISBN 978-80-904920-3-5.
- KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1986.
- LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- LYON, David. *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. University of Minnesota Press, 1994, 270 s.
- MACEK, Jakub. *Úvod do nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011, 71 s. ISBN 978-80-7464-025-4.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. 1. vyd. Praha: Academia, 2016. 192 s. ISBN 978-80-200-2572-2.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 4. vyd. Praha: Grada, 2011, 176 s. ISBN 978-80-262-0189
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika II. Hra*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, 35 s. ISBN 80-708-3786-1.
- PRENSKY, Marc. *Digital Natives, Digital Immigrants*. MCB University Press, 2001, On the Horizon, Vol. 9, No. 5.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- RUBEŠOVÁ, Hana. *Fenomén českých youtuberů v kontextu sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, diplomová práce, 2017, vedoucí práce: Jan Buchta.

- RŮŽIČKA, Michal, KOLLNEROVÁ, Mirka. *Mediace a rodinná mediace*. 1. vyd. Olomouc: Ústav speciálně pedagogických studií, 2011, 57 s. ISBN 978-80260-1470-6.
- ŘIHÁČEK, Tomáš; ČERMÁK, Ivo; HYTYCH, Roman. *Kvalitativní analýza textů, čtyři přístupy*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, 190 s. ISBN 978-80-210-6382-2.
- SPITZER, Manfred. *Kybernemoc*. 1. vyd. Brno: Host, 2016, 392 s. ISBN 978-80-7491-792-9.
- STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu, Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Brno: Sdružení podané ruce, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online*. 1. vyd. Praha: Grada, 2015, 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3
- ŠMAHEL, David. *Bezpečnost dětí online: výsledky aktuálních výzkumů*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, VITOVIN CZ.1.07/2.3.00/20.0184.
- ŠMAHELOVÁ, Martina; JUHOVÁ, Dana; ČERMÁK, Ivo; ŠMAHEL, David. *Mediation of young children's digital technology use: The parents' perspective*. 2017, *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(3), article 4. <https://dx.doi.org/10.5817/CP2017-3-4>
- ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ZACHAROVÁ, Eva. *Základy vývojové psychologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, 97 s. ISBN 978-80-7464-220-3.

Internetové zdroje

- ALIK. *Alik, co to vlastně je?* [online] 2014 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.alik.cz/a/alik-co-to-vlastne-je>
- ALIK. *Komerční spolupráce s portálem Alik.cz* [online] [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.alik.cz/o/moznosti-spoluprace>
- BASLER, Jaromír. *Počítačové hry, jejich dělení, současné tendence vývoje a základní výzkumná šetření z oblasti počítačových her* [online] 2016 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Jaromir_Basler/publication/306039854_Pocitacove_hry_jejich_deleni_soucasne_tendence_vyvoje_a_zakladni_vyzkumna_setreni_z_oblasti_pocitacovych_her/links/57ac63bb08ae3765c3ba9fc2/Pocitacove-hry-jejich-deleni-soucasne-tendence-vyvoje-a-zakladni-vyzkumna-setreni-z-oblasti-pocitacovych-her.pdf

BOCAN, Miroslav; MAŘÍKOVÁ, Hana; SPÁLENSKÝ, Adam. *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let* [online] 2011 [cit. 2018-01-17]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.Cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>

ČESKÁ TELEVIZE. *České děti čtou víc než v minulosti, překvapila velká studie. U mládeže však literaturu vytlačují sociální sítě* [online] 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/veda/2364262-ceske-deti-ctou-vic-nez-v-minulosti-prekvapila-velka-studie-u-mladeze-vsak-literaturu>

ČESKÁ TERMINOLOGICKÁ DATABÁZE KNIHOVNICTVÍ A INFORMAČNÍ VĚDY. *Blog weblog* [online] 2012 [cit. 2018-01-17]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/publ/ktd/00001/45/000014546.htm>

ČZSO. *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci - 2017* [online] [cit. 2018-01-10]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti-s-vybranymi-informacnimi-a-komunikacnimi-technologie-mi-xp95o70h68>

ČZSO. *Jednotlivci v ČR používající internet, 2017* [online] [cit. 2018-01-10]. Dostupné z NetMonitor. *Češi online 2017* [online] [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46014700/06200417022.pdf/13995ffa-28a0-42a4-b538-c2f2dd8c9374?version=1.1>

DUERAGER, Andrea; LIVINGSTONE, Sonia. *How can parents support children's internet safety?* [online] 2012 [cit. 2018-02-11]. Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/ParentalMediation.pdf>

E-BEZPEČÍ. *Happy slapping* [online] 2008 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/87-71>

E-BEZPEČÍ. *Co je kyberšikana* [online] 2009 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/17-cojekyllbersikana>

E-BEZPEČÍ. *Méně než polovina rodičů pravidelně kontroluje, co dělají jejich děti na internetu* [online] 2015 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1099-parental-control>

ENCYKLOPEDIA BRITANNICA. *Social network*. [online] 2018 [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/technology/social-network>

FORBES. *77 nejvlivnějších Čechů na sociálních sítích 2017* [online] 2017 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <http://77.forbes.cz/>

GUTNICK, Aviva Lucas; ROBB Michael; TAKEUCHI, Lori; KOTLER, Jennifer. *Always connected: The new digital media habits of young children*. [online] 2011 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: http://www.joanganzcooneycenter.org/wp-content/uploads/2011/03/jgcc_always_connected.pdf

HRUŠKOVÁ, Izabela. *Kyberstalking* [online] [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/2947605>

INTERNET WORLD STATS. *Internet Users in the World by Regions - December 31, 2017* [online] 2017 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

IT SLOVNÍK. *Youtuber* [online] 2018 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/youtuber>

IT SLOVNÍK. *Sociální síť* [online] 2018 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/socialni-sit>

JANDEROVÁ, Jana. *Ochrana soukromí na internetu – návrh nařízení EU a přijatá doporučení Výboru ministrů Rady Evropy* [online] [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-lg-2-12web-janderova-pdf.aspx

KINCL, Petr. *Sociální sítě a osobní údaje: Jak se bránit zneužití?* [online] 2016 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/socialni-site-a-osobni-udaje>

KOPECKÝ, Kamil. *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014* [online] 2014 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/kopeccky/vzkum-rizikovho-chovn-eskch-dt-v-prosted-internetu-2014>

KOPECKÝ, Kamil. *Méně než polovina rodičů pravidelně kontroluje, co dělají jejich děti na internetu* [online] 2015 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1099-parental-control>

LIVINGSTONE, Sonia. *Children and the Internet* [online] 2012 [cit. 2018-02-21]. Dostupné: <https://www.socialsciencespace.com/2012/07/sonia-livingstone-on-children-and-the-internet/>

LORENC, Jakub. *Jak se daří jednotlivým sociálním sítím v České republice?* [online] 2017 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://cz.linkedin.com/pulse/jak-se-da%C5%99%C3%AD-jednotliv%C3%BDm-soci%C3%A1ln%C3%ADm-s%C3%ADt%C3%AD-v-%C4%8Desk%C3%A9-republice-jakub-lorenc>

MALÚŠKOVÁ, Alena. *Sociální síť Facebook v životě dětí na prvním stupni základních škol* [online] 2014 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/1013-facebook-prvni-stupen>

MANAGEMENTMANIA. *Komanty ozvěny (Echo Chambers)* [online] [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/komanty-ozveny-echo-chambers>

MINIMALIZACE ŠIKANY. *Kyberšikana na českých školách - výzkum* [online] 2009 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-do-zvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

MÖRTENBÖCK, Peter; MOOSHAMMER, Helge. *Happy Slapping* [online] [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://www.monu.org/monu5/happySL.pdf>

- NEBUŽ OBĚŤ. *Happy slapping* [online] [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=happy-slapping>
- NETMONITOR. *Trendy v návštěvnosti internetu, ročenka 2015* [online] [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <http://www.netmonitor.cz/sites/default/files/prilohy/IAC%202016%20-%20NetMonitor%20ro%C4%8Denka%202015.pdf>
- NETMONITOR. *Češi online 2017* [online] 2017 [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <http://www.netmonitor.cz/cesi-online-2017>
- NOSEK, Michal; TRUSINOVÁ, Romana. *Jaké jsou internetové děti* [online] 2015 [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: http://1.im.cz/seznam/blog/articles/internetove_deti_2015.pdf
- NOVINKY. *Na Lince bezpečí dětí velmi často řeší kyberšikanu a kyberstalking* [online] 2014 [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/deti/353219-na-lince-bezpeci-deti-velmi-casto-resi-kybersikanu-a-kyberstalking.html>
- NOVINKY. *Na internetu číhá mnoho hrozeb. Většina rodičů na to ale děti nepřipraví* [online] 2016 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/394154-na-internetu-ciha-mnoho-hrozeb-vetsina-rodicu-na-to-ale-deti-nepripravi.html>
- NOVINKY. *Na Lince bezpečí dětí velmi často řeší kyberšikanu a kyberstalking* [online] 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://m.novinky.cz/articleDetails?sZnu=ZFquWCMvaFV5xPp8&aId=467404>
- RIDEOUT, J. Victoria; FOEHR, G. Ulla; ROBERTS, F. Donald. *Generation M², Media in the Lives of 8-to 18-Year-Olds* [online] 2010 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED527859.pdf>
- RYLICH, Jan. *YouTube aneb video pro každého* [online] 2007 [cit. 2018-01-25]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/youtube-aneb-video-pro-kazdeho/>
- SMUTNÝ, Aleš. *Evropský průzkum: Češi vedou v hraní online her, PEGI neznají* [online] 2012 [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://games.tiscali.cz/tema/evropsky-pruzkum-cesi-vedou-v-hrani-online-her-peg-i-neznaji-61522>
- STATISTA. *Most famous social network sites worldwide as of January 2018, ranked by number of active users (in millions)* [online] 2018 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>
- SVĚTOVÉ STATISTIKY ONLINE. *Internet* [online] 2018 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <http://www.statistiky.wz.cz/?pg=internet>
- ŠANCE DĚTEM. *Mladší školní věk* [online] 2016 [cit. 2018-01-17]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/mladsi-skolni-vek.shtml>

THE GUARDIAN. *Children's reading shrinking due to apps, games and YouTube* [online] 2013 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/appsblog/2013/sep/26/children-reading-less-apps-games>

VOJÁČEK, Jiří. *Rady rodičům: dítě a počítačové hry* [online] 2013 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.jakouhru.cz/Article/Detail/32/rady-rodicum-dite-a-pocitacove-hry/>

WORDPRESS. *A live look at activitz acroos WordPress.com* [online] 2018 [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: <https://wordpress.com/activity/>

YOUTUBERI. *Žebříček top 100 nejlepších českých a slovenských youtuberů* [online] 2018 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.youtuberi.tv/top-youtuberi/>